

Jonna Moinio

**PAHAN OLON KIERTEESSÄ:
KIRJALLISUUSKATSAUS
ALKOHOLIONGELMAAN LIITTYVÄN
PAHOINVOINNIN YLISUKUPOLVISTUMISESTA**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

Jonna Moinio: Pahan olon kierteessä: kirjallisuuskatsaus alkoholiongelmaan liittyvän pahoinvoinnin ylisukupolvistumisesta

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kirsi Günther

Huhtikuu 2019

Vanhemman alkoholiongelman vaikutukset lapseen ovat moninaisia. Erilaisilla tekijöillä, kuten perhesuhteilla ja suojaavilla tekijöillä on merkitystä sille, kuinka lapsi suhtautuu vanhemman haitalliseen alkoholinkäyttöön ja mitä se hänelle merkitsee. Monet kansainväliset ja kansalliset tutkimukset ovat tarkastelleet alkoholiongelman periytymistä riskien näkökulmasta. Useimmissa tutkimuksissa alkoholiongelmaisen vanhemman lasta pidetään riskinä ja potentiaalisena tulevana alkoholiongelmaisenä. Tutkielmani tarkoituksena on selvittää tekijöitä, jotka vaikuttavat pahan olon ylisukupolvistumiseen perheissä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma, sekä löytää riskilähtöiselle ajattelutavalle toisenlainen vaihtoehto. Pyrin nostamaan esiin ajatuksen siitä, että alkoholiongelma ei suoraan periydy sukupolvelta toiselle, vaan on olemassa tekijöitä, jotka vanhemman alkoholiongelman rinnalla vaikuttavat siihen, että perheessä oleva paha olo jatkuu yli sukupolvien.

Tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena kaksivaiheisesti: ensin tein esitutkimuksen, jonka pohjalta tutkimuskysymys ja tutkielman käsitteet tarkentuivat sekä tutkielman analyysikehikko hahmottui. Aineiston keruu esitutkimuksen vaiheessa kohdentui suomalaisiin tutkimuslehtiin, joista kahdesta lehdestä, Yhteiskuntapolitiikka-lehdestä ja Psykologia-lehdestä nousi aineistoa yhteensä 10 artikkelia. Toisessa vaiheessa tein varsinaisen tutkimuskatsauksen. Tällöin aineiston keruu kohdistui kahteen hakukoneeseen, ProQuestiin ja Ebscoon. Hakukoneet tuottivat kansainvälistä aineistoa yhteensä 10 artikkelia. Aineistoa on analysoitu sisällönanalyttisesti.

Tutkielmani tulokset osoittavat, että vanhemman alkoholiongelma on vain yksi tekijä pahoinvoinnin ylisukupolvisessa ketjussa. Suurimmiksi lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttaviksi tekijöiksi alkoholiperheessä nousivat vanhemmuus, vanhempien kasvatustyyli, läsnäolo, sensitiivisyys, roolien jakautuminen perheessä, lasten ja vanhempien persoonallisuus sekä kiintymyssuhteet. Nämä tekijät saattavat joko vähentää tai lisätä vanhemman alkoholiongelman vaikutusta lapseen. Pahoinvoinnin kokemukseen vaikuttavien tekijöiden moninaisuuden vuoksi ei voida etukäteen tietää, kuinka lapsi kokee vanhemman alkoholiongelman ja kuinka pahoinvointi ilmenee lapsessa. Siten alkoholiongelma ei ole ainut tekijä perheessä, joka vaikuttaa lapsen pahoinvoinnin syntymiseen. Alkoholiongelmaa voidaan kuitenkin pitää pahan olon näkyvimpänä seurauksena. Ylisukupolvisuutta tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota alkoholiongelman lisäksi perheessä ilmeneviin muihin haasteisiin ja niiden osuuteen pahoinvoinnin kierteen syntymisessä ja jatkumisessa alkoholiongelman rinnalla.

Avainsanat: Vanhemman alkoholiongelma, lapsi, aikuinen lapsi, vanhemmuus, pahoinvointi, ylisukupolvisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Jonna Moinio: In a spiral of unwellness: literature review of the heritability of alcohol-related unwellness

Master's Thesis

Tampere University

Social Work

Supervisor: Kirsi Günther

April 2019

The effects of the parents' alcohol problem are various for the child. The different variables, such as family relations and the protective aspects, have an influence on how the child reacts to the alcohol problem of the parent. Several international and national studies have examined the heritability of alcohol problems from the viewpoint of the risks. In the most of the studies, the child of the parent with an alcohol problem, is seen as a risk and a potential future abuser of alcohol themselves. The first aim of this study is to find variables that have an effect on the heritability of the alcohol problem in families, where at least one of the parents is dealing with problems with alcohol use. The second aim of the study is to find a new and opposite way to think of risk. I argue that the alcohol problem is not inherited directly from the generation to the other. There are some other variables alongside the alcohol problem, that affect for the continuing unwellness of the family.

The study has been conducted in two-part literature review. First I have made a pilot study, where the research task and questions were organized. The concepts of the study and the analysis framework were also built. During the pilot study, the research data was gathered from the Finnish peer reviewed journals. The data includes ten articles from the journals of *Yhteiskuntapolitiikka* and *Psykologia*. Second I have made the actual review study. The research data (10 international articles) was gathered from two search engines, Proquest and Ebsco. The analysis of the data was conducted via content analysis.

The results of the study show that the alcohol problem of the parent is only one variable in the heritability of unwellness and alcohol problems. The biggest variables that have an effect on the growth and development of a child are: parenthood, the styles of parenting, presence, sensitivity, division of roles in family, the personality of the children and parents and attachment relations. These variables can either add or reduce the effect of parents' alcohol problem to the child. Because of the varieties of variables affects, it is impossible to predict how the child experiences the parents alcohol problem, and how the unwellness manifested in the child. Thus, the alcohol problem is not the only variable in the family, which affects the development of the child. On the other hand, the alcohol problem is the most visible outcome of the general unwellness. When looking at the heritability of the alcohol problem, there must be a focus on other challenges within the family, and their contribution to the birth of the unwellness spiral and continuity with the alcohol problem.

Keywords: Parental alcohol problem, child, adult child, parenthood, unwellness, heritability of the alcohol problem

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	2
2 Näkökulmia vanhemman alkoholiongelmaan.....	6
2.1 Alkoholiongelman yhteiskunnallinen näkökulma.....	6
2.2 Alkoholiongelma perheessä.....	12
2.3 Alkoholiongelmaan liittyvä ylisukupolvisuus.....	20
3 Lapsuuden tutkimus lähestymistapana.....	24
3.1 Lapsuus tutkimuksen kohteena.....	24
3.2 Lapsi tutkimuksen kohteena.....	26
3.3 Lapsen kokemuksen tutkiminen.....	28
4 Tutkimusasetelma.....	31
4.1 Kirjallisuuskatsaus.....	31
4.2 Tutkimuskysymys.....	33
4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu.....	33
4.4 Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi.....	39
4.5 Eettiset pohdinnat.....	43
5 Vanhemman alkoholiongelma ylisukupolviseksi pahoinvoinniksi?.....	46
5.1 Vanhemmuus alkoholiperheessä ja sen merkitys lapsen kasvulle.....	46
5.2 Roolit, persoonallisuus ja roolien kääntyminen.....	52
5.3 Kiintymyssuhteet ja niihin liittyvä traumatisoituminen.....	56
6 Johtopäätökset.....	62
Lähteet.....	73
Liitteet.....	81

Taulukot ja kuviot

Taulukko 2. Esitutkimuksen artikkelihaku	36
Kuvio 1. Analyysin kehikko	42
Kuvio 2. Lapsen pahoinvointiin vaikuttavat tekijät	62

1 Johdanto

”Ei omena kauas puusta putoo. Siis tätähän mä sain lapsuudessani ympäristön taholta kuulla. Et jos mun veli varsinkin rettelöi, tai just semmosessa huonossa, niin aina tää, että ei omena kauas puusta putoo. Ja ei voi kauhalla ottaa, kun on lusikalla annettu. Siis näitä, jotka kaikuu semmosena erittäin negatiivisena. Niissä on aina semmosta ivaa mukana. ”

-N 5, Pullon varjosta valoon (2001)

Alkoholiongelman uskotaan tyypillisesti periytyvän sukupolvelta toiselle: ”Juoppojen lapsista tulee juoppoja”. Alkoholiongelman¹ ylisukupolvisuus on edellä mainitun lainauksen yksipuolista väittämää paljon monitasoisempi, syvällisempi ja laajempi ilmiö. Yleisesti ylisukupolvisuudella tarkoitetaan sitä, että perheen erilaiset haasteet ja ongelmat siirtyvät vanhemmilta lapsille ja edelleen lastenlapsille. Näitä vaikeuksia ei ehkä nähdä tai niihin ei osata reagoida ajoissa, joten ne usein vaikuttavat seuraavaan sukupolveen. (Vauhkonen & Kallio & Erola 2017, 502.) Vaikka itse alkoholiongelma ei suoraan periytyisikään sukupolvelta toiselle, voi se tuoda haasteita myöhemmin elämässä esimerkiksi vanhemmuuteen, joiden mahdolliset seuraukset näkyvät tulevilla sukupolvissa.

A-klinikkasäätiön teettämän Lasinen lapsuus -tutkimuksen mukaan vuonna 1994 lapsista 17 prosenttia kertoivat, että heidän perheessään käytettiin haitallisella tavalla päihteitä. Vuonna 2004 luku oli 19 prosenttia ja vuonna 2009 luku nousi 23 prosenttiin. (Ks. myös Ilva & Roine 2010; Roine & Ilva 2010.) Vaikka alkoholin kokonaiskulutus on lähtenyt laskuun, perheitä, joissa vanhempien alkoholinkäyttö aiheuttaa haittaa lapsille, on yhä enemmän. Näissä perheissä lapset joutuvat elämään jatkuvassa pelossa ja altistuvat monenlaisille ongelmille, kuten kaltoinkohtelulle, väkivallalle ja laiminlyönneille (Dube ym. 2001; Orford ym. 2005; Itäpuisto 2005). Näistä syistä lasten kokemusten tutkimista vanhempien alkoholinkäytöstä tarvitaan. Lapsille on vaikka aikuisenakin² syytä antaa mahdollisuus kertoa, miltä vanhemman alkoholiongelma tuntuu ja sanoittaa sitä. Heille tulee antaa mahdollisuus määritellä sitä, millainen alkoholinkäyttö on heidän mielestään haitallista. Alkoholiongelmissa on yhteiskunnassa keskusteltu laajasti, mutta usein

---

1 Tutkielma ei ota kantaa siihen, millaisesta alkoholiongelmosta on kyse. Vanhemmalla tai vanhemmilla ei tarvitse olla diagnosoitavissa olevaa alkoholiongelmaa, vaan kaikki alkoholinkäyttö, mikä aiheuttaa lapselle tai läheisille haittaa, määritellään tässä tutkielmassa alkoholiongelman piiriin kuuluvaksi. Näin lapsille ja perheelle itselleen jää tilaa määritellä sitä, millaisen alkoholinkäytön he kokevat itselleen haitalliseksi (ks. myös esim. Itäpuisto 2005).

2 Tässä tutkielmassa lapsia ovat kaikki vanhemman alkoholiongelmosta kärsineet, ikään katsomatta. Tärkeintä ei ole lapsen ikä vaan lapsi-vanhempi-suhde, joka jatkuu myös täysi-ikäistymisen jälkeen.

keskustelu on painottunut alkoholiongelmaiseen itseensä (Orjasniemi & Kurvinen 2017; Itäpuisto 2006). Itäpuiston (2005, 12) mukaan alkoholinkäytöstä johtuvat ongelmat eivät ole vain lääketieteellisiä, eivätkä ne kosketa vain alkoholia käyttävää henkilöä. Usein ne liittyvät alkoholiongelmasta kärsivän vanhemman lapseen ja muuhun lähipiiriin.

Perhettä, jossa toisella vanhemmalla tai molemmilla vanhemmilla on alkoholiongelma, voidaan nimittää myös alkoholiperheeksi.³ Vanhemman alkoholiongelma vaikuttaa koko perheeseen ja muokkaa perheenjäsenten välisiä suhteita ja dynamiikkaa. Se on yleensä koko perheen yhteinen salaisuus, jota jokainen perheenjäsen pyrkii varjelemaan (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 133). Lapselle juovan vanhemman sukupuolella on merkitystä, sillä humalakäyttäytymisellä on sukupuolittuneita eroja ja esimerkiksi naisten alkoholiongelma on edelleen kulttuurisesti vähemmän hyväksytympää kuin miesten (Itäpuisto 2005, 89). Alkoholiperheessä roolit saattavat sekoittua ja lapset ryhtyvät kantamaan aikuisten vastuuta (ks. Orjasniemi & Kurvinen 2017; Itäpuisto 2005; Orford ym. 2005). Orfordin (2005, 117) mukaan eläminen alkoholiongelmaisen kanssa on erityinen kokemus, eikä sille ei ole olemassa mitään kuvaavaa nimeä, eikä sitä voi sanoittaa yhdellä sanalla. Tämän monimuotoisuuden ja laajuuden vuoksi on tärkeää tuoda mahdollisimman paljon tietoa aiheesta, käydä keskustelua ja koota yhteen jo olemassa olevaa tutkimustietoa, jotta ymmärrys alkoholiongelman vaikuttavuudesta ja seurauksista kasvaisi.

Vaikka vanhemman alkoholiongelmaa voidaan pitää lapselle traumaattisena tapahtumana, ei ole mahdollista kuitenkaan suoraan sanoa, miten se vaikuttaa lapseen (Holmila 2008, 425). Itäpuisto (2005) kuvaa lapsen selviytymistä alkoholiperheessä lapsen luonteenpiirteiden ja aikuisten tuomien suojaavien tekijöiden summaksi. Orjasniemen ja Kurvisen (2017) mukaan suojaavat tekijät ovat sellaisia asioita, jotka lievittävät vanhemman alkoholiongelman vaikutusta lapseen. Näitä tekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhemman kiintymyksen osoitukset, yhteinen aika, yhteiset mielenkiinnon kohteet ja toimiva kommunikaatio. Myös perheen ulkopuolelta tuleva apu tai kuka tahansa turvallinen aikuinen voivat toimia suojaavina tekijöinä lapselle. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 130.) Puolestaan lapset, jotka ovat jääneet ilman emotionaalista tukea ja ikätason mukaisia kehittymismahdollisuuksia, ovat alttiita psyykkisille ongelmille myöhemmässä iässä (Holmila, Bardy & Kouvonen 2008, 429). Siihen miten lapsi kokee vanhemman alkoholiongelman ja miten hän siihen reagoi, vaikuttavat monet tekijät. Tutkimuksen suuntaaminen alkoholiperheessä elävien tai eläneiden lasten kokemuksiin ja siihen, mitkä asiat alkoholiongelman rinnalla vaikuttavat lapseen, tuottavat tärkeää tietoa. Tämän tiedon avulla voidaan saavuttaa ymmärrys siitä, miten

---

³ Alkoholiperhe-käsitettä käytetään tutkielmassa nimittämään perhettä, jossa toisella tai molemmilla vanhemmista on alkoholiongelma. Muita päihdyttäviä aineita ei ole tässä tutkielmassa huomioitu.

ylisukupolviset kierteet syntyvät sekä mitkä seikat kierteisiin vaikuttavat ja miten niitä voidaan ehkäistä ja hoitaa.

Tutkielmani käsittelee kirjallisuuskatsauksen keinoin alkoholiongelmaa ylisukupolvisena pahoinvointina. Tutkimuskysymyksenäni on: *Millaiset tekijät vaikuttavat vanhemman alkoholiongelmaan liittyvän pahoinvoinnin ylisukupolvistumiseen?* Tarkastelen ylisukupolvisuutta enemmänkin kasvuympäristön tekijöiden näkökulmasta, joten biologisen perimän osuus jää vähäisemmäksi, vaikka se on keskeinen osa ylisukupolvisuutta koskevien syy-seuraus-suhteiden pohtimista. Pysähdyn tarkastelemaan alkoholiongelman ylisukupolvisuutta näkökulmasta, joka keskittyy erityisesti sukupolvien ylittävien pahan olon⁴ kierteiden ymmärtämiseen.

Pro gradu -tutkielmani jatkaa kandidaatin tutkielmaani *Alkoholi perheenjäsenenä – lasten kokemus vanhemman alkoholiongelmaasta*. Kandidaatin tutkielmani nosti esiin tarpeen tarkastella aihetta syvällisemmin ja tarkemmin. Pro gradu -tutkielmani on kirjallisuuskatsaus: sen avulla on mahdollista kerätä jo olemassa olevaa tärkeää tutkimustietoa yhteen. Alkoholiongelmaa, ylisukupolvisia ongelmia, vanhemmuuden ongelmia ja yksilöiden eroja on tutkittu monesta näkökulmasta (ks. Itäpuisto 2005; Holmila ym. 2008; Peltoniemi 2005; Lacy 2015; Edwards ym. 2004; Orford ym. 2005; Hunt 1997). Kirjallisuuskatsauksen keinoin tämä kaikki tieto voidaan koota yhteen ja muodostaa niistä vanhemman alkoholiongelmaan liittyvää pahoinvointia ja sen ylisukupolvisuutta ymmärtävä kokonaisuus.

Tutkielmassani tuon esille myös hyviä asioita ja lasta suojaavia tekijöitä. Tarkoituksena on yhdistää asioista, jotka vaikuttavat lapsen pahoinvoinnin syntymiseen tai ehkäisee sitä. Wernerin ja Johnsonin (2004) mukaan niillä aikuisilla lapsilla, jotka ovat selviytyneet vanhemman alkoholiongelman aiheuttamasta traumasta ja jotka ovat kasvaneet pärjääviksi aikuisiksi, on ollut lapsuudessa saatavilla runsaasti tukea. Kaikki alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa eläneet lapset eivät kohtaa erityisiä ongelmia myöhemmin elämässään. Siten alkoholiperheessä kasvaminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että lapsi kokee pahoinvointia. Vanhemman alkoholiongelmallalla ei siis voida sanoa olevan vain yhtä tietynlaista vaikutusta lapseen. Ei ole olemassa kaavaa, millaisiksi ihmisiksi alkoholiongelmaisen vanhemman lapset kasvavat. Tämä prosessi on riippuvainen monista eri tekijöistä ja näitä tunnetuimpia tekijöitä ja niiden yhteisvaikutuksia tämä tutkielma tuo esiin.

Kiinnostukseni vanhemman alkoholiongelmaa ja ylisukupolvista pahoinvointia kohtaan tulee omasta henkilökohtaisesta kokemuksestani. Lisäksi olin sosiaalityön opintoihin liittyvällä käytännön opetuksen jaksolla lastensuojelun avohuollossa ja siellä näin konkreettisesti sen, kuinka

---

⁴ Tutkielmassa ei ole määritelty pahan olon sisältöä tarkemmin. Sen tunnuspiirteenä on jokin sellainen asia, mikä hankaloittaa yksilön arkea ja vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti.

montaa perhettä vanhemman haitallinen alkoholinkäyttö kosketti. Nämä kokemukseni antoivat suuren kipinän lähteä selvittämään alkoholiongelman moninaisuutta ja tuomaan esille ongelman kokonaisvaltaisuutta ensin kandidaatin tutkielmassa lasten kokemusten kautta ja nyt tutkimalla aihetta vielä syvemmin muun muassa ylisukupolvisuuden ja vanhemmuuden näkökulmasta.

Tarve alkoholiongelman kokonaisvaltaisen ymmärtämisen tutkimukselle on valtava, sillä aiempi alkoholitutkimus on keskittynyt ongelmakeskeisyyteen, unohtaen lapsen ja lapsuuden näkökulmat (ks. Itäpuisto 2006). Myös lapsen kokemuksiin perustuvaa tutkimusta on tehty Suomessa todella vähän (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 128; ks. myös Itäpuisto 2005). Tämänkaltainen tutkimus on myös kansainvälisestä näkökulmasta todella harvinaista. Systemaattista tietoa ei ole kerätty useimmissa maissa, joten ilmiön kansainvälistä vertailua ei voida toteuttaa. (Roine & Ilva & Takala 2010, 11.) Alkoholiongelman vaikutuksia tutkittaessa suomalainen sosiaalitieteellinen tutkimus on keskittynyt siihen, millaisia vaikutuksia ongelmalla on läheisiin ja perheeseen. Lapsen kohdistuva tutkimus on edelleen vähäistä. Kansainvälinen tutkimus on psykologiaan painottunutta ja edelleen varsin ongelmakeskeistä, lasten näkökulmat ja kokemukset sivuuttaen. (Ilva & Roine 2010, 19–20.) Lapsella on kyky huomata vanhemman alkoholiongelma jo varhaisessa vaiheessa, joten on tärkeää saada lapset ja heidän kokemuksensa osaksi vanhemman alkoholiongelmasta tehtävää tutkimusta.

Tutkielmani rakenne etenee siten, että toisessa luvussa esittelen analyysiani tukevaa teoriaa alkoholiongelman yhteiskunnallisesta näkökulmasta, alkoholiongelmasta perheessä, ylisukupolvisuudesta alkoholiongelman kontekstissa ja lopuksi lapsen näkökulmaa alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa elämisestä. Tutkielmani teoriaosuuden tarkoitus on antaa kokonaiskuva alkoholiongelmasta yleensä, mutta myöskin osana perhettä ja ylisukupolvisuuden kysymyksiä. Luku antaa kehikon analyysille, jossa pureudutaan syvemmin siihen, millaisia merkityksiä esimerkiksi vanhemmuudella, vuorovaikutuksella, roolien kääntymisellä ja persoonallisuudella on ylisukupolvisiin pahan olon kierteisiin perheissä, joissa vanhemmalla tai vanhemmilla on alkoholiongelma. Kolmannessa luvussa käsittelen lapsuuden tutkimusta, lasta osana tutkimusta ja lapsen kokemuksia. Neljännessä luvussa avaan tutkimusasetelmani. Samassa luvussa käsittelen tutkielmanteon eettisiä pohdintoja. Luvussa viisi esittelen analyysini siitä, mitkä tekijät vaikuttavat vanhemman alkoholiongelmaan liittyvän pahoinvoinnin ylisukupolvistumiseen. Viimeisessä luvussa ovat tutkielmani johtopäätökset sekä pohdinta, jossa esittelen tutkimuksen keskeiset tulokset ja keskustelen niiden annista. Käsittelen luvussa myös tutkimuksen luotettavuutta, rajoituksia sekä jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

2 Näkökulmia vanhemman alkoholiongelmaan

2.1 Alkoholiongelman yhteiskunnallinen näkökulma

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen teettämän tutkimuksen (2017) mukaan suomalaisten alkoholinkulutus on vähentynyt vuoden 2008 jälkeen. Tutkimuksessa seurattiin suomalaisten alkoholin kokonaiskulutusta vuodesta 1968 vuoteen 2016. Suuren alkoholin kokonaiskulutuksen vuosista 1970-luvulta lähtien miesten humalahakuinen juominen on lisääntynyt hiljalleen. Myös naisilla humalahakuisen juomisen kasvu oli voimakasta 2000-luvulle asti, kunnes vuonna 2008 kokonaiskulutus kääntyi laskuun ja humalahakuinen juominen vähentyi. Alkoholin kulutusjakauma on varsin epätasaisesti jakautunut ja vain pieni osa alkoholia käyttävistä suomalaisista juo erittäin paljon. Sekä vuonna 1986 että vuonna 2016 ihmisistä 10 prosenttia käytti noin puolet Suomessa kulutetusta alkoholin määrästä. Tyypillinen alkoholin nauttimisen paikka oli oma tai toisen koti. Alkoholinkäytön riskejä mittaava AUDIT-testin mukaan vuonna 2016 alkoholin riskikäytön raja ylittyi 28 prosentilla koko väestöstä, kolmanneksen verran miehillä ja naisilla 23 prosentilla. (Härkönen ym. 2017, 3–4, 29–30.) Suomessa alkoholijuomien kokonaiskulutus vuonna 2017 oli 10,3 litraa sataprosenttista alkoholia per 15 vuotta täyttänyt asukas. Kokonaiskulutus oli edelleen laskenut 4,4 prosenttia verrattuna edellisvuoteen. (Jääskeläinen & Virtanen 2018.) Kokonaiskulutuksen laskusta huolimatta perheet, joissa lapsi kärsii vanhempien alkoholinkäytöstä, ovat lisääntyneet (ks. esim. Peltoniemi 2004; Roine & Ilva 2010; Ilva & Roine 2010).

Vuonna 2010 tehdyn tutkimuksen mukaan alkoholinkäytöstä aiheutuneet haitat kustansivat julkiselle sektorille vuositasolla noin 0,9-1,1 miljardia euroa. Vuodesta 2006 vuoteen 2010 haittakustannukset ovat vähentyneet kaksi prosenttia. Kuitenkin sosiaalihuollon (päihdehuolto, toimeentulotuki, lastensuojelu ja kotipalvelu) haittakustannukset ovat nousseet arviolta 21 prosenttia. Kustannukset sisältävät sekä alkoholiin kytkeytyvien haittojen hoitamista että korvaamista. Suurin osa kustannuksista liittyi sosiaalihuoltoon, järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon, eläkkeisiin ja sairauspäivärahoihin. Kustannuksista vain prosentti meni ehkäisevään päihdetyöhön. Yhteiskunnallisilla alkoholihaittakustannuksilla tarkoitetaan julkisen sektorin lisäksi yrityksille ja kotitalouksille aiheutuneita kustannuksia. Näitä ovat alkoholiehtoiset tapaturmat, tulipalot ja liikenneonnettomuudet, joiden vuoksi maksetaan vakuutuskorvauksia ja rikoksista johtuvien vahinkojen kustannuksia. Vuonna 2010 yhteiskunnalliset alkoholihaittakustannukset olivat yhteensä noin 342 miljoonaa euroa. (Jääskeläinen 2012, 1, 3, 11.) Alkoholin aiheuttamat haitat ovat tiedostettu tosiasia yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja niiden tutkiminen auttavat

kehittämään ja kohdistamaan yhteiskuntapoliittista toimintaa oikealla tavalla (Warpenius & Tigerstedt 2013, 18).

Yhteiskunnallista keskustelua ja pohdintaa herättää kysymys siitä, onko alkoholiongelma sairaus vai itseaiheutettu ongelma. Alkoholiongelma voidaan nähdä diagnosoitavana sairautena, geneettisesti perittävänä piirteenä tai ympäristön vaikutuksesta syntyvänä ilmiönä (ks. Sher, 1991; Holmila 2008; Itäpuisto 2005). Alkoholiongelmasta puhutaan usein sairautena ja sitä tulkitaan diagnoosijärjestelmien kautta (ks. Miller 2011; Sher 1991). Osa keskusteluista painottaa alkoholiongelman olevan itseaiheutettu ongelma. Tietyt persoonallisuuden piirteet vaikuttavat riippuvuusalttiuteen, kuten esimerkiksi jatkuva uusien kokemusten etsiminen. Myös alkoholiperheessä kasvaminen nostaa riskiä tulla riippuvaiseksi alkoholista, eli se on ylisukupolvisen kierteen yksi mahdollistaja. Sitä voidaan selittää sillä, että epävakaa kasvu ympäristö heikentää ja häiritsee lapsen psykososiaalista kasvua, mikä on yksi riskitekijä alkoholiongelman syntymiselle. (Hazarika & Bhagabati 2014, 34.) Alkoholiongelman ennaltaehkäisyssä ja hoidossa ottaa huomioon alkoholiongelman taustalla vaikuttavat seikat.

Miehet raportoivat alkoholinkäytöstään johtuvia haittoja naisia useammin. Huolet liittyivät useimmiten terveydellisiin ongelmiin tai perheeseen ja parisuhteeseen. Kuitenkin naiset raportoivat läheisen alkoholiongelmiin liittyviä huolia enemmän kuin miehet. Varsinkin puolison, vanhempien, lapsen tai muun läheisen alkoholiongelmaan liittyviä huolia naiset toivat herkemmin ilmi. Tämä voi selittyä sillä, että naiset tekevät miehiä enemmän hoivatyötä läheisten ongelmien parissa. (Härkönen ym. 2017, 30–31.) Itäpuisto (2005, 15) esittää alkoholiperheen ja yhteiskunnallisten tekijöiden olevan vahvasti sidoksissa toisiinsa. Alkoholiperheen jäsenten kokemukset eivät ole ainoastaan heidän ongelmansa, vaan yhteiskunnalliset asiat vaikuttavat siihen, miten ongelmat koetaan. Peltoniemen (2005, 3) mukaan vuonna 2005 yli 100 000 lasta eli perheessä, jossa vanhemman alkoholinkäyttö aiheutti lapselle jonkinlaisia ongelmia. Vanhemman alkoholiongelma on koko perheen sairaus. Se koskettaa sekä alkoholiongelmaista itseään, että ympärillä olevia läheisiä, erityisesti lapsia, jotka ovat vielä riippuvaisia vanhemman antamasta turvasta.

Alkoholiongelmaisen vanhemman lapset kärsivät erilaisista rasituksista johtuen alkoholin väärinkäytöstä heidän kasvu ympäristössään. Myös muut perheenjäsenet kokevat monenlaisia kielteisiä tunteita, kuten ahdistusta, huolestuneisuutta, avuttomuutta, masentuneisuutta, alakuloisuutta, syyllisyyttä, vihaisuutta, ärtymystä, yksinäisyyttä ja pelkoa. Läheiset kärsivät myös erilaisista fyysisistä oireista, joita voivat olla esimerkiksi väsymys, uniongelmat, syömiseen liittyvät haasteet, painon muutokset, haitallinen päihdyttävien aineiden käyttö ja yleinen terveydentilan huonontuminen. (Orford ym. 2005, 110–112, 115.) Alkoholiongelmaisen kanssa eläminen ei ole

kuitenkaan pelkästään negatiivinen asia, vaan vanhempi voi olla myös hyvä isä tai äiti lapselle (Orjasniemi & Kurvinen 2017,127). Kaikista tapahtumista huolimatta lapsilla on useimmiten onnellisia muistoja vanhemmistaan (Tinnfält ym. 2018). Turvallinen aikuinen tai lapsen ja vanhemman toimiva suhde toimivat suojaavina tekijöinä lapselle ja auttavat hänen jaksamista ja selviytymistä arjessa. Lasten kokemuksia käsittelen lisää luvussa 2.2.

Vanhemman alkoholiongelma kuormittaa niin lasta kuin toista vanhempaakin. Erilaisten auttamistahojen yhteistyö tukee perheen jaksamista. Tukea tarvitsevat alkoholiongelmaisen lisäksi koko perhe. Kanste, Halme ja Perälä (2015) ovat tutkineet päihdepalvelujen ja muiden palvelunantajien yhteistoimintaa. Heidän mukaansa on vahvistettava päihdepalvelujen ja muiden palveluiden toimintaa niin, että ne muodostavat kattavat ja riittävät palvelut. Näiden avulla voidaan tukea alkoholiperheen arjen sujuvuutta. Vanhemman alkoholiongelma saattaa nostaa perheen lasten tuen tarvetta, jolloin perheellä on mahdollisuus saada sosiaalihuoltolain alaisia sosiaalipalveluita, esimerkiksi perhepalveluista ja perhetyöstä. Jos ongelmat kasvavat ja muuttuvat haastaviksi, voidaan perheelle tarjota palveluja lastensuojelulakiin nojaten. Perheen ollessa lastensuojelun asiakkaana, voidaan heille tarjota tehostetumpaa apua perheen vaikeuksiin ja tukea heitä paremmin lapsen kasvussa ja kehityksessä. (Ks. lastensuojelulaki 417/2007 ja sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Vanhempien alkoholin ongelmallisesta käytöstä kärsivät erityisesti lapset. Lasten oikeus oikeanlaiseen kasvuun ja kehitykseen on turvattava. Lapsilla tulee olla oikeus apuun ja tukeen, vaikka vanhempi ei olisikaan hoidon piirissä alkoholiongelmansa vuoksi. Kuitenkin auttamisjärjestelmämme on tehty aikuisen ihmisen näkökulmasta. Alkoholiperheen tunnistamisessa ja ohjauksessa on vielä parannettavaa. Vanhempien päihteiden väärinkäyttö ja siihen liitoksissa oleva väkivaltainen käytös ovat suurimpia syitä lasten huostaanotoille. Sen vuoksi ammattilaisten osaamista, alkoholiperheiden kohtaamista ja oikea-aikaisen avun antamista ja kohdentamista on parannettava. Myös ongelmia tuottaa se, että palveluiden tarjonta ei ole jatkuvaa, vaan se perustuu järjestöjen ja jopa yksittäisten ihmisten tarjoamaan apuun. Palveluita ei ole riittävästi ja niiden löytäminen on haastavaa. (Kanste & Halme & Perälä 2015; STM 2011; lastensuojelulaki 417/2007.) Tästä voidaan tehdä päätelmä, että yhteiskunnallisesti huoli alkoholiongelmaisten vanhempien lapsista on suuri ja palveluiden riittämättömyys on tiedostettu asia. Vanhemman alkoholiongelma on vaikutuksia useamman ihmisen elämään, joten ennaltaehkäisevä toiminta sekä itse ongelman että läheisten hyvinvoinnin suhteen, on yhteiskunnallisesti tärkeä kehityskohde.

Alkoholiriippuvuuden määrittelyä

Alkoholiriippuvuuden käsitteen määrittely ei ole yksinkertainen tai ongelmaton tehtävä, vaan sen määrittely on moninaista. Se voidaan nähdä esimerkiksi addiktiona, sairautena tai geneettisesti siirtyvänä tilana. Tässä tutkielmassa alkoholiongelman tai alkoholiriippuvuuden määrittelyn perustalla ei ole suurta roolia, sillä lapset määrittävät sen, millainen juominen heitä häiritsee. Kuitenkin on tärkeää ymmärtää, millaista määrittelykeskustelua tutkimuksessa käydään. Miller ym. (2011, 10) määrittelevät addiktion käsitettä kolmella tavalla. Addiktiivinen toiminta tarkoittaa sitä, että ensinnäkin toimintaa tehdään säännöllisesti, sitä toistetaan ja siitä on muodostunut ihmiselle tapa. Toiseksi addiktiivinen toiminta on pakonomaista ja ihminen ei välttämättä pysty kontrolloimaan sitä itse. Kolmanneksi toiminta ei välttämättä tarvitse mitään ainetta (esimerkiksi huumetta tai alkoholia), mutta se on useimmiten kiinteä osa addiktiivista toimintaa.

Alkoholiriippuvuus voidaan nähdä diagnosoitavana tilana ja sen määrittelyn kriteerit löytyvät esimerkiksi Yhdysvaltalaisesta Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) ja International Classification of Diseases (ICD) -diagnoosijärjestelmistä. Järjestelmät auttavat potilaan oikean diagnoosin löytämisessä. Millerin mukaan diagnoosille on olemassa tiettyjä kriteerejä, mutta diagnoosiin voidaan päätyä hyvin erilaisinkin kriteerein. Alkoholiongelman mahdollisuutta voidaan lähteä selvittämään erilaisilla kliinisillä kysymyksillä, kyselylomakkeilla, biologisilla markkereilla eli esimerkiksi laboratoriotesteillä ja alkoholisuhtautumisen testeillä. (Miller ym. 2011, 10–11, 68–71.)

Poikolainen (2011, 194) kuitenkin kritisoi diagnostisia luokituksia, sillä niiden riippuvuuden määritelmät sisältävät usein myös toleranssin kasvun ja vieroitusoireet. Poikolaisen mukaan nämä oireet voivat tulla ilmi myöskin joitakin lääkkeitä syödessä, eikä silloin ole kyse addiktiosta. Myös Miller ym. (2011, 80) myös huomauttavat, että vaikka suurin osa sairauksista on listattu diagnoosijärjestelmään (DSM), ei se kuitenkaan kerro sairauden etiologiasta eli syy-seuraussuhteista riittävästi, joten se ei voi suoraan määrittää sitä tapaa, jolla hoidossa lähdetään liikkeelle. On siis diagnoosijärjestelmän avusta huolimatta tehtävä tapauskohtaista arviointia siitä, että mikä hoitomuoto kullekin potilaalle sopii.

Geenien merkitys riippuvuuksien syitä tarkasteltaessa on Poikolaisen (2011) mukaan vähäinen. Alttius addiktiiviselle käyttäytymiselle on epäsuorasti yhteydessä persoonallisuuden piirteisiin ja riippuvuutta ylläpitäviin mielenterveyshäiriöihin. Tällä hetkellä on tiedossa 1500 erilaista geeniä, jotka voidaan luokitella olevan yhteydessä jollain tavalla riippuvuuksiin, mutta samalla ne ovat myös yhteydessä ihmisen elimistön valkuaisaineisiin ja aineenvaihduntaan. Hermoston toiminta

puolestaan rakentuu valkuaisaineista. Kuitenkin Poikolaisen mukaan ratkaisu addiktioihin ei löydy tietyistä geenistä tai hermoston ja aineenvaihdunnan toiminnasta, vaikka niillä voidaan todeta olevan tietynlainen yhteys riippuvuuksien syntyyn. (Poikolainen 2011, 193-194.)

West (2006) määrittelee riippuvuuden ennemminkin oireeksi kuin joksikin häiriöksi. Se voi syntyä erilaisista sairauksista tai patologioista ja sen voimakkuus ja ilmenemismuodot voivat vaihdella. Riippuvuus sisältää kroonisen motivaatiojärjestelmän tilan, jossa tietylle toiminnolle annetaan epänormaalin ja haitallisen suuri merkitys ja prioriteetti. West jakaa riippuvuuden taustalla olevat patologiat kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäisessä kategoriassa ovat motivaatiojärjestelmän epänormaaliudet, jotka eivät välittömästi synnytä riippuvuutta aiheuttavaa toimintaa (esimerkiksi krooninen ahdistus, masennus, heikko itsetunto ja huono impulssikontrollo). Toisessa kategoriassa ovat motivaatiojärjestelmän epänormaaliudet, jotka suoraan aiheuttavat alttiutta riippuvuusherkälle toiminnalle (herkistyminen stimuloivien aineiden vaikutukselle, toleranssi ja vieroitusoireet, mielialan muutokset, jotka johtuvat käyttäytymisen sosiaalisista muutoksista). Kolmas kategoria sisältää olosuhteet, joista normaalisti toimivalla motivaatiojärjestelmällä ei ole valmiuksia selviytyä (esimerkiksi joskus julkisuuden henkilöiden elämäntapa, erityiset sosiaaliset suhteet, ihmiset kroonisissa stressaavissa olosuhteissa). (West 2006, 6.)

Maunu (2014) keskittyy puolestaan päihderiippuvuuden henkisen riippuvuuden eri osa-alueisiin. Hän käsittelee riippuvuutta psyykkisenä ja sosiaalisena riippuvuutena. Psykkisellä riippuvuudella tarkoitetaan aineesta saatua mielihyvää ja kokemusta. Tämän mukaan aineen käyttäjä ei niinkään halua ainetta itsessään, vaan sen tuottaman kokemuksen ja tunteet. Sosiaalinen riippuvuus tarkoittaa sitä, että riippuvuus syntyy aineen käytössä olleeseen sosiaaliseen kontekstiin, eli tilanteisiin ja seuraan. Päihderiippuvuutta ymmärtäessä on otettava huomioon fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen riippuvuuden eri osat, koska ne ovat yhteistoiminnassa riippuvuuden synnyssä ja vaikuttavat toinen toiseensa. Esimerkiksi nuori saattaa voida pahoin alkoholin mausta johtuen, mutta jatkaa juomista, sillä siitä saatava sosiaalinen hyväksyntä ja kiinnittyminen ystäväporukkaan on hänelle palkitsevaa. (Maunu 2014, 199–200.)

Poikolainen (2011) tuo uudenlaisen näkökulman addiktioista käytävään keskusteluun: hänen mukaansa addiktion voi nähdä mielenterveyden häiriönä tai sairautena, mutta addiktio eroaa sairaudesta siinä, että addiktioit palkitsevat, mutta sairaudet eivät. Addiktioit myöskin eroavat muista palkitsevista toiminnoista, sillä ensinnäkin niitä ei voi laittaa paremmuusjärjestykseen. Toinen alkoholiongelmainen ei ole toista parempi juomisessaan kuin toinen. Monia muita intohimon kohteita, kuten urheilua tai taiteita, pystytään mielekkäästi arvioimaan. Toiseksi addiktio ei paranna elämänlaatua tai osallistumista muihin aktiviteetteihin, kun taas toisenlaisilla aktiviteeteilla joko ei

ole vaikutusta muihin elämän osa-alueisiin tai sitten niillä on parantava ja helpottava vaikutus. Addiktiivinen toiminta on lyhytnäköistä, eikä pitkän aikavälin seurauksia osata nähdä. Ihminen, joka ymmärtää lyhyen ja pitkän tähtäimen päätösten eron, voi joutua ristiriitatilanteeseen. Ristiriidat syntyvät silloin kun riippuvainen ihminen ymmärtää, että palkinnon lisäksi toiminnalla voi olla haittavaikutuksia ja pitkäaikaisia seurauksia. (Poikolainen 2011, 194–195.) Tämä ristiriitatilanne voi johtaa oman toiminnan kyseenalaistamiseen ja avun etsimiseen. Tämän tutkielman kannalta riippuvuudella ei ole suurta painoarvoa, sillä vanhemman ei tarvitse olla alkoholiongelmainen vaan kaikki lasta häiritsevä alkoholinkäyttö huomioidaan. Kuitenkin alkoholiriippuvuudelle on asetettu tietyntyyppiset normit ja niiden kautta pystytään ymmärtämään alkoholiongelman laajuutta ja seurauksia alkoholiongelmaiselle itselleen ja läheisille.

Hoito- ja tukimuodot

Koska alkoholiriippuvuutta määritellään eri tavoin, on myös hoito- ja tukimuotoja erilaisia. Päihdehuoltolain (41/1986) mukaisesti ”Päihdepalvelujen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä, siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden käyttäjän ja läheisten toimintakykyä ja turvallisuutta.” Päihdepalvelujärjestelmään kuuluvat avohoitomuotoiset palvelut, laitospalvelut, avomuotoiset erityispalvelut ja laitospalvelut erityispalvelut. Avohoitomuotoisia palveluita tarjotaan terveyskeskuksissa, työterveyshuollossa, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa ja mielenterveys- ja sosiaalitoimistoissa. Avohoitomuotoisia erityispalveluita tarjoavat A-klinikat, terveysneuvontapisteet, nuorisoasemat, päihdepysäkit ja päiväkeskukset. Laitospalveluita on saatavilla sairaaloissa ja asumispalveluissa. Erityispalveluina annettavia laitospalveluita puolestaan tarjoavat katkaisuhuoltoasemat ja kuntoutuslaitokset. Lisäksi alkoholiongelmaisille ja heidän läheisilleen on tarjolla erilaisia vertaistukiryhmiä, esimerkiksi AA-ryhmiä. (Kanste & Halme & Perälä 2015; Päihdetilastollinen vuosikirja 2012.)

Itäpuiston ja Selinin (2013) mukaan päihdeongelman hoito kuuluu kunnan tehtäviin. Se on yleensä painottunut päihdeongelmaisen hoitoon, eikä läheisiä ei aina oteta kunnolla prosessissa huomioon, vaan hoito keskittyy usein päihteiden käyttäjän ongelman poistamiseen. Vaikka päihdeongelmainen pääsisi haitallisesta alkoholinkäytöstä eroon, ei se useinkaan auta ratkaisemaan kaikkia läheisen kokemia haasteita, kuten alkoholin ongelmallisesta käytöstä johtuvia stressikokemuksia ja terveyshaittoja. Alkoholiongelma tuo mukanaan erilaisia jännitteitä läheisten välille ja niitäkin tulisi jollain tavalla saada purettua ja selvitettyä. Päihdehoidossa määritellään avuntarvitsijaksi

päihdeongelmainen. Ainoastaan päihde-ensikodeissa ensisijaiseksi avuntarvitsijaksi määritellään päihdeongelmaisen läheinen. Päihdeongelman hoidossa tulisikin keskittyä erilaisten palveluverkostojen yhteistoimintaan. Osaamista tulisi lisätä erilaisille palvelualoille, jotta päihdeongelma osattaisiin tunnistaa esimerkiksi myös läheisten pahoinvoinnista ja että tarvittavaa apua osattaisiin kohdentaa oikein. (Itäpuisto & Selin 2013, 138, 142–143.) Tästä hyvä esimerkki on terveyskeskuksiin sijoitettavat päihdehuollon erityispalveluiden työntekijät. Näin myös mahdollistetaan asiakkaan kannalta onnistunut kohtaaminen, joka motivoi muutosta eteenpäin. (Kuussaari & Partanen & Stenius 2013, 157–158.)

Kuusiston (2010) mukaan alkoholiongelmasta on mahdollista toipua myös ilman erityistä asiantuntija-apua. Ihmiset tarvitsevat erilaisia tuen tapoja pystyäkseen raitistumaan, joten erilaisia tuen, avun ja hoidon mahdollisuuksia tulee olla tarjolla. Useimmiten toipuminen ja raitistuminen on monen asian summa, eikä raitistumisen onnistumista voida ennakoita ennustaa. Vähemmän vakavissa alkoholiongelmissa itsenäinen raitistuminen on tavallisempaa. Kuitenkin tuen tarve voi vaihdella toipumisen eri vaiheissa. Tästä syystä tuen oikea-aikainen kohdentaminen ja sopivuus asiakkaalle ovat avainasemassa toipumisprosessissa. (Kuusisto 2010, 289–290.) Raitasalo ja Holmila (2012, 53) esittävät, että oikein kohdennetulla avulla on merkitystä myös perheen ylisukupolvisten ongelmien ratkaisemisessa. Kohdennetulla avulla voi olla merkitystä myös ylisukupolvisten ketjujen ehkäisemisessä, sillä alkoholiongelmiin liittyvissä ylisukupolvisissä siirtymissä ja sosiaalisessa perimässä on vaihtelua. Vanhemman alkoholiongelmaan puuttuminen on keskeinen apu perheelle, mutta se tarvitsee tuekseen myös muunlaista apua ja koko perheen tarpeiden kartoittamista. Alkoholiongelma ei useimmitenkään ole ainut ongelma vaan mukana saattaa olla erilaisia mielenterveyden ongelmia ja perheen sisäisen kommunikoinnin haasteita.

2.2 Alkoholiongelma perheessä

Peltoniemen (2005) mukaan, joka kymmenes suomalainen on asunut vuosina 1994 ja 2004 kodissa, jossa käytetään alkoholia haitallisella tavalla. Päihdeperheessä kasvaneiden lasten lukumäärä ei ollut näiden vuosien aikana muuttunut. Noin puoli miljoonaa lasta on ollut alttiina lapsuuden perheen haitallisen alkoholinkäytön vaaroille ja niistä seuranneille ongelmille. Lasten kokemat ongelmat tai haasteet voidaan erottaa neljäksi eri ryhmäksi: yleiset omaan itseen kohdistuvat negatiiviset tunteet, turvattomuus ja pelko, päihteiden käyttöön suoraan liittyvät haitat ja perheen ulkopuolella koetut haitat. Peltoniemen mukaan *”Päihdeperheessä eläminen korostuu suuren*

turvattomuuden, pelon ja yksinäisyyden ajanjaksona.” (Peltoniemi 2005, 3, 9.) Tinnfält ym. (2018, 534) kuvailevat alkoholiongelmaisten vanhempien lasten kokevan surua ja toivovansa heille rakkaaseen perheeseen muutosta.

Vaikka vanhemman alkoholiongelma vaikuttaa voimakkaimmin juuri lapsiin, on sillä vaikutusta koko perheeseen ja myös toiseen puolisoon (ks. esim. Johnson 2002). Vanhemman alkoholiongelmaa tulee käsitellä myös koko perheen kannalta. Sillä, miten jonkun perheenjäsenen alkoholiongelma vaikuttaa yhteen perheenjäseneseen, on merkitystä myös muille jäsenille. Varsinkin juuri lasten kannalta on hyvä tiedostaa, että miten toisen vanhemman alkoholiongelma vaikuttaa selvänkin vanhemman kykyyn toimia kasvattajana. Myös sisarusten olemassaolo saattaa olla suojaavana tekijänä lapselle tai toisaalta lisätä vastuun taakkaa, jos lapsi joutuu huolehtimaan itsensä lisäksi pienempien sisarusten hyvinvoinnista. (Ks. Werner & Johnson 2004.) Jokainen perhe on uniikki yksikkönsä ja perheet ovat hyvin moninaisia, mutta yleisiä alkoholiongelman vaikutuksia perheeseen ja läheisiin voidaan löytää.

Voidaan pohtia sitä, miten alkoholiongelma vaikuttaa läheisiin ja millaisena perheenjäsenet kokevat läheisen alkoholiongelman. Itäpuiston (2005, 72) mukaan ”*Sen toteaminen, että ihminen on alkoholisti tai alkoholiongelmainen, ei johda vielä varsinaiseen ymmärrykseen siitä, mikä läheisille tuottaa hankaluuksia.*” Orfordin ym. (2005, 95–96, 110–112) näkevät, että läheiset kärsivät jatkuvasta stressistä, huolesta ja uhan kokemuksesta. Läheiset kärsivät myös erilaisista rasituksista johtuen alkoholin väärinkäytöstä elinympäristössään. Perheenjäsenet kokevat ahdistusta, huolestuneisuutta, avuttomuutta, masentuneisuutta, alakuloisuutta, syyllisyyttä, vihaisuutta, ärtymystä, yksinäisyyttä ja pelkoa. Läheiset joutuvat elämään jatkuvan epävarmuuden varjossa. Humalassa oleva vanhempi saattaa käyttäytyä ennalta arvaamattomasti ja poiketa hänen tavanomaisesta käytöksestään.

Alkoholiperheessä molemmat vanhemmat voivat juoda tai sitten vain toinen vanhempi juo. Sekä molempien juominen, että vain toisen vanhemman juominen asettaa haasteita parisuhteelle ja vaikuttaa sitä kautta koko perheen dynamiikkaan. Näin perheenjäsenille muodostuu myös erilaisia rooleja, jotka voivat vaihdella ja muuttaa myös muotoaan tilanteiden mukaan. Perheessä tavalliset aikuisen ihmisen vastuun rajat hämärtyvät, sillä juovan vanhemman juomisen vaikutusten takia se ei ole enää vain häneen liittyvä asia. Jos toinen vanhempi vain juo, tämä selvä vanhempi joutuu yleensä käyttämään jonkinlaisia informaaleja kontrollin keinoja puolisonsa juomista kohtaan. Suonpään (2002, 226) tutkimuksen mukaan erilaisia kontrollikeinoja on olemassa neljää erilaista, hienovaraisista strategioista sanktioimiseen. Kontrolliyritykset voivat tuoda uudenlaisia valta-

asemia parisuhteeseen ja se saattaa olla juomattoman vanhemman jonkinlainen yritys hallita tilannetta muuten niin voimattomassa tilanteessa.

Alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa eläminen tuottaa lapselle ja muille läheisille erilaisia rooleja ja asettaa läheisen väistämättä jonkinlaiseen positioon suhteessa alkoholiongelmaiseen. Orfordin ym. (2005) esittävät, että eläminen alkoholiongelmaisen ihmisen kanssa on aina erityinen kokemus ja sisältää tietynlaisia tälle ilmiölle tyypillisiä piirteitä, joita ovat esimerkiksi stressi, uhan tunne ja ihmisten väärinkohtelu. Suurin erityinen piirre on huoli alkoholia nauttivasta läheisestä. Tälle ilmiölle ei ole olemassa mitään kuvaavaa nimeä, eikä läheisten huolta tai kokemusmaailmaa voida sanoittaa yhdellä sanalla. Uhrin, huolehtijan tai hoivaajan rooli tai nimi ei kuvaa sitä kaikkea, mitä alkoholiongelmaisen lähimmäinen on tai missä roolissa hän joutuu olemaan. (Orford ym. 2005, 117.) Jokainen alkoholiperhe on ainutlaatuinen yksikkönsä. Alkoholiongelmaisia vanhempia voi olla yksi tai kaksi, isä tai äiti tai molemmat. Lapsia on erilainen lukumäärä ja jokainen heistäkin vaikuttaa perheen dynamiikkaan omalla tavallaan. Jokaisella on oma roolinsa perheessä. Vaikka perhettä usein ajatellaan yhtenä kokonaisuutena, on myös hyvä tarkastella jokaista perheenjäsentä omana yksikkönään. Jokainen tuntee ja kokee asiat ja tapahtumat omalla tavallaan. He myös tuovat oman uniikin panoksensa kommunikointiin ja dynamiikkaan. Niillä voi olla olennainen merkitys sille, miten esimerkiksi alkoholiongelma näkyy, tuntuu tai vaikuttaa perheeseen ja sen jäseniin.

Lapsen kokemus vanhemman alkoholiongelmasta

Jotta voidaan ymmärtää lapsen kokemusta vanhemman alkoholiongelmasta, on otettava lapsi mukaan tutkimukseen ja keskusteluun. Takala & Roine (2013) selvittivät tutkimuksessaan nuorten (n=841) kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Suurin osa nuorista ei kokenut alkoholin nauttimista pahana asiana, vaan nuoria vaivasi enemmänkin siitä koituvat seuraukset. Nuorista 80 % ei hyväksynyt aikuisten humalaista alkoholinkäyttöä kotiolosuhteissa. Nuoret (87 %) paheksuivat luottamuksen pettämistä ja sitä, että aikuisilta jäi kodin arjen askareet tekemättä alkoholinkäytön vuoksi (ks. myös Orjasniemi & Kurvinen 2017). Alkoholinkäyttö katsottiin ongelmalliseksi, jos sovitusta asioista ei pidetty kiinni. Nuoret tuomitsivat humaltumisen ja pitivät vanhemmistaan eniten selvänä. ”Normaalilta” tuntuvat aikuiset ja heidän ”normaali” alkoholinkäyttö herättivät nuorissa neutraaleja ajatuksia. Kuitenkin tutkimuksen avokysymyksissä kävi ilmi, että vanhempien ja nuorten määritelmät kohtuukäytölle voivat erota toisistaan. Nuoret kokevat, etteivät vanhemmat aina ymmärrä kuinka alkoholi muuttaa persoonallisuutta ja että he kokevat sen haitalliseksi. (Takala & Roine 2013, 26–27; ks. myös Itäpuisto 2005.)

Lapsen ei ole aina helppo määritellä sitä, mitkä ovat ne syyt, joiden perusteella hän määrittelee vanhemman alkoholiongelmaiseksi. Humalaisen käytöksen lisäksi vanhemmalla voi olla muitakin piirteitä, joiden perusteella lapsi tulkitsee hänen käytöksensä epätavalliseksi. Selkeät tapahtumat, kuten lattialle sammuminen, saa lapsen ymmärtämään tilanteen kokonaisuutta ja yhdistämään tilanteen alkoholiin. Yksittäisten tapahtumien lisäksi vanhemman käyttäytyminen ja muut alkoholin aiheuttavat lieveilmiöt viestittävät ongelmasta. Esimerkkejä lieveilmiöistä voivat olla muun muassa perheen rahojen loppuminen alkoholinkäytön seurauksena tai se, että vanhempi toistaa loputtomasti samoja asioita ollessaan humalassa. Lapsuudessa koetut tunteet, kuten pelko ja häpeä, ovat osa alkoholiongelman määrittelyperustaa. Lapsi tekee jatkuvaa ongelmanmäärittelyprosessia, johon hän yhdistää näitä erilaisia tapahtumia ja tunteita. (Itäpuisto 2005, 69.)

Ongelmanmäärittelyprosessia saattaa haitata lapsen ja vanhemman erilaiset käsitykset ongelmasta. Itäpuiston (2005) mukaan vanhempi saattaa keksiä syitä ja selityksiä sille, miksi hänen alkoholinkäyttöään ei voida pitää ongelmana. Usein kuultava selitys on, että työssä käyminen ja perheen taloudesta huolta pitäminen tarkoittavat, että juominen ei voi olla ongelmallista perheelle. Useimmat vanhemmat kertovat alkoholinkäytön olevan normaalia, vaikka lapset ovatkin kokeneet sen ongelmalliseksi. Vanhemmat kieltävät ongelmien olemassaolon ja esimerkiksi vähättelevät juodun alkoholin määrää. Vanhemman ongelman ymmärtäminen saattaa viedä lapselta aikaa ja olla ristiriitaisten tunteiden sävyttämää. (Itäpuisto 2005, 71; ks. myös Takala & Roine 2013.)

Vanhemman juominen on yleensä koko perheen salaisuus. Lapset eivät välttämättä koe olevansa pakotettuja olemaan puhumatta vanhemman alkoholiongelmaista, vaan se on ikään kuin hiljainen sopimus, jota häpeä vielä lujittaa. Lapsi saattaa myös ajatella, että vanhemman käytös on normaalia, ja että muissakin perheissä tapahtuu samanlaisia asioita. Lapset ovat myöskin äärimmäisen lojaaleja vanhemmilleen ja he haluavat suojella juovaa vanhempaansa pitämällä perheen salaisuuden sisällään. Useissa alkoholiperheissä pidetään yllä kulisseeja, eikä ongelmista puhuta edes perheen kesken. Tämä kuitenkin opettaa lapsille sen, että vaikeista asioista ei puhuta. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 133.)

Lapset yrittävät mukautua vanhemman käytökseen ja ennakoida hänen mielialan vaihteluita. Orjasniemen ja Kurvisen (2017, 134–135) mukaan ”jatkuva pelon ilmapiiri” ei katoa tai helpota, vaikka vanhempi ei olisikaan alkoholin vaikutuksen alainen. Vanhempi saattaa olla vihainen ja kärtyisä myös selvinpäin ja kärsiä voimakkaasta krapulasta ja ”morkkiksesta”, joka näkyy lapselle henkisen läsnäolon puutteena. Myös toisen selvän vanhemman vanhemmuus saattaa kärsiä juovan vanhemman asioista huolehtimisen johdosta. Näin ollen turvallinen vanhemmuus saattaa olla uhattuna niin juovan kuin selvänkin vanhemman taholta. Lapsen ja vanhemman välinen

vuorovaikutus on monen tekijän summa, johon vaikuttavat myös erilaiset persoonallisuustekijät. (Ks. myös Leinonen 2004; Langinauer 2011; Salo & Flykt 2013; Edwards ym. 2004.)

Orjasniemen ja Kurvisen (2017) mukaan alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa kasvaneen lapsen elämää varjostaa usein loputtomalta tuntuva turvattomuuden tunne. Lapset pelkäävät vanhemman juomista. Lapset kuvaavat pelon liittyvän usein vanhempien riitelyyn öisin tai humalaisen isän odottamiseen. Väkivallan uhka herättää lapsissa myös valtavasti pelkoa. Lapset saattavat pelätä jo ennalta juhlapyyhiä tai vanhemman lomiam, jolloin vanhempi usein tarttuu pulloon. Humalainen vanhempi on lapsen näkökulmasta arvaamaton, eikä lapsi aina tiedä miten vanhempi reagoi erilaisiin tilanteisiin. Pelko on jatkuvasti läsnä ja sitä tunnetta lapsi kantaa myös kodin ulkopuolella. Lapsen ollessa poissa kotoa, saattaa huoli siirtyä toiseen perheenjäsenen jaksamiseen ja siihen, miten hän pärjää humalaisen vanhemman kanssa. Perheen elämä ja aikataulu ovat sidottu tiukasti kiinni alkoholiongelmaisen vanhemman juomisen rytmiin. Lapset kokevat, että heillä on hyvin vähän mahdollisuuksia vaikuttaa perheen elämässä tapahtuviin asioihin ja siihen, mikä heitä pelottaa. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 134–135.)

Lapset kertovat kokemuksiaan henkisestä ja fyysisestä väkivallasta ja kuinka ne ovat läsnä melkein jokapäiväisessä arjessa. Itäpuisto (2005) kuvaa päihdeperheen henkisen ja fyysisen väkivallan näkyvän erityisesti riitojen aikana (ks. myös Glaser 2002). Lapset kertovat, että riidat häiritsevät heitä enemmän kuin itse alkoholinkäyttö. Kuitenkin riitojen syntyyn ja aiheuttajaan palatessa, on alkoholiongelmallisella ja alkoholinkäytöllä suuri merkitys. Humalassa oleva vanhempi on usein riidan aloittaja ja myös riidan ylläpitäjä. Lapset etsivät vanhemman väkivallalle motiiveja. He usein kertovat, että vanhemman väkivaltaisten tekojen syynä on ollut joko vanhemman vallankäyttö tai että vanhempi on käyttänyt väkivaltaa ilman syytä, kiduttamistarkoituksessa. Lapset nimittävät väkivallan syyksi usein alkoholin, sillä väkivaltaa tapahtuu harvemmin vanhemman ollessa selvänä (ks. myös Tinnfält 2018, 537). Väkivallanteot ovat lasten mukaan myös taitavasti ajoitettuja. Vanhempi saattaa käyttäytyä ensivaikutelmaltaan hillitysti palatessaan ryppyreissulta, mutta ulkoven mennessä kiinni, alkaa lasten piina. Lasten kokemuksista käy ilmi, että poliisin tullessa vanhempi saattaa teeskennellä tietämätöntä ja esittää, ettei ole tehnyt mitään väärää. (Itäpuisto 2005, 74–75.) Holmila ym. (2008) kertovat vanhempien alkoholinkäytön tai lapsen kokeman väkivallan olevan yhteydessä lapsen psyykkisiin häiriöihin. Erityisesti ongelmia on lapsilla, jotka ovat eläneet vanhemman alkoholiongelman vaikutuspiirissä ja ovat kokeneet väkivaltaa joko itseensä kohdistuneena tai asuinympäristössään. (Holmila ym. 2008, 422.)

Alkoholiperheen lapsi joutuu valitettavan usein kokemaan erilaisia väkivallan muotoja, eli fyysisen väkivallan lisäksi myös henkistä väkivaltaa. Väkivallan monet muodot ovat kietoutuneet

alkoholiperheissä tiiviisti toisiinsa. Henkinen väkivalta on yleistä, mutta useat lapset joutuvat kokemaan myöskin fyysistä väkivaltaa. Fyysinen väkivalta saattaa sisältää esimerkiksi tönimistä, nyrkillä lyömistä, pieksemistä ja tukasta riuhtomista. Väkivallalla voidaan myös uhkailla ja lapsi voidaan suoranaisesti uhata tappa. Aina fyysinen väkivalta ei kohdistu lapseen itseensä, vaan lapsi voi olla silminnäkijänä vanhempien välisissä yhteenotoissa. Lapset, jotka ovat joutuneet todistamaan väkivaltaista tekoa toista vanhempaansa kohtaan, voidaan rinnastaa lapsiin, joita on pahoinpidelty. Väkivaltaa nähneet lapset kärsivät samanlaisista käyttäytymisen ja mielenterveyden ongelmista kuin ne, jotka ovat joutuneet väkivallan uhreiksi. Väkivaltaisen isän ja alistuvan äidin roolit muokkaavat lapsen käsitystä parisuhteesta ja saattavat altistaa lasta jatkamaan opittua mallia. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 136, 138.)

Glaserin (2002) mukaan lapsen henkinen pahoinpitely ja laiminlyönti ovat väheksytyttäjä, mutta kuitenkin yleisiä lapsen hyväksikäytön muotoja. Henkinen pahoinpitely ei sisällä fyysistä väkivaltaa, mutta on hyvin vahingoittavaa lapselle. Henkisen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin muotoja ovat: henkinen poissaolevuus, vastaamattomuus, laiminlyönti, negatiivinen suhtautuminen lapseen, lapsen kehitykseen sopimaton tai epäjohdonmukainen toiminta, kykenemättömyys ymmärtää tai ottaa huomioon lapsen yksilöllisyys tai psykologiset rajat ja lapsen sosiaalisessa kasvatuksessa epäonnistuminen. (Glaser 2002, 697, 703–704.)

Lapsen pelko ja epävarmuus ei välttämättä helpotu silloinkaan, kun vanhemmalla on selvä hetki. Itäpuiston (2005) mukaan kuitenkin juuri vanhemman humala ja väkivaltatilanteet nousevat yksittäisiksi tapahtumiksi, jotka lapset kokevat erityisen häiritseviksi. Lapset kokevat elämän alkoholiperheessä olevan jatkuvan pelon kanssa elämistä. Lapsi saattaa pelätä vanhempaa hänen humalatilansa vuoksi, mutta pelkoa aiheuttavat myös tilanteet, joissa lapsi joutuu etukäteen pelkäämään seuraavaa kertaa, kun vanhempi juo. Toisaalta vanhemman humalatilalla voi tuoda helpotustakin arkeen, jos vanhempi on silloin rentoutuneempi ja jaksaa leikkiä lapsen kanssa. Humalainen vanhempi voi olla myöskin harmiton ja vetäytyä muiden seurasta. Vaikka tilanteet olisivatkin olleet lapselle harmittomia, ovat he kokeneet alkoholin käytön kuitenkin ongelmaksi. Toinen ongelmallinen ja stressiä tuottava asia lapselle on se, että he eivät koe edes raitista vanhempaa läsnäolevaksi. Hänellä saattaa kulua kaikki aika ja energia alkoholiongelmaisen vanhemman elämän mukailuun ja asioiden järjestämiseen. (Itäpuisto 2005, 72–73, 83; ks. myös Johnson 2002.) Tämä vanhemmuuden kokonaisvaltainen puuttuminen aiheuttaa lapselle yksin selviämisen pakkoa ja tilanteen, jossa oikein kenelläkään ei ole aikaa kuunnella ja olla läsnä lapselle.

Lapset kokevatkin, että heillä on paljon vastuuta alkoholiperheessä. He saattavat joutua huolehtimaan arjen toimivuudesta. Kun lapset kokevat, että eivät enää voi luottaa vanhemman kykyyn toimia vanhempana, heidän kunnioituksensa vanhempaa kohtaan alkaa kadota. Lapset kertovat luottamuksen puutteen saavan usein konkreettista vahvistusta, kun alkoholiongelmainen vanhempi ei pysty pitämään lupauksiaan. Vanhempi saattaa usein tuottaa lapselle pettymyksiä asioissa, joita hänen on vaikea unohtaa. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 132.) Lapset tunnistavat Itäpuiston (2005) mukaan vanhempien huolehtimisen normin ja olettavat vanhempien olevan huolehtivia lapsiaan kohtaan. Lasten mukaan riittämätön huolenpito nousee alkoholiongelmaisten vanhempien keskeiseksi piirteeksi. Vanhempien suhtautumis- ja toimintatavat lapsia kohtaan voidaan jakaa kolmeen erilaiseen vanhempityyppiin: tukevat, välinpitämättömät ja sadistiset vanhemmat. Alkoholiongelmainen vanhempi voi lasten mukaan olla hyvinkin tukeva vanhempi, mutta se ei kuitenkaan vähennä alkoholinkäytön aiheuttamaa pelkoa, ahdistusta ja häpeää. (Itäpuisto 2005, 81–82.)

Häpeä onkin alkoholiperheen lapsen jatkuva tunnetila. Orjaniemen ja Kurvisen (2017) mukaan häpeä on kokonaisvaltainen tunne. Varsinkin pienellä paikkakunnalla lapset pelkäävät leimautumista vanhempien ongelmien vuoksi. Vanhemman alkoholiongelma ja sitä seuraava käytös poikkeavat yhteisön normista, joten koko perhe leimautuu. Tämä tilanne voi johtaa siihen, että perhe syrjäytyy. Jos lapsella ei ole turvaverkkoa ympärillään, on hän haavoittuvaisempi alkoholiongelmaisen vanhemman vaikutuksille. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 132–133; Werner & Johnson 2004.) Myös Takalan & Roineen (2013) mukaan vanhemman juomisen aiheuttamista negatiivisista tunteista häpeä (29 %) on yleisin koettu tunne. Muita nuorilla esiintyviä tunteita ovat inho (26 %), pelko (20 %), tylsistyminen (13 %) ja viha (13 %), yksinäisyys (10 %), syyllisyys (6 %). Kuitenkin myös positiivisia tunteita ilmeni ja nuorista 12 % piti vanhemman alkoholinkäyttöä hauskana ja samoin 12 % kuvasi tilannetta jännäksi vaihteluksi. Melkein puolet, eli 45 prosenttia kaikista vastanneista nuorista kertoi, että ei tunne mitään näistä tunteista. (Takala & Roine 2013, 27.) Tämä voi kertoa myös siitä, että lapsen voi olla vaikea sanoittaa erilaisia tunteita, jotka heräävät vanhemman alkoholinkäytön seurauksena.

Lapset, jotka kasvavat alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa, kehittävät erilaisia selviytymiskeinoja sujuvan arjen turvaamiseksi. Itsensä huomaamattomaksi tekeminen on yksi selviytymistapa ja lapset tekevät sen siksi, että eivät ärsyttäisi humalaista vanhempaansa ja jotta tilanne ei perheessä pahentuisi entisestään. Lapset käyttävät huomattavan määrän energiaa siihen, että he kuuntelevat vanhemman tunnetiloja ja muokkaavat oman käytöksensä tilanteeseen sopivaksi. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 135.) Toisaalta myös alkoholiongelmaisen läheinen

saattaa omalla toiminnallaan edesauttaa ja mahdollistaa alkoholiongelmaisen läheisen toimintatapa. Orford ym. (2005, 121) tuovat esiin, että läheisten käytöksessä saattaa olla ristiriitaisuuksia. Läheiset saattavat avoimesti paheksua alkoholiongelmaisen toimintaa, mutta he kuitenkin auttavat ongelmaista esimerkiksi peittelemään alkoholin runsasta käyttöä tai siitä seuranneita vaikutuksia. Tällainen ristiriitainen toimintatapa mahdollistaa alkoholiongelmaisen elämäntavan ja estää häntä ottamasta vastuuta itsestään.

Lapsen kasvua ja kehitystä auttavat suojaavat tekijät (Werner & Johnson 2004; Rangarajan 2008; Godsall 2004; Orjasniemi & Kurvinen 2017) ja erilaiset selviytymisen keinot, jotka lapsi luo pärjätäkseen arjesta alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa (Itäpuisto 2005). Glaserin (2002) mukaan lapsen luontainen selviytymiskyky, turvallisen aikuisen läsnäolo ja lapsen resilienssi auttavat häntä selviytymään traumaattisesta kokemuksesta. Resilienssi tarkoittaa mielen joustavuutta ja kykyä palautua traumaattisista tapahtumista. Tällöin lapsi kykenee toimimaan joustavasti erilaisissa tilanteissa ja hän palautuu tapahtumista nopeasti. Joustavuus estää mielen särkymistä ja edesauttaa selviytymistä. (Glaser 2002, 709; ks. myös Haverfield & Theiss 2017.)

Pitkään vaikeissa oloissa kasvaneiden lasten ongelmat näkyvät usein turvallisuuden tunteen puutteena. Lapsi kehittää selvitäkseen erilaisia selviytymisstrategioita, jotka voivat toimia lapsuuden tilanteissa, mutta eivät esimerkiksi enää aikuisena. Selviytymiskeinot voivat myös estää lohdutuksen vastaanottamisen ja lapsi voi kieltää tarvitsevänsä apua. Näin hän välttää tuntemasta ja kokemasta rakkautta ja erityisyyttä. (Holmila ym. 2008, 425; ks. myös Itäpuisto 2005.)

Nuorten kertoman mukaan yli neljännes (n=841) tutkimukseen osallistuneista nuorista on kokenut jonkinlaisia haittoja vanhemman alkoholinkäytöstä. Näiden nuorten kokemat suurimmat haitat olivat perheriidat, häpeä vanhemmistaan, ahdistus, luottamuksen puute vanhempia kohtaan, lupausten pettäminen, pelko juovaa vanhempaa kohtaan ja unen puute. Haittojen lisäksi nuorilta kysyttiin, että mitkä asiat auttavat silloin kun vanhemman alkoholin käyttö ahdistaa heitä. Selviytymiskeinoiksi ja -strategioiksi nuoret kertoivat etsivänsä helpotusta arkeen kavereiden ja perheenjäsenten seurasta, harrastuksista ja internetistä. Keinot voidaan jakaa kolmeen ryhmään: pakeneminen tilanteesta, toisiin turvautuminen ja kokonaisvaltainen tunneperäinen uppoutuminen johonkin toimintaan. Nuoret kokivat, että heitä auttaisi, jos riitely ja tappeleminen loppuisivat ja että he voisivat viettää enemmän aikaa vanhemman kanssa. Nuoret kaipasivat myös päivystysluonteista apua, eli apua olisi saatavilla silloin kun nuorella on hätä ja hän voisi jollekin turvalliselle aikuiselle purkaa tilannetta. (Takala & Roine 2013, 28, 31.) On selvää, että lapset kärsivät vanhemman alkoholiongelma jollain tavalla. Mutta siihen kuinka voimakkaasti lapsi reagoi vanhemman alkoholiongelmaan ja millaisia seurauksia sillä on, ei voida tarkasti ennustaa. Jotkut lapset selviävät

pahoistakin paikoista ilman mielen järkkymistä. Osalle jää pysyvät traumat vanhempien haitallisesta alkoholinkäytöstä. Suojaavat tekijät auttavat lasta selviytymään ja suojaavat mielen rikkoutumiselta. Tämä herättää kysymyksen siitä, että millainen paha olo perheessä tekee lapsista haavoittuvia?

2.3 Alkoholiongelmaan liittyvä ylisukupolvisuus

Holmila ym. (2008, 421) määrittelevät ylisukupolvisuutta sosiaalisen perimän käsitteellä, joka tarkoittaa erilaisten ongelmien tai haasteiden etenemistä vanhemmilta lapsille. He avaavat käsitettä tarkemmin: *”Sosiaalinen perimä voi perustua oppimiseen tai lapsuudessa koettuihin kasvu ja kehitystä haittaaviin kokemuksiin.”* Vauhkonen ym. (2017) puolestaan tutkivat sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta Suomessa. Heidän mukaansa lapsuuden perheen sosiaalinen huono-osaisuus ja kokonaisresurssien matalampi taso johtavat huono-osaisuuteen myös toisessa sukupolvessa. Tutkijat esittävät huono-osaisuuden välittymisen näkökulman, jossa vanhemmat välittävät käyttäytymismalleja, arvoja ja asenteita lapsilleen. Näillä välittyvillä tekijöillä voi olla huono-osaisuutta lisäävä vaikutus. (Vauhkonen ym. 2017, 502–503.) Ylisukupolvisuuden voi määritellä siten, että jokin perheen ominaisuus, ongelma tai huoli vaikuttaa myös seuraavaan sukupolveen, ellei ylisukupolvisuuden kierrettä katkaista. Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella alkoholiongelmaan liittyvää pahan olon ylisukupolvisuutta, ei niinkään alkoholiongelman ylisukupolvisuutta.

Raitasalo ja Holmila (2012) määrittelevät ylisukupolvisuutta siten, että ihmisellä olleet aiemmat ongelmat ja niiden seuraukset ovat uusien ongelmien syitä. Aiemmat ongelmat eivät välttämättä ole ihmisestä itsestään lähteviä, vaan voivat olla myöskin toisista ihmisistä lähtöisin (esimerkiksi vanhemman alkoholiongelma). Raitasalo ja Holmila kuitenkin tuovat esiin sen, että ylisukupolvisissa ketjuissa on vaihtelua. Aiemmat ongelmat, esimerkkinä vanhempien päihteidenkäyttö, vaikuttavat eri tavalla eri lapsiin. Huomioon tulee ottaa vanhempien ja lasten ominaisuudet sekä ympäristö- ja tilannetekijät. (Raitasalo & Holmila 2012, 53.) Vanhemman alkoholiongelma tai muukaan ongelma ei välttämättä aiheuta kauaskantoisia seurauksia, vaan ylisukupolvisten ketjujen syntyminen on monisyisten tekijöiden tulos (ks. esim. Bensley & Spieker & McMahon 1994).

Ylisukupolvisuuden tutkimusta on monenlaista ja sitä voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista: sosiaalisen perimän (Holmila ym. 2008), sosiaalisen huono-osaisuuden (Vauhkonen ym. 2017),

kiintymyssuhteiden (Hautamäki ym. 2008), hyvinvointiongelmiin (Kataja ym. 2014) ja kaltoinkohtelun (Hautamäki 2010) teemoista saadaan jokaisesta hieman erilainen kuva periytymisen ongelmista ja ylisukupolvisista kierteistä. Tutkimuksia yhdistää jonkun ongelman tarkasteleminen yli sukupolvien ylittävänä ketjuina. Ilmiö ei siten ole läsnä pelkästään alkoholiongelman yhteydessä, vaan se liittyy monenlaisiin perheissä oleviin ongelmiin. Koska alkoholiongelmalle tyypillistä on monenlaisten ongelmien, esimerkiksi mielenterveysongelmien, linkittyminen toisiinsa (ks. esim. Holmila ym. 2008; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Raitasalo & Holmila 2012), on tässä tutkielmassa tarpeen katsoa alkoholiongelman periytymiskysymysten lisäksi myös siihen liittyvien muiden ongelmien ja pahan olon ylisukupolvisuutta.

Holmilan ym. (2008, 423) mukaan yksi syy alkoholiongelmiin periytymisen tutkimisen vaikeuteen onkin se, että alkoholiongelma kietoutuu muihin psykososiaalisiin ongelmiin. Tutkijoiden mukaan nykyajan epidemiologinen tutkimus ottaa kuitenkin paremmin huomioon erilaisten ongelmien samanaikaisuutta ja yhteisvaikutuksia. Poikolainen (2011, 197) nimeää kolme vaaratekijää liittyen addiktion syntymiseen: addiktiivisiin aineisiin tai toimiin tutustuminen, oppiminen siihen, että saa mielihyvän kokemuksia aineista tai toiminnasta ja kykenemättömyys arvostuslyhytnäköisyyden kurissapitoon. Erilaiset mielenterveyden häiriöt tai esimerkiksi ahdistus voivat altistaa lyhytnäköiselle ja impulsiiviselle toiminnalle. Addiktiiviset aineet voivat hetkellisesti tyynnyttää rauhatonta mieltä, joten ihminen oppii muodostamaan yhteyden aineiden tai toiminnan ja siitä seuranneen mielihyvän välille. Ylisukupolvisuuden kysymyksissä tämänkaltainen tapahtumaketju on tyypillinen: sukupolvelta toiselle etenevään pahoinvointiin etsitään apua nopeasti mielihyvää ja hetkellistä apua tuottavista asioista. Kuitenkin taustalla olevat riskitekijät ja paha olo saattavat altistaa hetkellisen avun muuttuvan pitkäaikaiseksi uudeksi ongelmaksi.

Alkoholiongelman periytymisen erilaisista tavoista ja näkökulmista keskustellaan laajasti. Kuitenkin myös lapset tuottavat kokemustensa kautta huolta ylisukupolvisuuden kysymyksistä. Itäpuiston ja Grönforsin (2004) mukaan alkoholiongelmaisen vanhemman lapset murehtivat sitä, periytyykö alkoholiriippuvuus tai väkivaltainen käytös heihin tai heidän lapsiinsa. Osa lapsista jatkaa vanhemmilta opittua haitallista alkoholinkäyttöä, mutta kaikkien alkoholiperheiden lapset eivät. Oman alkoholiongelmansa voittaneet aikuiset lapset kertovat, että heille on ollut tärkeää se, että oma lapsi ei joudu kokemaan samanlaisia asioita, mitä he ovat itse joutuneet lapsena elämään. Aikuiset lapset, jotka ovat pystyneet katkaisemaan alkoholiongelman ylisukupolviset kierteet, pelkäävät myös sitä, miten perimä vaikuttaa heidän lapsiinsa ja siirtyykö perimän vaikutus yli sukupolvien. (Itäpuisto & Grönfors 2004, 148–150.)

Vanhemman pahoinpitelemäksi joutunut lapsi siirtää käyttäytymismallin seuraavalle sukupolvelle joka kolmannen kohdalla. Kuitenkin jos lapsi saa emotionaalista tukea ja turvaa, hän voi katkaista ylisukupolvisen kierteen. (Holmila ym. 2008, 242.) Itäpuiston ja Grönforsin mukaan juovan isän alkoholiongelma ja sen aiheuttamat tilanteet, väkivalta mukaan luettuna, vaikuttavat poikien identiteetin muodostumiseen ja ongelmiin, joita pojat kohtaavat myöhemmin elämässään. Pojat voivat päätyä isän tavoin käyttämään alkoholia haitallisesti, mutta sitä ei katsota alkoholiongelman periytymisenä vaan pikemminkin reaktiona isän alkoholiongelman aiheuttamaan pahaan oloon. (Itäpuisto & Grönfors 2004, 152.)

Myös alkoholiongelman periytyvyydestä käydään monenlaista keskustelua ja erilaiset tutkimukset kysyvät ylisukupolvisuuden kysymyksiä omasta näkökulmastaan käsin. Itäpuiston ja Grönforsin (2004, 148–150) mukaan periytymistä voidaan selittää geenien lisäksi myös käytösmallin oppimisella tai omalla valinnalla. Holmila, Bardy ja Kouvonen (2008, 423) puolestaan selittävät ongelman periytyvyyttä kasvuympäristön ominaisuuksilla, joita ovat alkoholin saatavuus, asenteet alkoholia kohtaan ja vanhempien antama juomisen malli. Alkoholin käytön ongelmia ei välttämättä voida pitää suoraan juomisen periytymisenä vaan reaktiona pahaan oloon ja siihen, mitä vanhemman juominen on aiheuttanut lapsessa (Itäpuisto & Grönfors 2004, 152; ks. myös Holmila ym. 2008). Alkoholiongelman periytyminen ei näin ollen ole ainoastaan biologisen perimän sanelemaa vaihtoehtotonta toistoa, vaan se on ennemminkin monisyisen pahan olon siirtymistä sukupolvelta toiselle (Moinio 2018, 27; ks. myös esim. Hazarika & Bhagabati, 2014).

Holmila ym. (2008) summaavat muissakin tutkimuksissa (ks. esim. Itäpuisto & Grönfors 2004; Schwartz & Liddle 2001; Coteti ym. 2014) todetun asian: alkoholiongelman periytymisessä on kyse moniulotteisesta dynamiikasta. Nykytiedon mukaan periytyminen ei ole kohtalonomaista, mutta se ei anna perusteita sen kieltämiseenkään, vaan korostaa erityistä perehtymistä periytymisen dynamiikkaan. Alkoholiongelmien ylisukupolvisten ongelmien ja periytymisen tarkastelun hankaluus liittyykin alkoholiongelmien ja muiden psykososiaalisten ongelmien kietoutuminen yhteen. (Holmila ym. 2008, 423–424.) Alkoholiongelman suoraa periytyvyyttä tutkitaan paljon (ks. Tyler & Stone & Bersani 2006; Hazarika & Bhagabati 2014; Sher 1991), mutta vähemmän tutkitaan muita alkoholiongelmaan liittyviä vaikeita asioita tai paha perheessä, joka vanhemman alkoholiongelman rinnalla aiheuttaa sen, että paha olo siirtyy ylisukupolvisesti eteenpäin.

Alkoholiongelman periytyminen ei ole suoraviivainen asia. Vanhemman alkoholiongelman ja lapsen alkoholiongelman välillä on joitakin tekijöitä, jotka edesauttavat ongelman siirtymistä eteenpäin. Voidaankin ajatella, että paha olo siirtyy vanhemmalta lapselle, joka mahdollisesti saattaa edesauttaa myös alkoholiongelman syntymistä. Ylisukupolvinen ketju ei ole tämän

tutkielman lopputulema, tai sitä ei pidetä väistämättömänä seurauksena vanhemman alkoholiongelmasta. Ylisukupolvisuus on sen sijaan asia, jota seurataan yhtenä mahdollisuutena ja luonnollisena tapahtumana vaikeille tilanteille, joille ei ole syytä tai toisesta pystytty tekemään mitään. Tämän tutkielman johtavana positiivisena ajatuksena ylisukupolvisuuteen on se, että kenellä tahansa, missä elämänvaiheessa vain, on mahdollisuus katkaista ylisukupolvinen kierre. Se vaatii kuitenkin myös asiantuntijoilta, ammattilaisilta ja tutkijoilta lisää tietoa ylisukupolviseen kierteseen vaikuttavista tekijöistä ja lapsuuteen ja lapsen kehitykseen liittyvistä erityisominaisuuksista alkoholiperheessä.

3 Lapsuuden tutkimus lähestymistapana

3.1 Lapsuus tutkimuksen kohteena

Lapsuustutkimus pyrkii vastaamaan yhä kasvavaan lasten kokemusten selvittämisen tarpeeseen. Alasen (2009, 9) mukaan, lapsuustutkimus on ”*monitieteinen yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen alue, jolla keskeinen, tieteenaloja ja tutkijoita yhdistävä pyrkimys on lasten ymmärtäminen yhteiskuntiansa ja ympäristöjensä jäsenenä ja toimijoina sekä lapsuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria.*” Tutkimuksen myötä on huomattu lasten näkökulman selvittämisen ja ymmärtämisen tärkeys. Lasten kyvyillä ja osaamisella on vaikutusta lasten mikroympäristön, eli perheen ja lähiympäristön, lisäksi myös laajemmalle yhteiskuntaelämään. Se vaatii tutkijoilta lapsen kokemusmaailman ymmärtämistä ja lapsen elämän tarkastelua hänen elinympäristössään. Uusien tutkimusmenetelmien kehittäminen lapsilähtöisempään suuntaan avaa mahdollisuuden lasten äänen kuulumiselle. (Alanen 2009, 16, 20–21.) Ylisukupolvisuuden tutkimukseen tarvitaan lapsuuden ymmärtämistä ja lapsuuden kokemuksen ottamista osaksi tutkimusta, jotta voidaan muun muassa seurata pitkällä aikavälillä syy-seuraussuhteita. Aineiston tutkimuksissa lapset ja aikuiset lapset ovat monin erilaisin tavoin antaneet äänensä kuuluviin haastatteluissa ja kyselytutkimuksissa. Vaikka en lasten kokemuksia suoranaisesti tutkikaan, enkä kirjallisuuskatsauksen avulla ole suorassa yhteydessä niihin, tulevat ne esiin aineistosta ja näkyvät tutkielman tuloksissa. Tästä syystä lasten ääni on tärkeä osa tutkielmaa. Siksi myös avaan lapsuuden ja lasten kokemusten tutkimusta.

Jotta voidaan ymmärtää alkoholiongelman ylisukupolvisuutta ja siihen liittyvää pahoinvointia, on tarkasteltava lapsen kokemusta siitä, millaista on elää alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa. Tässä tutkielmassa lapsella tarkoitetaan sekä ikänsä puolesta lapsena pidettävää henkilöä että aikuista ihmistä, joka on lapsuudessaan elänyt alkoholiongelmaisen vanhemman tai vanhempien kanssa. Perusteena ”lapsi” sanan käytölle myös aikuisten yhteydessä on, että jokainen aikuinen ihminen on joskus ollut lapsi. Vaikka lapsi kasvaakin aikuiseksi, säilyy suhde vanhempiin aina jollain tasolla lapsi–vanhempi -suhteena. (Moinio 2018, 5.) Tästä syystä tutkielmassa ei tehdä eroa sille, onko lapsi täysi-ikäinen vai ei. Vaikka kokemuksistaan kertoisivat aikuiset ihmiset, on lapsuus silti vahvasti läsnä. Lapsuus on erityinen hetki elämässä, joten sille tulee antaa tutkimuksessa sille ominainen tila ja tarkastelukulma. Muun muassa lasten kokemukset auttavat hahmottamaan sitä,

millaiset asiat nousevat lasten mielestä vaikeimmiksi asioiksi vanhemman alkoholiongelmassa tai mitkä kokemukset helpottavat heidän elämistään ja edesauttavat arjessa selviytymistä.

Alkoholin periytyvyyden keskustelut liittyvät aina vahvasti lapsi–vanhempi -asetelmaan. Tutkielmassa ääneen pääsevät kaiken ikäiset lapset. Vaikka kokemukset olisivat kerätty ikänsä puolesta aikuisilta henkilöiltä, he puhuvat kuitenkin lapsina heidän vanhemman tai vanhempiansa alkoholiongelmasta. Ja vaikka aikuisten lasten kokemukset olisivat tapahtuneet vuosia aiemmin, on tapahtumilla ollut suuri vaikutus heidän lapsuuteensa ja kehitykseensä. Yhä aikuisenakin he ovat vanhempiansa lapsia. Siten lapsuus on merkityksellinen etenkin suhteiden kannalta. Lapsen ja vanhemman suhde säilyy läpi elämän ja se on ensimmäinen tärkeä ihmissuhde lapselle, ja jolla on myös merkitystä hänen kasvulleen ja hyvinvoinnilleen. Lapsuuden tutkimus ja lapsen osallisuus tutkimukseen ovat sen vuoksi tärkeitä näkökulmia läpi tutkielman.

Strandell (2005) esittää kolme perustetta sille, miksi eettinen pohdinta on yhä enenevässä määrin otettu osaksi tutkimusta, jossa mukana on lapsia. Ensinnäkin lapsia otetaan mukaan tutkimukseen kasvavissa määrin. Sen sijaan, että lasten vanhempia haastatellaan, lasta itseään pidetään kykenevänä informantina. Toiseksi ajattelutavat lapsuudesta ja lapsista ovat muuttuneet. Huomio on kiinnittynyt enemmän lapsen toimijuuteen ja osallisuuteen osana yhteiskuntaa (ks. lapsen oikeuksien sopimus). Kolmanneksi eettinen pohdinta on noussut suuremmin osaksi muutakin tutkimustoimintaa. Uudenlaisen näkökulman noustua yhteiskunnallisessa tutkimuksessa, on lasten liiallista suojelua alettu pitää lasten osallisuuden ja toimijuuden rajoittamisena. Hyvää tarkoittava lasten suojeleminen voi tarkoittaa myös sitä, että se estää lapsen mahdollisuuden vaikuttaa. (Strandell 2005; ks. myös Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 10.) Lasten ottaminen osaksi tutkimusta auttaa pääsemään syvemmin käsiksi ylisukupolvisuuden peruskysymyksiin. Jos lasten mielipidettä ja kokemusta vanhemman alkoholiongelmasta ei selvitetä, on tutkimuksen tekeminen ulkopuolisen tarkkailun tulos. Ilman lapsen kokemusta tutkijat kyllä pystyvät selvittämään todennäköisyyksiä ylisukupolviselle alkoholiongelmalle, mutta silloin ei pystytä selvittämään sen taustalla olevia syitä. Lapset pystyvät kertomaan, miltä vanhemman alkoholiongelma tai muu vaikea asia heissä tuntuu. Tämän tutkielman ylisukupolvisten pahan olon ketjujen selvittäminen ei olisi mahdollista ilman lasten mukanaoloa tutkimuksessa.

Kuitenkin tutkimukseen perustuvaa tietoa lapsen kokemuksista alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa elämisestä on saatavilla todella vähän. Alkoholiongelmaa ja alkoholiongelmaisia tutkitaan, mutta lasten kokemusten tutkiminen on vähäisempää. Lapsuudenkokemukset jäävätkin usein alkoholitutkimuksessa aikuisten ongelmien varjoon tai niitä ei käsitellä ollenkaan. (Itäpuisto 2005, 11.) Toinen alkoholitutkimuksessa esiintyvä näkökulma on Itäpuiston (2006) mukaan se, että

lapsista tuotetaan ongelmia periytyvyyskeskusteluissa. Näiden keskusteluiden mukaan lapset näyttäytyvät ongelmina (being a problem), eikä heillä olemassa olevaa ongelmaa (having a problem), eli vanhempien alkoholiongelmaa, ole kohdattu riittävänä huolena. (Itäpuisto 2006, 282–283.) Alkoholiongelmaa tulisikin nähdä laajemmin, kuin mitä ongelman ilmiasu antaa ymmärtää. Jos ei ymmärretä, mikä alkoholiongelmaan on johtanut, eikä suostuta näkemään ongelma-keskustelua pidemmälle, ei voida saavuttaa todellista onnistumista niiden ehkäisyssäkään. Tutkielma pyrkii olemaan osallisena tässä keskustelussa ja etsii vastauksia siihen, mitä jo tiedetään alkoholiongelman ylisukupolvisuudesta ja millaista tutkimusta tarvitaan lisää.

3.2 Lapsi tutkimuksen kohteena

Kun puhutaan ylisukupolvisesta tutkimuksesta, liittyy siihen eri ikäisiä ihmisiä eri vaiheissa elämää. Ylisukupolvisuutta tarkasteltaessa lapsi ja lapsuus ovat aina läsnä. Lapsi kehittyy todella paljon lyhyen ajanjakson sisällä ja oppii erilaisia tärkeitä asioita ja taitoja, joita hän soveltaa pitkin elämäänsä. Se mitä lapsi kokee ja oppii lapsuudessa, vaikuttaa hänen aikuisuuteensa. Lapsen temperamenttia, persoonaa ja kokemusmaailmaa ei tule väheksyä aikuisen tiedon rinnalla. Lapsen tieto jokaisessa vaiheessa elämänkaarta, myös aikuisena, antaa tietoa siitä, mikä on lapselle missäkin elämänvaiheessa tärkeää. Näistä tiedoista voidaan saada kiinni jotain siitä, miten lapsi kokee perheessä tapahtuvat asiat ja millainen vaikutus niillä on lapselle ja hänen kehitykselleen. Tämä auttaa asiantuntijoita kehittämään uudenlaisia apukeinoja, joilla saadaan entistä tehokkaammin autettua lapsia, joiden vanhemmilla on alkoholiongelma.

Alkoholin ongelmallinen käyttö on ylisukupolvisissa ongelmissa yksi keskeisimpiä tekijöitä. Tutkimuksia on kritisoitu sen vuoksi, että alkoholiperheissä kasvaneista aikuisista lapsista halutaan etsiä heille ominaisia piirteitä, riskejä ja ongelmia. Suurin osa alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa kasvaneista lapsista ei kuitenkaan kasva ongelmalliseksi päihteidenkäyttäjäksi. Vahvistavat ja korjaavat kokemukset elämässä auttavat tasapainottamaan lapsuuden vaikeita kokemuksia. Vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde, traumaattiset tapahtumat ja lapsen erilaiset selviytymisstrategiat muokkaavat sitä, millaiseksi aikuiseksi alkoholiongelmaisen vanhemman lapsi kasvaa. (Holmila ym. 2008, 424.)

Kuten edellisessä luvussa mainitsin, tässä tutkielmassa lapsen iällä ei ole merkitystä. Lapsen status on pysyvä, eikä se muutu iän myötä. Aikuinen lapsi on yleinen käsite tutkimuskirjallisuudessa kuvaamaan aikuista ihmistä, joka on lapsuudessaan elänyt perheessä, jossa on alkoholiongelmainen

vanhempi. Aikuisia lapsia käytetään tutkimuksessa selvittämään esimerkiksi sitä, mitä heidän lapsuudessaan on tapahtunut ja miten he ovat kokeneet lapsuuden aikaiset tapahtumat. Aikuinen lapsi on tunnettu käsite erityisesti alkoholiin liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa (ks. Rangarajan 2007; Drapkin ym. 2015; Sher 1991; El-Guebaly ym 1993; Hazarika & Bhagabati 2014). Käsite aikuinen lapsi perustuu siihen, että alkoholi on keskeinen osa lapsen elämää ja sillä on, enemmän kuin millään muulla muuttujalla, merkittävä vaikutus lapseen, mutta sen lisäksi vanhemman alkoholiongelman vaikutus jatkuu myös aikuisuudessa. Vaikka vanhemman alkoholiongelma lisää riskiä psykososiaalisiin ongelmiin aikuisuudessa, kuitenkin kaikki eivät kärsi negatiivisista seurauksista. (Rangarajan 2007, 481; Hazarika & Bhagabati 2014, 33.)

Vaikka lapsen kokemuksen tutkiminen on tärkeää ja jo lakikin siihen velvoittaa (ks. lastensuojelulaki 417/2007; sosiaalihuoltolaki 1301/214), on Karlssonin (2010) mukaan lapsinäkökulmaisen tutkimuksen haasteena se, että tutkimuskäytännöt on kehitetty aikuisten ehdoilla ja aikuisten toiminnalle sopivaksi. Lapset ovat erityisiä ja lasten kokemusten ja näkökulmien tutkiminen vaatii tutkijalta taitoa. Lapsille täytyy luoda ympäristö, jossa he voivat turvallisesti ja omalle tasolleen sopivalla tavalla tuottaa tietoa ja kertoa näkemyksistään. (Karlsson 2010, 121–125, 127; ks. myös Hýden 2010, 130.) Tämä tulisi huomioida myös aikuisten lasten tutkimuksessa. Aikuinen lapsi on erityinen käsite, joka vaatii tutkimukselta tietynlaista näkökulmaa ja herkkyyttä ymmärtää aikuisen lapsen käsitteen taustoja. Ruben (2001, 8) avaa aikuisen lapsen käsitettä kahdella tavalla: se tarkoittaa ensinnäkin aikuista, joka on loukussa lapsen pelkojen ja reaktioiden kanssa, ja toiseksi lasta, joka on pakotettu kasvamaan aikuiseksi ilman mahdollisuutta käydä läpi tiettyjä luonnolliseen kehitykseen liittyviä vaiheita.

Aikuisiin lapsiin kohdistuvia intervention välineitä tulee kehittää ja edistää psykososiaalisen ja kliinisen tutkimuksen yhteistyötä. Psykososiaalisen ja kliinisen tutkimuksen välisen monialaisen integraation puute on vain heikentänyt tutkimustyön laajuutta ja hyödyllisyyttä. Toisaalta psykososiaaliset tutkijat voivat käyttää tarvittavia resursseja ja kehittää ja testata tilastomalleja, jotka tarjoavat enemmän tarkkuutta arvioitaessa alkoholin vaikutuksia. Lääkärit toisaalta työskentelevät laajalti aikuisten lasten kanssa ja heillä on valta vaikuttaa eniten heidän hoitoaan koskeviin tuloksiin. Tämä on kuitenkin johtanut kahden erillisen tietokokonaisuuden rakentamiseen, jotka ovat vain harvoin päällekkäisiä. (Rangarajan 2007, 490.) Aikuisiin lapsiin kohdistuvan intervention tulisikin olla moniammatillista yhteistyötä ja tutkimusta, joissa tulee yhdistyä kliininen ja psykososiaalinen tietämys.

Itäpuiston (2005) mukaan lasten käsitystä ja ymmärrystä alkoholinkäytöstä on väheksytty. Lapset ymmärtävät hyvin varhain sen, että vanhemmalla on alkoholinkäytön kanssa ongelmia. Heillä on

myös kykyjä tehdä päätelmiä ja johtopäätöksiä vanhempiensa ongelmista. (Itäpuisto 2005, 75.) Tästä voidaan tehdä oletus, että lasten tietoisuus ja kokemus vanhemman alkoholiongelmasta syntyy nopeasti, vaikka vanhemmat yrittäisivätkin sitä piilotella ja väheksyä (Moinio 2018, 19). Tämä alleviivaa lapsen huomioimisen tärkeyttä tutkimuksessa ja osallistamista osaksi alkoholiongelmasta käytävää keskustelua.

3.3 Lapsen kokemuksen tutkiminen

Lapsen näkökulma ja kokemus ovat tärkeitä asioita tässä tutkielmassa, vaikka siinä ei kokemuksen tutkimusta sen perinteisessä merkityksessä tehdäkään, vaan kokemukset nousevat aiemmista tutkimuksista. Alkoholiperheessä kasvavan lapsen kokemukset antavat tietoa siitä, millaista on elää vanhemman kanssa, joka käyttää haitallisella tavalla alkoholia. Alkoholiperhetutkimuksen perinteeseen liittyvät myös vahvasti aikuisten lasten kertomukset lapsuudestaan. Ulkopuolisten ihmisten käsitys vanhemman alkoholiongelmasta ei anna kuvaa siitä, miten lapset sen kokevat ja mitkä asiat heitä satuttavat tai mitkä heille tuottavat iloa. Vanhemman alkoholiongelmasta ei saada riittävästi tietoa, jos sitä ei kerätä kaiken ikäisiltä lapsilta. Jotta voidaan ymmärtää ylisukupolvisen pahan olon jatkumista, täytyy ymmärtää, miksi vanhemman alkoholiongelma ja siihen liittyvät muut asiat tuntuvat lapsesta pahalta. Tämän vuoksi tutkielma sivuaa myös kokemuksen tutkimusta.

Toikkasen ja Virtasen (2018, 9) mukaan kokemusta käsitteenä voidaan pitää kaksijakoisena. Se on ainutlaatuinen kuvaus, mutta samalla tunnistettavissa ja jaettavissa oleva asia. Heidän mukaansa: *”yhtäältä se antaa yksilöllisyydelle arvon ja yksilölle luvan ilmaista kokemuksensa; toisaalta se mahdollistaa mielipiteen korottamisen tiedon kaltaiseen rooliin.”* Backman (2018, 26–27) esittelee kokemuksen olevan sekä subjektiivinen ja erityinen asia, jota kehystää omat ennakkoluulot ja ennako-oletukset, että se on myös oletusten testaamista yhteiseen, jaettuun kokemusmaailmaan. Kaiken ikäisten lasten kuuleminen nostaa heidän äänensä tutkimustiedon rinnalle relevantiksi informaatioksi. Kokemusten jakaminen auttaa myös ymmärtämään omaa kokemusta. Yhteisesti jaettu kokemustieto antaa mahdollisuuden peilata omia kokemuksiaan. Muiden samanlaiset tilanteet auttavat luottamaan ja uskomaan omiin tunteisiin ja havaintoihin.

Vanhemmat, opettajat ja muut aikuiset lapsen ympärillä saattavat olla hyviä kuvailemaan lapsen käytöstä ja erittelemään sitä, miten lapsi toimii tietyissä tilanteissa. He eivät kuitenkaan pysty tuottamaan tietoa lapseen ja hänen elämäänsä liittyvistä asioista, jotka eivät näy tai heijastu lapsesta ulospäin. Näitä ovat esimerkiksi lapsen tunteet, ajatukset, motiivit ja asenteet lapsen toiminnan

taustalla. Pitkittäistutkimuksissa pystytään selvittämään lapsen kokemuksen lisäksi se, miten kokemukset muuttuvat ajassa. Siten saadaan ymmärrys siihen, miten lapsen kasvu ja kehitys etenee pitkällä aikavälillä ja mitkä asiat siihen vaikuttavat. (Melton ym. 2013, 423.) Tämä on erityisen tärkeää ylisukupolvisten ketjujen syntymisen ymmärtämisessä ja ehkäisyssä. Lapset pystyvät kokemustensa kautta kertomaan asioita monen vuoden ajalta ja tuomaan esiin, miten tapahtumat ovat heihin vaikuttaneet (ks. Forsberg & Autonen-Vaaraniemi & Kauko 2016, 444).

Lasten lisäksi aikuiset lapset pystyvät kertomaan lapsuuden kokemuksistaan jälkikäteen aikuisena. Melton ym. (2013) kertovat, että aikuinen pystyy muistamaan tapahtumia lapsuudesta kolmen vuoden ikäisestä eteenpäin. Mahdollisuus saada lapsen ääni kuuluviin aikuisenakin lisää tilaisuuksia lapsen osallisuudelle ja osallistumiselle. Kokemukset myös mahdollistavat lasten pidemmän ajan seurannan ja myöskin pidempiaikaisten syys-seuraussuhteiden löytämisen. Kuitenkin on tärkeää ottaa kaikenikäisten lasten ääni mukaan tutkimukseen. Aikuisen muistot lapsuudestaan eivät pysty korvaamaan kokonaan sillä hetkellä lapsuuttaan elävän lapsen kokemuksia arjestaan. (Melton ym. 2013, 551.) Aikuisten lasten kertomukset lapsuudestaan ja nykypäivästä antavat merkityksellisiä tietoja ylisukupolvisuuden ymmärtämiseen. Aikuiset lapset pystyvät muistamaan lapsuuden muistoja, mutta samalla he pystyvät kertomaan millaisia seurauksia heille on syntynyt vanhemman alkoholiongelmasta.

Farrell (2005) esittää tärkeän näkökulman liittyen lasten ja aikuisten lasten kanssa tehtävään tutkimukseen: eettisyyden. Vaikka lasten kanssa työskentely ja heistä tehtävä tutkimus on tärkeää ja se antaa paljon tietoa lapsen kokemusmaailmasta, on se tehtävä lapsen suostumuksella. Lapsi tulee ottaa tutkimukseen mukaan tasa-arvoisena osallistujana ja kuunnella heidän kokemuksiaan arvostavasti. Lasten osallistumista, mutta myöskin siitä kieltäytymistä tulee kunnioittaa. Samat periaatteet koskevat myös aikuisten lasten kanssa tehtävää tutkimusta. Vaikka lapsi tarvitsee erityistä suojelua ja huomiointia tutkimuksessa, tulee aikuisten lasten kanssa noudattaa samanlaisia tutkimuseettisiä lähtökohtia. Pienten lasten kohdalla tulee kuitenkin ottaa erityisesti huomioon se, että aikuisten (tutkijoiden) ja lasten välillä valta ei jakaannu tasaisesti, eikä sitä tule käyttää hyväksi. Vaikka ajattelempa lapsen olevan tärkeä ja hyödyllinen osallistuja, täytyy tutkijoiden ottaa huomioon valtasuhteet. Lasta tulee kohdella kunnioittavasti tutkimuksen vilpittöminä osallistujina ja päätöksentekijöinä. (Farrell 2005, 176–177.) Kirjallisuuskatsauksen tekijänä en kunnolla pysty vaikuttamaan lasten kokemuksen tutkimisen eettisyyteen. Voin ainoastaan arvioida aineiston tutkimusten luotettavuutta ja tehdä siitä päätelmiä lasten mukanaolon eettisyydestä. Itse voin vaikuttaa asioihin kunnioittamalla aineistoa ja tekemällä tutkimukseni mahdollisimman

läpinäkyvästi ja rehellisesti. Lisää eettisiä pohdintoja käsittelen luvussa 4.5 ja tutkielmani luotettavuutta luvussa 6.

Lapsen kokemuksia sisältävissä tutkimuksissa lapsen ja aikuisen lapsen osallistumista pidetään tärkeimpänä tekijänä lapsen kokemuksen esille tuomisessa. Lapsille tulee rakentaa tutkimusalueeksi tila, jossa he voivat osallistua aktiivisesti ja ilmaista ajatuksiaan. Yhdessä tekeminen ja erilaisista näkökulmista työskentely auttavat tutkijaa saavuttamaan lapsen edun paremmin. Kuitenkin työskentely lasten kanssa tarkoittaa myös työskentelyä heidän lähellään olevien aikuisten kanssa (vrt. Forsberg 2010, 130). Tutkittaessa lapsia, tulee ottaa huomioon myös se, kuinka lapsen jokapäiväinen ympäristö saattaa vaikuttaa lapsen ääneen. Tutkijoiden tulee olla herkkiä tälle lapsen äänelle ja ryhtyä toimiin sen suhteen, mitä lapset kertovat. Lasten näkökulma saattaa olla resurssi muutokselle. (Mazzoni & Harcourt 2014, 266.)

Lapset ovat lojaaleja vanhemmilleen, vaikka vanhemmalla olisikin alkoholiongelma tai perhetilanne olisi muuten huono (ks. Forsberg & Ritala-Koskinen 2018, 12). Tämä täytyy ottaa huomioon lasten kokemusten tutkimisessa. Lapset eivät halua puhua pahaa vanhemmistaan heidän selkänsä takana, vaikka vanhempien toiminta aiheuttaisikin pahaa oloa lapsessa. Lapselle tulee järjestää ympäristö, jossa hän voi turvallisesti kertoa omista kokemuksistaan ilman, että hän menettää lojaalisuutensa vanhempansa kohtaan. Lapselle luvan saaminen osallistua vanhemman alkoholiongelmaa koskevaan tutkimukseen saattaa olla haastavaa. Myös aikuiset lapset ovat edelleen vanhempiensa lapsia, vaikka eivät ole enää riippuvaisia heidän huolenpidostaan. Monelle vaikeassakin perhetilanteessa eläneelle aikuiselle lapselle perhesuhteet ovat edelleen tärkeitä asioita, joten suhteita tulee kohdella kunnioittavasti, eikä tutkittavaa saa asettaa kestäättömään asemaan suhteessa muihin perheenjäseniin. Ylisukupolvisessa tutkimuksessa on kuitenkin aina kyse perheestä ja läsnä on erilaisia siteitä ja tunteita, oli perheessä millaisia haasteita hyvänsä.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Kirjallisuuskatsaus

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen kirjallisuuskatsaus eli review-tutkimus. Alkoholiongelmaa perheessä ja varsinkin ylisukupolvisuutta pahoinvoinnin näkökulmasta on tutkittu vähän, joten on tarpeen selvittää, minkälaista tutkimusta aiheesta on jo tehty. Koin tärkeäksi selvittää, mitä vastauksia aiemmat tutkimukset antavat (tai eivät anna) vanhempien alkoholiongelmosta, perheen pahoinvoinnista ja sitä kautta ylisukupolvisten ketjujen syntymisestä. Metodina kirjallisuuskatsaus kiehtoi, koska se antaa perustietoa ensinnäkin tutkimusaiheesta yleensä, mutta myös siitä, missä tutkimus etenee tällä hetkellä, milloin tutkimusta on tehty ja millaista tutkimusta tarvitaan lisää.

Kallion (2006) mukaan review-tutkimus tarkoittaa sitä, että se luo yleiskatsauksen johonkin aiheeseen ja kerää suuresta tietomäärästä olennaisimman tiedon yhteen. Tyypillistä tällaiselle tutkimukselle on, että siinä tehdään katsaus aihepiirin aikaisempiin tutkimuksiin. Kirjallisuuskatsaus soveltaa erilaisia aiempia tutkimuksia ja käyttää niiden tuottamaa tietoa. Katsaukselle on ominaista myös se, että sillä ei ole omaa empiiristä aineistoa, vaan empiirinen aineisto kerätään aihepiiriin jo aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Kirjallisuuskatsauksen ajatuksena on rakentaa aiemmin julkaistujen tutkimusten analyysien perusteella uusi synteesi. (Kallio 2006, 18–21.)

Crisp (2015) esittelee review-tutkimusta sosiaalityön näkökulmasta ja esittää sen olevan hyvä tapa selvittää mitä tutkimusta on jo tehty ja miten tutkimus on vuosien saatossa edennyt. Koska review-tutkimus kokoaa aiemmin tehtyä tutkimusta, pystytään sen myötä havainnoimaan sitä, millaiselle tutkimukselle on tilausta. Sillä saadaan myös tietoa siitä, kaipaako jokin aihealue päivittämistä. Laadukas sosiaalityö ja osaaminen sosiaalisten ongelmien ymmärtämisessä ja marginaaliryhmien tarpeiden kartoittamisessa tarvitsee järjestelmällistä suunnittelua, mihin laadulliset review-tutkimukset voivat olla eräs vastaus. (Crisp 2015, 284–285, 292.)

Salmisen (2011, 6–16) mukaan kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa neljään erilaiseen suuntaukseen: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, kvalitatiiviseen meta-analyysiin ja kvantitatiiviseen meta-analyysiin (vrt. esim. Aveyard 2014). Tämä tutkielma on laadullinen review-tutkimus, mutta sitä ei voida pitää perinteisenä systemaattisen kirjallisuuskatsauksena aineiston hankintatavan vuoksi. Koiviston ja Haverisen

(2006) mukaan systemaattisissa katsauksissa on etukäteen yksityiskohtaisesti määritelty tutkimuksen kohde ja käsitteet. Katsauksessa on eritelty täsmällisesti kriteerit, joiden mukaan artikkeleita valitaan aineistoksi ja mitä jätetään aineiston ulkopuolelle. Tavoitteena on ennalta suunnitellun kokonaisuuden mukaisesti kartoittaa kaikki saatavilla oleva tutkimustieto aiheesta. Systemaattinen katsaus pyrkii täsmällisyyteen ja läpinäkyvyyteen. Tämän tarkoituksena on se, että lukija pystyy arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta ja niitä keinoja, millä tuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy. (Koivisto & Haverinen 2006, 112.) Vaikka tutkielmaani ei voida pitää perinteisenä systemaattisena kirjallisuuskatsauksena, se noudattaa kuitenkin pitkälti systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kuvausta luotettavuuden ja läpinäkyvyyden suhteen. Aineistonhankinnan laajuus ja systemaattisuus ei riitä täyttämään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kriteerejä, siksi määrittelen tutkimukseni laadulliseksi review-tutkimukseksi.

Kirjallisuuskatsaus on Mackayn (2006) mukaisesti oiva metodi käytettäväksi, kun tutkimusaihetta ei ole paljoa aiemmin käsitelty, se tuo uuden näkökulman tai aihe on unohdettu. Varsinkin, jos tutkimus tuo aiheeseen jonkin uudemman tai vaihtoehdoisen tarkastelukulman, on kirjallisuuskatsaus sopiva tapa lähestyä aihetta. Lähestymistapa upottaa tutkijan aiemmin kirjoitettujen tutkimusten monimutkaisuuteen. (Mackay 2006, 232, 238.) Hammersley (2001) painottaa, että review-tutkimus ei ole muiden tutkimusten referointia, vaan tutkimuksen tekijä muodostaa omat päätelmät ja johtopäätökset tutkimusaiheestaan. Se voi olla muiden tutkimusten yhteisten tekijöiden pohtimista ja sitä, miten aiempien tutkimusten keskinäistä yhteyttä voidaan käyttää hyödyksi ja valaisemaan tutkittavaa aihetta. Tämä edellyttää, että review-tutkimuksen tekijä hyödyntää hiljaista tietoaan ja kokemustaan, eikä vain keskity toistettavien menetelmien soveltamiseen. (Hammersley 2001, 548–549.) Tutkielman synteessissä ovat aineisto ja omat päätelmäni kietoutuneet yhteen. Tämä tarkoittaa sitä, että tämäkin tutkielma on tekijänsä näköinen. Olen tehnyt valintoja ja päätelmiä oman elämäkokemukseni ja -tietämykseni ohjaamina.

Hammersleyn (2001) tavoin myös Kallion (2006, 21, 23) mukaan ei ole yhtä oikeaa tapaa toteuttaa review-tutkimusta. Ei voida osoittaa millä tavoin, tai missä järjestyksessä tutkimuksen pitäisi edetä, vaan tutkimusprosessi on pitkälti tutkijan omien oivallusten, ajatusten ja ideoinnin varassa. Tutkimuksen tekemisessä voidaan nähdä olevan tietynlainen yleiskaava. Kallion mukaisesti tutkimusprosessi etenee tutkimusongelman määrittämisestä aineiston kokoamiseen, aineiston analyysiin, aineiston synteesiin ja argumentaation rakentamiseen, josta voidaan vielä palata tutkimusongelman määrittämiseen. (vrt. Salminen 2011; Aveyard 2014.) Tutkimusprosessi on kuin jatkumo ja tutkimuskysymystä voidaan tarkastella yhä uudelleen kerätyn tiedon valossa. Review-tutkimuksen prosessia esittelee Kallion (2006) mukaisesti myös Crisp (2015, 287–292), mutta hän

tuota esiin myös aineistohaun haasteet. Hänen mukaansa sähköiset hakukoneet eivät ole riittäviä tuomaan esiin kaiken tarvittavan ja ajankohtaisen tiedon tutkimusta varten. Hän suosittelee hakukoneiden lisäksi käymään läpi tutkimuksen aihealueen kannalta relevanttien alojen lehtien vuosikertoja ja käymään tutkijakohtaisesti heidän tuotantoaan läpi. Koivisto ja Haverinen (2006, 123–125) myös tuovat esiin aineistohaun rajoitteet. He kehottavat aloittamaan aineistohaun kartoittavalla haulla, jonka perusteella pystytään valitsemaan lopulliset hakusanat. Kartoitusta olen tehnyt esitutkimuksessa, jonka tarkoituksena oli saada tarkempi käsitys tutkimusaiheesta ja tarvittavista hakusanoista.

Vaikka Kallion (2006) mukaan tutkijalla on mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen sisältöön ja tehdä persoonallisia ratkaisuja prosessin aikana, olen pyrkinyt pitämään kiinni yleisistä laadullisen review-tutkimuksen perusteista ja tekemään mahdollisimman läpinäkyvää ja luotettavaa tutkimusta avaamalla tutkimusprosessiani. Pro gradu -tutkimusprosessia suunnitellessani lähdin rakentamaan tutkimuskysymystäni tutustumalla uudelleen kandidaatin tutkielmaani ”*alkoholi perheenjäsenenä – lapsen kokemus vanhemman alkoholiongelma*”, jota käytin apuna tutkimuskysymystä hahmotellessani ja teoriaosuudelle suuntaviivoja etsiessäni. Tehdessäni esitutkimusta aineistosta, tutkimukseni suuntaviivat kirkastuivat ja konkretisoituivat.

4.2 Tutkimuskysymys

Tutkielmani käsittelee ylisukupolvisia kysymyksiä vanhemman alkoholiongelman kautta. Vastaan kirjallisuuskatsauksen keinoin tutkimuskysymykseen *Mitkä tekijät vaikuttavat vanhemman alkoholiongelmaan liittyvän pahoinvoinnin ylisukupolvistumiseen?*

Tavoitteena on tehdä selittävää tutkimusta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2015, 138) ilmiöstä ja sen avulla selvittää aiempien tutkimusten valossa vanhemman alkoholiongelma lähtevien ylisukupolvisen pahoinvoinnin kokonaisuutta ja dynamiikkaa.

4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Olen tehnyt tutkimukseni aineistonkeruun kaksivaiheisesti: ensimmäisen vaihe sisältää esitutkimuksen aineistohaun ja toinen vaihe varsinaisen aineistonkeruun. Esitutkimuksessa hain suomalaisista tutkimuslehdistä artikkeleita. Halusin tehdä esitutkimuksen, jotta saisin selville

enemmän niitä asioita, joita minun tulisi ottaa huomioon varsinaisessa aineistohaussa ja löytää teemoja, jotka mahdollisesti nousisivat katsauksessa esiin. Esitutkimus auttoi tutustumaan aiheeseen ja johdatti esikäsitelmän muodostamiseen aineiston mahdollisuuksista. Tein esitutkimuksen perusteella esianalyysiä, joka auttoi minua löytämään isompia teemoja ja oikeita hakusanoja varsinaista aineistohakua varten. Esitutkimuksen tekeminen on tärkeää silloin, kun tutkimuskohde on uusi. Sen avulla voidaan saada selville erilaisia ongelmakohtia liittyen aineiston keruuseen. Sillä voidaan vahvistaa myös varsinaisen tutkimuksen sopivuutta ja soveltuvuutta eli adekvaattisuutta. (Tuomisto & Koivula & Joronen 2014, 137; ks. myös Arain ym. 2010; Thabane ym. 2010.) Varsinaisen aineistohaun päädyin tekemään kahteen sosiaalialalla tunnettuun hakukoneeseen ProQuestiin ja Ebscoon. Hakukoneiden tuottama aineisto oli täysin kansainvälistä aineistoa, joten esitutkimus mahdollisti suomalaisen tutkimuksen pääsyn osaksi tutkielmaani.

Esitutkimus

Aloitin aineiston keruun tekemällä esitutkimuksen alun perin neljästä suomalaisesta tutkimuslehdessä. Esitutkimukseni lehdiksi valikoituivat sosiaali-, yhteiskunta- ja psykologiapainotteiset lehdet Yhteiskuntapolitiikka, Janus, Psykologia ja Sosiologia. Kyseiset lehdet valitsin siitä syystä, että ne ovat sosiaalityön ja aiheeni näkökulmasta varteenotettavia lehtiä. Ne ovat myös tunnettuja alallaan. Lisäksi lehdet ovat minulle entuudestaan tuttuja ja artikkelit ovat vertaisarvioituja. Lisäksi lehtien vuosikerrat olivat saatavilla sähköisesti. Aineistohaku Sosiologia-lehden verkkosivuilla saatavilla oleviin vuosikertoihin vuodesta 2018 vuoteen 2003 saakka ei kuitenkaan tuottanut ainuttakaan tulosta, joten esitutkimukseen jäivät lehdet Yhteiskuntapolitiikka, Janus ja Psykologia. Kokeilin lehtien sivuilla olevien hakukoneiden avulla hakusanojen toimivuutta, joka osoittautui hyväksi keinoksi täsmentää hakusanoja varsinaista aineistohakua varten. Samalla sain rakennettua ymmärrystä siitä, millaista aineistoa hakusanat tuottavat. Kokeilin erilaisia ja mahdollisimman monipuolisia hakusanoja, varmistaakseni näiden alojen ajankohtaisen tutkimustiedon pääsyn tutkielmaani.

Esitutkimuksessa olen käyttänyt jokaisessa lehdessä samanlaisia valintakriteereitä (ks. liitteet: taulukko 1). Aineiston karsinnan olen suorittanut kahden vaiheen kautta. Ensin valitsin sopivia artikkeleita lähempään tarkasteluun otsikon ja abstraktin perusteella ja toisessa vaiheessa karsin tarkemmin suoritettua lukemisen jälkeen aineistoksi sopimattomat artikkelit pois. Ensimmäisessä vaiheessa hakukone haki sanoja otsikoista ja artikkeliin liittyvistä asiasanoista. Valitsin lähempään tarkasteluun artikkeleita, joissa teemat olivat samanlaisia kuin teoriassani ja sellaisia artikkeleita,

joiden aiheet syvensivät teorianäytämystä. Jätin pois kaikki artikkelit, jotka käsittelivät selkeästi huumeidenkäyttöä tai muita lapsuuden ongelmia, kuten seksuaalista hyväksikäyttöä. Lapsen alkoholinkäyttöön, alkoholiiongelmaiseen ja alkoholin historiaan keskittyviä artikkeleita en myöskään huomioinut. Jotkin lähempään tarkasteluun valitut artikkelit, mutta varsinaisesta aineistosta ulos rajatut artikkelit, täydensivät teoriaani ja jäivät teoriaosuuteen. Varsinaisen aineiston, eli toisen vaiheen täydentävä valintakriteerini oli se, että artikkelien teemat koskettivat perheessä tapahtuvaa aikuisten haitallista alkoholinkäyttöä ja siihen sidoksissa olevia teemoja. Esimerkiksi kiintymyssuhteisiin ja traumaan liittyvät valitut artikkelit eivät pelkän otsikon perusteella välttämättä koskettaneet suoraan alkoholiiongelmaa, mutta ovat liitettävissä alkoholiiongelmaan tai sen vaikutuksiin. Pois jäivät väkivaltaa, huono-osaisuutta ja ainoastaan mielenterveyttä käsittelevät artikkelit.

Ensimmäiseksi tein artikkelihakuja yhteiskunnallisen hyvinvointitutkimuksen Yhteiskuntapolitiikka lehdestä (taulukko 2). Lehden sivulla on oma hakukone, jonne hakusanoja syöttämällä kone hakee sopivia artikkeleita lehden vuosikerroista. Haut ovat suoritettu taulukossa mainitussa järjestyksessä: ensimmäisenä hakusanana käytin sanaa *alkohol**, toisena *ylisukupol**, kolmantena *alkoholiiongelma* ja niin edelleen. Osa hakusanoista tuotti samoja tuloksia keskenään, mutta toistuvasti ilmenneitä viitteitä ei ole huomioitu. Yhteiskuntapolitiikka-lehteen tehty haku tuotti yhteensä 525 artikkelia, joista 18 päätyi lähempään tarkasteluun. Lopulliseksi aineistoksi näistä artikkeleista nousi kaksi kappaletta: Langinauerin (2011) artikkeli *Turvallisuuden merkitys varhaislapsuudessa* ja Piispan & Heiskasen (2009) *Alkoholin rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa* (ks. liitteet: taulukko 3).

Taulukko 2. Esitutkimuksen artikkelihaku Yhteiskuntapolitiikka-lehdestä ja Psykologia-lehdestä.

Hakusana	Artikkeleiden lukumäärä (kpl)		Tarkasteluun valitut artikkelit (kpl)		Aineistoksi valitut (kpl)	
	YKP/Psykologia		YKP/Psykologia		YKP/Psykologia	
Alkohol*	(608)	10	tarvitsee rajausta	1	-	-
Ylisukupol*	38	-	2	-	-	-
Alkoholiongelma	12	-	4	-	-	-
Alkoholismi	37	3	4	-	-	-
Trauma	21	17	1	2	-	2
Kiintymyssuh*	19	14	2	4	1	3
Paha olo	26	-	-	-	-	-
Suru	12	2	-	-	-	-
Huono-osaisuus	89	-	ei uusia artikkeleita	-	-	-
Päihdeongelma	34	4	1	ei uusia artikkeleita	-	-
Alkoholiongelma*	93	4	4	ei uusia artikkeleita	1	-
Temper*	17	6	ei uusia artikkeleita	-	-	-
Persoo*	(224)	49	tarvitsee rajausta	-	-	-
Persoonalli	120	48	ei uusia artikkeleita	-	-	-
Vanhemm*	7	36	-	3	-	3
YHTEENSÄ	525	193	18	10	2	8

Psykologia-lehden hakukone tuotti hakusanoilla monenlaisia tuloksia (taulukko 2). Artikkelit painottuivat Hyvinvointipolitiikka- ja Janus-lehteä enemmän vanhemmuuteen, mielenterveyteen, traumoihin ja kiintymyssuhteisiin. Haut ovat Yhteiskuntapolitiikka-lehden mukaisesti tehty taulukossa ilmoitetussa järjestyksessä alkaen sanasta *alkohol** ja päättyen sanaan *Vanhemm**. Hauissa ei ole huomioitu toistamiseen esiin tulleita samoja artikkeliviitteitä eli jokainen artikkeli on huomioitu aineistona vain yhden kerran. Psykologia-lehden tehty haku tuotti yhteensä 193 artikkelia, joista lähempään tarkasteluun nousi 10 artikkelia. Lopulliseksi aineistoksi näistä artikkeleista päätyi kahdeksan artikkelia: Haapasalo (2007) *Aiheuttavatko lapsuuden traumakokemukset psyykkisiä häiriöitä*, Hautamäki (2008) *Kiintymyssuhteen välittyminen kolmessa sukupolvessa*, Isosävi & Lunden (2013) *Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteissäätely*, Kouvo ym. (2013) *Vanhemman kiintymyssuhdepresentaatiot ja vanhempi-lapsisuhde*, Leinonen (2004) *Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana*, Metsäpelto & Pulkkinen (2004) *Vanhempien*

kasvatustyyliä ja psykososiaalinen toimintakyky, Punamäki & Isosävi (2013) *Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman trauma: analyysi vaikutuspoluista ja suojaavista tekijöistä* ja Salo & Flykt (2013) *Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavilla olon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa* (ks. liitteet: taulukko 3).

Etsin artikkeleita myös sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen lehti Januksesta. Januksessa ei ollut kunnollista hakukonetta, jonka avulla olisin pystynyt hakemaan hakusanojen turvin sopivia artikkeleita. Tästä syystä kävin lehden kaikki sähköisesti saatavilla olevat vuosikerrat läpi, eli vuodesta 2002 vuoteen 2018 asti. Januksesta löytyi viisi artikkelia, jotka tallensin tietokoneelleni tarkempaa tarkastelua varten. Näistä artikkeleista ei kuitenkaan yksikään noussut aineistoksi, vaan rajautui ulos aineistosta (ks. aineiston hakukriteerit liitteistä: taulukko 1).

Esitutkimus tuotti aineistoon sopivia artikkeleita yhteensä 10 kappaletta. Artikkeleita tuli Yhteiskuntapolitiikka-lehdestä kaksi kappaletta ja Psykologia-lehdestä kahdeksan (ks. liitteet: taulukko 4). Esitutkimuksen lehtien omien hakukoneiden olemassaolosta ja artikkeleiden pienemmästä määrästä johtuen pystyin tekemään useampia hakuja kokeiluluonteisilla hakusanoilla. Hakusanat auttoivat rajaamaan varsinaisessa aineistohaussa tarvittavia hakusanoja ja muokkaamaan hakulausekkeet aineiston tarvetta vastaavaksi.

Varsinainen aineistohaku

Aineiston keruu on suoritettu laadullisen review-tutkimuksen menetelmällä, jonka tarkoituksena on kerätä aiempien tutkimusten olennainen tieto yhteen ennalta määrätyn tutkimuskysymyksen avulla (Kallio 2006; Crisp 2015; Salminen 2011; Aveyard 2014; Koivisto & Haverinen 2006). Siirtyessäni esitutkimuksen jälkeen tekemään varsinaista ja laajempaa aineistohakua kahdella hakukoneella, valitsin esitutkimuksen tuottaman tiedon avulla tietyt suomenkieliset hakusanat, joilla hain tietoa analyysiini. Käänsin nämä samat sanat englannin kielelle mahdollisuuksien mukaan. Kuitenkin kansainvälisten lähteiden löytäminen oli hankalaa ylisukupolvisuuden aihepiirin tiimoilta, sillä suomen kielen sanaa ”*ylisukupolvisuus*” on vaikea kääntää englannin kielelle. Päädyin kuitenkin käyttämään ylisukupolvisuudesta englannin kielen termiä ”*intergenerational*”. Tätä termiä käytetään tutkimuskirjallisuudessa yleisesti tarkoittamaan ylisukupolvisia ilmiöitä.

Käytin varsinaisen aineiston hakuun kahta hakukonetta ProQuestia ja Ebscoa (ks. liitteet: taulukot 5 ja 6). Lopulliset hakusanani ja -lausekkeeni olivat ”*alcohol AND attachment NOT drug NOT substance use*”, ”*children of alcoholics AND attachment NOT drug NOT substance use*”, *Alcohol*

AND dysfunction NOT drug NOT substance use”, *”children of alcoholics AND parent NOT drug NOT substance use*”, *”children of alcoholics AND role NOT drug NOT substance use*” ja *”intergenerational AND alcohol NOT drug NOT substance use*”. Käytin samoja lausekkeita molempiin hakukoneisiin ja haut tuottivat yhteensä 513 artikkelia, joista lähempään tarkasteluun nousi yhteensä 37 artikkelia. Lähempään tarkasteluun valitsin artikkelit, joiden näkökulma oli alkoholiongelmaisten vanhempien lapsissa. Niistä varsinaiseksi aineistoksi valikoitui yhteensä 10 artikkelia (ks. liitteet: taulukko 4). Aineistohaku ProQuestista tuotti aineistoon neljä artikkelia ja Ebsco kuusi artikkelia (ks. liitteet: taulukko 3). Yhdeksän näistä tutkimuksista ovat yhdysvaltalaisia ja yksi tutkimus on kanadalainen.

Tehdessäni aineistohakua rajasin tuloksia sekä muodostamalla mahdollisimman selkeitä ja rajausta sisältäviä hakulausekkeita että myös asettamalla hakukoneisiin rajoituksia (ks. liitteet: taulukko 1). Hakusanojen tuli esiintyä abstraktissa ja niiden tuli olla sähköisesti saatavilla olevia vertaisarvioituja artikkeleita. Artikkeleiden kielen rajasin ainoastaan englannin ja suomen kielelle, tosin varsinainen aineistohaku ei tuottanut ainuttakaan suomen kielistä artikkelia. Toteutin aineiston karsinnan esitutkimuksen mukaisesti kahdessa vaiheessa. Tämä tarkoittaa sitä, että ensimmäisessä vaiheessa, kun tarkastelin hakusanojen tuottamia tuloksia otsikon ja abstraktin perusteella, valitsin artikkeleita lähempään tarkasteluun. Toisessa vaiheessa eli tarkemman luvun vaiheessa, valitsin ensimmäisestä vaiheesta mukaan otetuista ne, jotka sopivat mukaan aineistoksi. Ensimmäisessä vaiheessa lähempään tarkasteluun valittujen artikkeleiden sisäänottokriteerinä oli vanhemman alkoholiongelma ja siihen liittyvät teemat. Artikkelit, jotka kertoivat ainoastaan nuorten alkoholin-tai päihteiden käytöstä ilman kytköstä vanhempien alkoholiongelmaan, en valinnut katsaukseen. Rajasin pois myös artikkelit, joissa tutkimuksen kohteena olivat sekä alkoholia että päihteitä käyttävät vanhemmat. Rajatut ryhmät tai teemat, kuten syntyperän, seksuaalisen hyväksikäytön ja vammaisuuden teemat julkaisuissa, jätin huomiotta niiden erityisyyden vuoksi. Toisessa vaiheessa aineistoksi valitut artikkelit käsittelivät ainoastaan alkoholiongelmaisisten vanhempien lapsia ja perhettä ja tähän läheisesti kosketuksissa olevia teemoja.

Alan klassikkoteoksia olen löytänyt aineistojeni lähdeluetteloista. Niitä olen hyödyntänyt analyysissäni tukemaan uudempaa tutkimustietoa. Lisätäkseeni tutkielmani luotettavuutta, olen lukenut runsaasti aineistoni artikkeleiden lähdeluetteloita. Lähdeluetteloista olen varmistanut tekemieni aineistohakujen ulkopuolelle jääneiden tärkeiden tutkimusten ja teoriakirjallisuuden pääsyn osaksi tutkielmaani. Olen käynyt joidenkin tutkijoiden tutkimushistoriaa läpi, jotta olen saanut heidän tutkimustyönsä tutkielmaani (ks. Crisp 2015). Tein lisähakuja Tampereen yliopiston kirjaston sivuilla olevalla Andor-hakukoneella (ks. liitteet: Taulukko 7). Halusin tätä kautta

varmistua kaiken oleellisen, etenkin suomalaisen tutkimuksen löytymisestä. Kuitenkaan haku ei tuottanut ainuttakaan uutta tulosta aineistoon ja vain muutama esitutkimuksessa löydettyistä artikkeleista tuli esiin Andorin kautta. Viitteet olivat lähinnä oppaita ja muun muassa erilaisia infolehtisiä ja työkirjoja.

4.4 Tutkimusmenetelmänä sisällönanalyysi

Tutkielmani analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen, mutta teoriasidonnainen sisällönanalyysi. Tätä perustelen sillä, että tutkielmani synteesi on tehty aineiston perusteella, mutta synteessin tekoa on ohjannut myös aikaisemmin kerätty tutkimustieto asiasta. Tästä syystä olisi väärin väittää, että minä tutkijana olisin aiemmin hankitun tiedon vaikuttamattomissa. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä ja sen avulla pystytään tekemään monenkaltaista tutkimusta. Se on teoreettinen kehys, jonka tarkoituksena on tehdä analyysiä kirjoitetuista, kuulluista tai nähdystä aineistojen sisällöistä. Analyysimenetelmällä pyritään saamaan aineistosta tiivis ja yleinen kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93, 105.) Aineistolähtöisyys tarkoittaa sitä, että tutkimukselle ei ole asetettu mitään ennako-olettamuksia. Aineistolähtöisessä kvalitatiivisessa analyysissä rakennetaan teoria aineiston perusteella. Aineiston analyysissä edetään induktiivisen päättelyn avulla yksittäisistä havainnoista kohti yleisempää kokonaisuutta tai teoriaa. Useimmiten aineistolähtöistä analyysiä käytetään silloin, kun halutaan selvittää jonkin teeman tai ilmiön ydinasiat. Aineiston rajaus on tärkeää, koska aineistoa on useimmiten paljon saatavilla ja analyysin teon kannalta on järkevää pitää aineisto hallittavan kokoisena. (Eskola & Suoranta 1998, 15–16, 62; ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2002; Hirsjärvi ym. 2015.) Aineistolähtöinen teoriasidonnainen analyysi näkyy tutkimuksessani niin, että analyysi on rakennettu aineiston pohjalta, mutta sen tulkitsemisessa ja erilaisten teemojen yhdistelemisessä olen käyttänyt apuna aiheesta aiemmin keräämääni tutkimus- ja kokemustietoa.

Sisällönanalyysia voi Krippendorffin (2013) mukaan ohjata kolme erilaista suuntaa. Ensimmäinen on tekstiohjaava sisällönanalyysi (text-driven content analyse), jonka motivaation taustalla on riittävän rikkaiden tekstien saatavuus, jotka stimuloivat tutkijoiden kiinnostusta. Toinen on ongelmalähtöinen sisällönanalyysi (problem-driven content analyse), jota motivoi kysymykset, jotka koskevat sillä hetkellä saavuttamattomia ilmiöitä, tapahtumia tai prosesseja, joihin analyytikot uskovat löytävänsä vastauksen teksteistä. Analyysit alkavat tutkimuskysymyksistä ja tutkijat etsivät analyttisiä polkuja sopivista teksteistä löytääkseen vastauksen kysymykseen. Kolmas on

menetelmäkeskeinen sisällönanalyysi (method-driven content analyse), jonka tarkoituksena on kokeilla erilaisia analyysimenetelmiä aiemmin tutkituille aiheille. (Krippendorff 2013, 355.) Tämä tutkielma on toteutettu ongelmalähtöisen sisällönanalyysin tavoin. Analyysia on ohjannut ennalta suunniteltu tutkimuskysymys, johon pyritään vastaamaan aineiston avulla.

Tuomi & Sarajärvi (2002) esittävät aineistolähtöisen tutkimuksen olevan haastavaa, sillä usein havainnoillakin itsessään on teoriasisältö. Objektivisia havaintoja ei ole, vaan erilaiset käsitteet, menetelmät ja tutkimusasetelmat ovat tutkijan itsensä määrittelemiä ja näin vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. On syytä pohtia, että voiko täydellinen aineistolähtöinen tutkimus toteutua vai ovatko siihen vaikuttamassa edellä mainitut seikat ja esimerkiksi tutkijan omat ennakkoluulot. Tähän yksi ratkaisu on teoriasidonnainen analyysi. Tällöin analyysissä on liitoksia teoreettisiin näkökulmiin, mutta se ei pohjautu suoraan teoriaan (vrt. teorialähtöinen analyysi). Analyysi tehdään edelleen aineistosta, mutta aikaisempi tieto on auttamassa ja ohjaamassa analyysin tekoa. Kuitenkaan aikaisemman teorian vaikutus ja olemassaolo ei tarkoita, että sitä täytyy yrittää testata, vaan sen tarkoitus on ennemminkin tuoda tutkimusprosessiin mukaan uusia ajatuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.) Tutkijan on vaikea poissulkea tietopohjaa, jonka on kerryttänyt esimerkiksi opintojensa tai elämäkokemuksensa myötä. Tämän vuoksi en uskalla väittää, että tutkielmani analyysi olisi täydellisesti aineistolähtöinen. Teoreettiset lähtökohdat ja kokemukset ovat näyttämässä tietä aineiston analyysille.

Alasuutarin (2011, 31–36) mukaan laadullisessa analyysissä on kaksi vaihetta: havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Havaintojen pelkistäminen on vielä jaettu kahteen osaan. Ensiksi aineistoa tarkastellaan tietynlaisesta teoreettismetodologisesta näkökulmasta ja etsitään yhteneväisyyksiä, jotka ovat tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia. Pelkistämisen jälkimmäinen vaihe on löydettyjen havaintojen yhdistäminen, niin että ne muodostavat havaintojoukkoja, joilla on jokin yhteinen nimittäjä tai sääntö ja jotka pätevät koko aineistoon. Laadullisessa analyysissä ei kuitenkaan Alasuutarin mukaan etsitä ”keskiarvoa” tai ”keskivertoyksilöä” vaan jokainen poikkeus on otettava huomioon ja tarkasteltava tämän suhdetta aineistoon. Alasuutari (2011, 34) kuvailee analyysin toista vaihetta, arvoituksen ratkaisemista tai tulosten tulkintaa: *”laadullisessa tutkimuksessa arvoituksen ratkaiseminen merkitsee sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä.”* Analyysiä olen tehnyt Alasuutarin mainitsemilla tavoilla. Pelkistämisen vaiheessa olen etsinyt aineiston tutkimuksista erilaisia teemoja, jotka toistuvat. Olen kerännyt yhdestä teemasta kerrallaan tietoa ja selvittänyt miten teemasta puhutaan missäkin tutkimuksessa. Yksittäiset teemat ovat alkaneet sulautua yhteen ja niiden välillä on löytynyt yhteyksiä. Tulosten

tulkinnan vaiheessa erilaiset teemat ovat edelleen sulautuneet tai eriytyneet tyypeiksi, jotka keskenään puhuvat koko aineiston puolesta.

Sisällönanalyysissä olen teemoitellut ja tyypitellyt aineistoa. Teemoittelun avulla olen poiminut aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia teemoja. Teemoittelussa on tärkeää, ettei analyysin tekijällä ole ennakolta suunniteltuja teemoja, vaan ne syntyvät aineistosta. (Juhila 2018, 39.) Eskolan ja Suorannan (1998, 126) mukaan onnistunut teemoittelu tarvitsee teorian ja empirian välistä keskustelua ja niiden lomittumista. Teemoittelu on tyypittelyn esianalyysiiä. Tyypittelyssä teemoista kootaan yleisempiä luokkia tai tyyppisiä ja prosessi vaatii aineiston syvällisempää analysointia. Tyypittelyllä luodaan siis tietynlaisia tyyppisiä, joita yhdistävät samanlaiset elementit. (Hasanen & Günther 2018, 41.) Tyypit tiivistävät ja tyypillistävät ja ne tuovat monipuolisesti mutta taloudellisesti esiin aineistoa. Tyypittelyä on kolmea erilaista: autenttinen, yhdistetty ja mahdollisimman laaja tyyppi. Autenttinen tarkoittaa yhtä tiettyä vastausta ja esimerkkiä laajemmasta aineistosta. Yhdistetty kuvaa mahdollisimman yleistä tyyppiä aineistosta ja mukana on vain sellaisia asioita, joita on suurimmassa osassa tai kaikissa vastauksissa. Mahdollisimman laaja tyyppi ottaa huomioon laajasti kaiken, mukaan lukien seikat, jotka ovat epätodennäköisiä, mutta kuitenkin mahdollisia. (Eskola & Suoranta 1998, 130–131.)

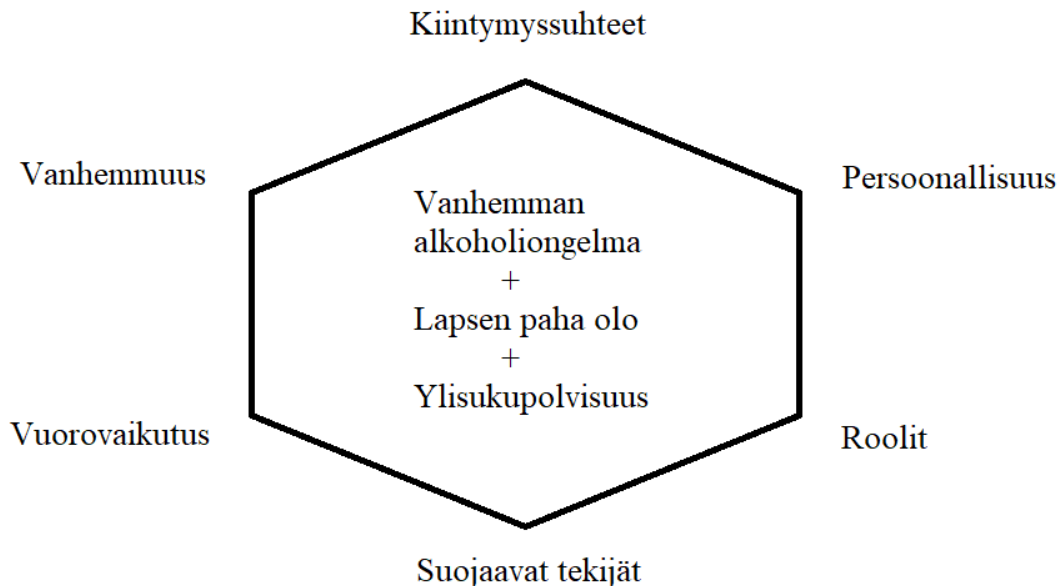
Esitutkimuksen analyysi

Aineiston sisällönanalyysin aloitin jo esitutkimuksen vaiheessa teemoittelulla. Teoriaa kirjoittaessani huomasin sieltä nousevan muutamia isoja teemoja kuten vanhemman alkoholiongelmia, ylisukupolvisuus, kiintymyssuhteet, trauma, suru, pahoinvointi ja vanhemmuus. Nämä teemat ohjasivat esitutkimuksen aineistohakua ja aineiston tulkintaa. En vienyt vielä esitutkimuksen vaiheessa analyysiiä tyypittelyn asteelle, sillä halusin ottaa huomioon koko aineiston analyysissäni, enkä halunnut tehdä liian kauas meneviä johtopäätöksiä ainoastaan esitutkimuksen perusteella. Esitutkimuksesta nousi uusia teemoja, kuten roolien merkitys, mutta se myös vahvisti vanhemmuuden ja kiintymyssuhteiden tärkeyttä myöskin varsinaisessa aineistohaussa.

Esitutkimuksen avulla loin analyysini kehikon (kuvio 1). Analyysikehikkoni muodostui seuraavanlaiseksi: analyysikehikon keskelle analyysiiä ohjaaviksi ohjenuoraksi nousi tutkimuskysymyksen keskeiset asiasanat: vanhemman alkoholiongelmia, lapsen paha olo ja ylisukupolvisuus. Tutkimuksessa keskeisiä asiasanoja reunustaa kuusikulmio, jonka jokaiseen kulmaan nousivat käsitteet, jotka ohjasivat analyysini tekoa. Kyseiset käsitteet ovat kiintymyssuhteet, persoonallisuus, roolit, suojaavat tekijät, vuorovaikutus ja vanhemmuus. Käsitteet

nousivat esiin esitutkimuksessa alustavan analyysin perusteella. Kuvion käsitteet auttoivat minua vastaamaan tutkimuskysymykseeni.

Kuvio 1. Analyysin kehikko

Kuvion reunoilla olevien käsitteiden avulla muodostin kysymyksiä, joihin etsin vastausta aineistosta: *Mikä on lapsen ja aikuisen persoonan vaikutus ylisukupolvisissa kysymyksissä? Millaisia rooleja vanhemmille ja lapsille muodostuu alkoholiperheissä? Aiheuttavatko rooliristiriidat trauman kaltaisia vaikutuksia lapsille? Miten vanhemman ja lapsen välillä oleva varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhdetyylit vaikuttavat lapsen kehitykseen? Millainen merkitys erilaisilla suojaavilla tekijöillä on lapselle? Vanhemmuuden merkitys alkoholiongelman rinnalla?* Testasin muodostamaani analyysikehikkoa esitutkimuksessa ja se auttoi minua vastaamaan tutkimuskysymykseeni ja selvensi tutkimukseni tarkoitusta.

Varsinaisen aineiston analyysi

Aineiston ollessa kokonaan kasassa, aloitin lukemaan koko aineistoa läpi ja nostin toistuvia teemoja ylös paperille. Paperilla asioita on helpompi hallita ja reunaan voi helpommin kirjoittaa muistiinpanoja. Myös värien käyttö ja kuva- ja lihasmuistin hyödyntäminen auttoivat muistamaan ja lokeroimaan teemoja. Ensin teemoja oli useampia, mutta analyysin edetessä muodostui kolme

tyyppiä/luokkaa, joihin nämä aiemmat teemat jakautuivat ja sulautuivat yhteen. Olen heti alusta alkaen kirjoittanut aineistosta tärkeimpiä asioita ylös ja työn edetessä huomannut artikkeleiden keskustelevan keskenään. Yhtymäkohtia, säännönmukaisuuksia ja tyyppejä pystyi erottamaan, kun aineistoon oli tutustunut tarpeeksi ja yleinen käsitys aineistosta oli syntynyt. Lopulta kolme tyyppiä nousivat kuvastamaan aineistoa ja vastaamaan tutkimuskysymykseen. Ensimmäinen tyyppi on vanhemmuus, joka sisältää vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen ja kasvatustyyliä, emotionaalisen saatavilla olon ja turvallisuuden ja turvattomuuden tunteen. Toinen tyyppi on perheessä esiintyvät roolit, persoonallisuus ja roolien kääntyminen. Kolmas tyyppi on kiintymyssuhteet, joihin liittyy myös traumatisoituminen. Analyysini raportti tulosluvussa on laadittu tyyppien muodostamien luonnollisten kokonaisuuksien mukaan (ks. myös kuvio 2. sivulla 62).

Minulla ei ollut teemoitteluun tai tyypittelyyn erityisiä ohjelmia. Ihmisellä on luontainen tarve luokitella asioita ja aineistoa lukiessa erilaiset asiat alkoivat vain mennä omiin kategorioihinsa. Minun tapani tehdä teemoittelu ja tyypittelyä on hyvin toimintakeskeinen. Piirsin paperille kaavioita ja ajatuskarttoja. Yhdestä tällaisesta kaaviosta syntyi myös analyysini kehikko (kuvio 1). Toimintakeskeisyys tarkoittaa myös sitä, että analyysin alusta asti tein tutkielmani analyysiosioon otsikoita, joiden alle kirjoitin tekstiä aineistosta. Parhaimmillaan minulla oli analyysissä kuusi alaotsikkoa: vanhemmuus, roolit, persoonallisuus, suojaavat tekijät, kiintymyssuhteet ja trauma sekä turvallisuus ja turvattomuus. Analyysin edetessä ja kirjoituksen lisääntyessä huomasin osan tyypeistä sulautuvan yhteen omaksi ryhmäkseen ja löytävän oikean kokonaisuuden nykyisestä kolmesta, edellä mainitusta, lopullisesta tyypestä. Analyysikehikko toimi analyysin aikana hyvänä suunnannäyttäjänä ja auttoi pitämään fokuksen kehikon teemoissa. Analyysikehikko toimi varsinkin analyysin alkuvaiheessa turvaverkkona, johon oli turvallista aina palata. Analyysin edetessä kehikon teemat alkoivat liukua omiksi kokonaisuuksiksi ja tyypeiksi, jolloin analyysikehikon turva oli tehnyt tehtävänsä ja olin saanut muodostettua uuden synteessin.

4.5 Eettiset pohdinnat

Tutkimuksen tekeminen kirjallisuuskatsauksena ei vaadi tutkimuslupaa ja äkkiseltään voisi myöskin ajatella, että eettisiä kysymyksiä ei suuremmin ilmene kirjallisuuskatsaustyyppisessä tutkielmassa. Ongelmakohtiksi eivät nouse esimerkiksi tutkimusmateriaalin säilytys tai henkilötietojen anonymyys. Kuitenkin tutkimuksen eettisyyttä ja myöskin luotettavuutta on aina hyvä pysähtyä

pohtimaan tutkimusprosessin aikana. Tutkielman aihetta rajatessani tarkoitukseni oli ensin tehdä aineiston hankinta keräämällä alkoholiongelmaisten vanhempien aikuisten lasten kokemuksia kirjoituspyynnöllä. Kuitenkin koin, että tapa olisi ollut minun mielestäni eettisesti ongelmallinen. Olisin varmasti saanut ihmisiä kirjoittamaan minulle kokemuksistaan, tunteistaan ja pahasta olostaan, mitä vanhemman alkoholiongelma aiheuttaa. En voinut kuitenkaan pyytää ihmisiä avaamaan elämäänsä kirjeissä ja sen jälkeen jättää heidät yksin vaikeiden asioiden ja tunteiden kanssa tietämättä, että onko heillä mitään turvaverkkoa ympärillään. Pro gradu -tutkielmaa tekevällä opiskelijalla ei ole resursseja tarjota apua ihmisille, jotka avaavat kipeitä kokemuksiaan. Olisi ollut epäreilua vaatia heiltä panostusta ja repimään muistojaan auki minulle vain saadakseni opinnäytteeni tehtyä. Toisaalta voidaan ajatella, että kirjoittaminen voi olla monelle hyvinkin terapeutista ja antoisaa. Olisiko minun ollenkaan tarvinnut pohtia tai välittää näistä kysymyksistä miettiessäni tutkielmani toteutusta? Mäkelän (2005) tavoin ajattelen, että vaikka saisimme jollakin kokeella tai tutkimuksella arvokasta tietoa, voi se kuitenkin olla omaa moraalikäsitystämme vastaan.

Sosiaalityön tutkimus on useimmiten aiheiltaan eettisesti hyvin sensitiivisiä. Kokemustietoa tarvitaan, jotta voidaan ymmärtää ihmisten kokemusmaailmaa kustakin ilmiöstä. Kuitenkin kokemustiedon hankkimisessa täytyy pitää tarkasti eettiset ja moraaliset kysymykset mielessä. Lähtökohdat ovat erilaiset, kun haastatellaan ihmisiä, jotka ovat jo jonkun palvelun piirissä, esimerkiksi lastensuojelussa. Heillä on kontakti johonkin työntekijään, joka voi auttaa heitä käymään tutkimukseen osallistumisen seurauksia ja tunteita lävitse. Sosiaalityöntekijöillä tai muilla työntekijöillä on myös enemmän resursseja ottaa yhteyttä muihin auttamisen tahoihin lisäavun tarpeessa. Vaikka opinnäytetyöt tuovat uutta ja päivitettyä tutkimustietoa, ei se oikeuta opiskelijoita tai muitakaan tutkimuksen tekijöitä toimimaan epäeettisesti ihmisten hyvinvoinnin kustannuksella. Ihmisillä oleva kokemustieto on tärkeä osa tutkimusta, mutta tutkimuksen resurssit täytyy olla riittävät, jotta eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimuksen periaatteet toteutuvat.

Vaikka pro gradu -tutkielmani analyysiosuus ei niinkään sisällä lasten kokemuksia, on teoriaosuus suurimmilta osin koottu tutkimuksista, jotka käsittelevät (aikuisten)lasten kokemuksia. Jo kandidaatin tutkielmassani (Moinio 2018, 27–28) pohdin luotettavuuden näkökulmasta sitä, miten kirjallisuuskatsauksella saavutetaan aitoja kokemuksia. Kirjallisuuskatsauksen kirjoittaja on jo toinen henkilö, joka muokkaa ja käsittelee ihmisen kokemusta. Voiko silloin päästä lähelle ihmisen oikeaa tunnetta tai riittävästi ymmärtää mitä ihminen on kokemuksellaan halunnut viestiä? Kortteinen (2005) kertoo ymmärtämisen ongelmasta tutkimuksessa. Miten tutkija saa kiinni toisen ihmisen kokemuksesta ja ymmärtää sen samalla tavalla kuin mitä tutkittava on sen esittänyt?

Merkitystä, sanojen painoa, sarkasmia tai tunnetta voi olla vaikea huomata painetusta tekstistä. Saako saman ihmisen kokemus eri merkityksiä riippuen tutkijasta ja hänen ymmärrys- ja kokemusmaailmastaan? Miten käy tutkimuksen luotettavuudelle, jos tutkija ei pääse kosketuksiin siihen sanomaan, mitä tutkittava yrittää välittää?

Kortteinen (2005) esittää vastauksen edellä olevaan pulmaan: *”Tutkija ymmärtää sikäli kuin ymmärtää niitä ihmisiä joita ymmärtää tilanteissa joissa ymmärtää.”* Hän tarkoittaa sitä, että on kyse tutkimukseenkin liittyvästä ikuisuusongelmasta ja tärkeintä on, ettei koskaan lakata yrittämästä ymmärtää. Toisia ihmisiä on mahdollista ymmärtää paremmin kuin toisia. Myös rajatun otoksen tulos voi olla vaikeasti yleistettävissä isoon joukkoon. Kuitenkin pienenkin ryhmän sisällä löydettävistä toistuvuuksista on mahdollista muodostaa teoria ja tähän toistuvuuteen tutkimuksen luotettavuuden kysymyksissä nojautua.

Strandell (2005) esittää eettistä pohdintaa edellyttävän ajatuksen. Lasten voidaan ajatella olevan jonkinlaisessa valtasuhteessa vanhempiinsa ja muihin aikuisiin. Aikuiset päättävät paljon lasten elämästä, ja myöskin yhteiskunnallista tutkimusta tehdään aikuisten ihmisten parissa. Lapsuutta koskeva tutkimus voi antaa kuitenkin lisää uusia mahdollisuuksia lasten ohjailuun ja kontrollointiin. Näin ollen on hyvä pysähtyä pohtimaan, että millaisia keinoja ja mahdollisuuksia lapsuustutkimus tuo ja millaisia seurauksia niillä voi olla. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, että kuinka laajoja vaikutuksia lapsen tutkimisella voi heille olla?

Lopuksi täytyy pohtia sitä, että millaisia eettisiä näkökulmia liittyy toisten tutkijoiden tutkimusten käyttöön omassa tutkimuksessa. Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on rakentaa oma synteesi aineistosta, jotka ovat muiden tekemiä tutkimuksia. Kuitenkaan nämä tutkimusten tekijät eivät tiedä, että minä käytän heidän tutkimuksiaan aineistona pro gradu -tutkielmassa. Tämä saa pohtimaan kysymystä: olenko antanut oikeutta heidän tutkimuksilleen? Olenko osannut tulkita heidän tutkimuksiaan oikeudenmukaisesti? Toisen tekemä tulkinta jonkun muun tekemästä tutkimuksesta sisältää aina riskin väärinymmärrykselle. Olen siksi pyrkinyt tulkitsemaan aineistoani kunnioittavasti ja tekemään oikeutusta alkuperäisille tutkimuksille.

5 Vanhemman alkoholiongelma ylisukupolvisiksi pahoinvoinniksi?

5.1 Vanhemmuus alkoholiperheessä ja sen merkitys lapsen kasvulle

Vanhemmuutta alkoholiperheessä tarkastellaan seitsemässä tutkimuksessa (Haverfield & Theiss 2017; Isosävi & Lundén 2013; Johnson 2002; Langinauer 2011; Leinonen 2004; Metsäpelto & Pulkkinen 2004; Salo & Flykt 2013). Luku on jaettu kolmeen osaan niin, että ensin käsitellään vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta ja vanhemman kasvatustyyliä. Seuraavaksi tarkastellaan vanhemman emotionaalista saatavilla olevaa ja viimeiseksi lapsen turvallisuuden ja turvattomuuden tunteita. Nämä osa-alueet koskettavat jokaista perhettä ja lapsi–vanhempi -suhdetta, mutta niiden merkitys korostuu erityisesti alkoholiperheessä, jossa lapsi tarvitsee erityistä tukea vanhemman alkoholiongelman vuoksi. Vanhemmuuden merkitys alkoholiperheessä nousi isoon rooliin jo teoriaosuudessa, mutta esitutkimus toi siihen lisää syvyyttä ja korosti sen merkitystä entisestään.

Vuorovaikutuksellinen suhde ja kasvatustyyli

Vanhemman ja lapsen välinen suhde on molemminpuolista vaikuttamista. Vanhemman tehtävä on vastata lapsen perustarpeista ja säädellä hänen tunteitaan ja toimintaansa, kuten auttaa lasta selviytymään harmitusta aiheuttavista asioista ja tilanteista. Lapsi puolestaan reagoi oman temperamenttinsa tavoin vanhemman antamaan hoivaan ja se muokkaa edelleen vanhemman toimintaa ja käyttäytymistä. Tätä lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta voidaan kutsua yhteissäätelyksi. Se on enemmän kuin osiensa summa, eli vanhempaa ja lasta pidetään enemmänkin vuorovaikutuksen aktiivisina osallistujina kuin tekojensa ja ominaisuuksiensa osina. Yhteissäätelyn kannalta on tärkeää tarkastella lapsen ja vanhemman reaktioita toisiinsa eikä niinkään osapuolten piirteitä tai tekoja. (Isosävi & Lundén 2013, 371-372, 379.) Yhteissäätely jäljittelee Vygotskyn (1934/1962) lähikehityksen vyöhykettä, jossa oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa. Lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja käyttäytymistään vanhempien avulla vuorovaikutuksessa heidän kanssaan. Vanhemmalla olevan kiintymyssuhteen, eli sen miten hän kokee voivansa turvautua muihin ihmisiin, laadulla on merkitystä yhteissäätelyn toimivuudelle. Turvallisesti kiintyneet ja positiivisia ajatuksia lapsuuden suhteistaan muodostaneet vanhemmat pystyvät olemaan avoimempia omista tunteistaan lapsen kanssa ja he ovat vastaanottavaisempia lapsen tunteille. Lapsen negatiivisten tunteiden säätely on turvallisesti kiintyneille vanhemmille helpompaa kuin

turvottomasti kiintyneille. (Isosävi & Lundén 2013, 374.) Näin ollen lapsena turvallisen kiintymyssuhteen saaneet tai myöhemmin sen omaksuneet vanhemmat levittävät turvallisuuden kokemusta myös lapseensa. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksesta kehittyy turvallinen side, johon molempien persoonat ja temperamentin piirteet vaikuttavat. Alkoholiongelmaisella vanhemmalla saattaa olla lapsuuden kokemusten myötä itsellään turvaton kiintymyssuhde, jolloin se vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen ja tätä kautta myös yhteissäätelyyn. Kiintymyssuhteilla itsessään on valtava merkitys alkoholiperheessä ja niitä käsitellen enemmän luvussa 5.3.

Vanhemmuutta on perinteisesti pidetty lapsen kasvattamisena. Leinosen (2004, 177) mukaan vanhemmuus on saanut uusia näkökulmia, eikä lasta pidetä enää vanhemman ohjaamisen ja kasvattamisen passiivisena kohteena. Vanhemmuutta voidaan ajatella nykyään enemmänkin vanhemman ja lapsen keskinäisenä vuorovaikutteisena suhteena, josta vanhemmalla on kuitenkin päävastuu. Leinosen (2004, 188) sanoin: ”*Vanhemmuuden kehitykseen ja ilmenemiseen vaikuttavat vanhempien tiedollisten, taidollisten ja persoonallisuuspiirteiden lisäksi lapsen ominaisuudet sekä kulloinkin käytössä olevien voimavarojen ja stressitekijöiden tasapaino.*” Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus voidaan päätellä olevan monen tekijän summa, jonka muodostamiseen sekä vanhemmalla että lapsella on osuutta, mutta jonka vastuu lepää vanhemman harteilla. Vanhemman alkoholiongelma tai mikä tahansa stressitekijä vaikuttaa vanhemmuuteen ja muokkaa lapsen ja vanhemman keskinäistä suhdetta haastavammaksi. Kuitenkin se millaisena lapsi–vanhempi -suhde näyttäytyy, on riippuvainen myös heidän persoonallisuudenpiirteistään. Tämän moninaisuuden vuoksi on lähes mahdotonta sanoa varmasti, millaisia seurauksia esimerkiksi vanhemman alkoholiongelmalla on kullekin lapselle.

Metsäpellon ja Pulkkisen (2004, 212–213) mukaan lasten kasvatustyyliä voidaan jakaa kahteen erilaiseen tapaan: lapsilähtöiseen ja vaativaan kasvatustyyliin. Lapsilähtöinen kasvatustyyli on lasta tukevaa, neuvovaa ja kuuntelevaa. Lapsi huomioidaan omana itsenään ja tuetaan hänen itseluottamuksen ja itsehallinnan kehitystä. Vaativa kasvatustyyli puolestaan tarkoittaa sitä, että lasta ohjataan, kontrolloidaan ja esitetään hänelle erilaisia vaatimuksia. Vaativuus voi olla lapsen kasvua tukevaa, joka näkyy lapsen ohjaamisena tai huonoon käyttäytymiseen puuttumisena. Se voi kuitenkin myös olla lapsen tahdon ilmaisemisen vaientamista ja kontrollikeinojen käyttämistä rangaistuksena. Erik Erikson (1963) on jakanut samankaltaisesti Metsäpellon ja Pulkkisen (2004) kanssa vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä kahteen erilaiseen ulottuvuuteen. Ensimmäinen on vanhemman osoittama lämpö tai vihamielisyys. Lämpöä voivat osoittaa hymy ja halaus,

vihamielisyyttä puolestaan välinpitämättömyys ja kohtuuttomat rangaistukset. Toinen ulottuvuus on kontrolli, joka on lapsen valvontaa, sääntelyä ja rajoittamista. (Erikson 1963.)

Sen sijaan Baumrind (1971) esittää kolme vanhempien kasvatustyyliä: auktoritatiivinen eli lempeästi rajoittava, autoritaarinen eli valtaa käyttävä ja salliva eli ei juurikaan rajoittava. Metsäpellon ja Pulkkisen (2004) tutkimuksessa jaetaan kasvatustyyliä Baumrindia (1971) mukailleen: lämpimiä kasvatustyyliä ovat auktoritaariset (useimmiten äidit) ja emotionaalisesti saatavilla olevat (useimmiten isät). Kylmiä kasvatustyyliä puolestaan ovat autoritaariset (pääsääntöisesti isät) ja emotionaalisesti etäiset (pääsääntöisesti äidit). Autoritaariset vanhemmat ovat emotionaalisesti etäisiä, vaativat ehdotonta tottelevaisuutta ja tällaisilla vanhemmilla on tarkka käsitys siitä, millainen käytös lapselle on sopivaa. Auktoritaarinen vanhempi on lämmin ja keskustelee lapsen kanssa odotuksista häntä kohtaan. Sallivat vanhemmat suhtautuvat lapseen myönteisesti ja lämpimästi, mutta asettavat vain hieman vaatimuksia lapsen toiminnalle. (Metsäpelto & Pulkinen 2004, 213, 219.)

Perheen kommunikoinnin dynamiikalla voi olla voimakas vaikutus lapsen resilienssin eli mielen joustavuuden vahvistamisessa. Erityisesti tapa, jolla vanhemmat suhtautuvat lapsiinsa vuorovaikutuksen aikana, voivat muokata lapsen emotionaalista osaamista ja käyttäytymisen kehittymistä. Kuitenkin sillä erotuksella, että nuoret, jotka elävät alkoholiperheessä, reagoivat vanhemman kanssa kommunikointiin eri tavalla, kuin nuoret, jotka elävät perheessä, jossa ei käytetä alkoholia haitallisella tavalla. Erityisesti lapset, jotka kasvavat alkoholiperheessä, hyötyvät vanhemman reagoitakyvystä ja saatavilla olosta positiivisesti ja sillä on enemmän vaikutusta lapsen emotionaaliseen säätelyyn. Kun taas lapset, jotka eivät ole kasvaneet alkoholiperheessä, ovat tottuneet vanhemman reagoitakykyyn ja responsiivisuuteen, eli vanhemman kykyyn olla vuorovaikutuksessa, joten sillä ei ollut niin suurta vaikutusta lapsen emotionaalisen säätelyssä. Sen sijaan kontrollointi vanhempien taholta vaikuttaa negatiivisesti tunteiden säätelyyn kaikissa perheissä. Jos vanhemmat kontrolloivat sitä, mitä lapsi saa ja ei saa tuntea, ei hän opi vanhemman avustuksella säätämään tunteitaan. Kontrollilla on kuitenkin myös merkitystä lapsen impulsiivisuudelle eli negatiivisille toimintaärsykkeille. Perheissä, jossa ei käytetty alkoholia haitallisella tavalla, kontrollilla ei ollut merkitystä lapsen impulsiivisuudelle. Kuitenkin alkoholiperheissä vanhemman kontrolliyritysten eli esimerkiksi lapsen rajoittamisen ja lapsen impulsiivisuuden välillä oli yhteys. Sitä voidaan selittää sillä, että alkoholiongelmaisen vanhemman kontrolliyritykset koetaan lapsen taholta epäreiluiksi ja saa lapsen reagoimaan voimakkaan negatiivisesti. (Haverfield & Theiss 2017, 214, 228–229; ks. myös Roosa ym. 1993.)

Metsäpelto ja Pulkkinen (2004) näkevät, että psyykinen hyvinvointi erotti eniten lämpimiä ja kylmiä kasvatustyyliä. Auktoritaarisilla ja emotionaalisesti saatavilla olevilla vanhemmilla oli autoritaarisia ja emotionaalisesti saavuttamattomissa olevia parempi psyykinen hyvinvointi. Psyykkisesti hyvinvoivilla vanhemmilla on enemmän resursseja olla läsnä lapselle, kuunnella, keskustella, ottaa lapsen tarpeet riittävästi huomioon ja ohjata lasta rohkaisevasti kehitystehtävissään. Tästä voidaan päätellä, että joihinkin kasvatustyyliin ovat kertyneet tietynlaiset psykososiaaliseen toimintakykyyn liittyvät tekijät. (Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 220; ks. myös Belsky 1984.)

Alkoholia haitallisella tavalla käyttävän vanhemman alkoholinkäyttö vaikuttaa hänen psyykkiseen hyvinvointiinsa, joten voidaan olettaa, että sillä on vaikutusta myös hänen kykyynsä olla läsnä lapselle ja tukea lasta selviytymään hänen kehitystehtävissään. Voidaan tehdä päätelmä siitä, että alkoholiongelma vaikuttaa myös kasvatustyyliin. Esimerkiksi vallankäyttöön perustuva kasvatustyyli ei ota huomioon lapsen tarpeita riittävästi, eikä tue lasta vastavuoroiseen ja avoimeen keskusteluun. Tämä lapsen tarpeiden ja vanhemman vuorovaikutuksen kohtaamattomuus aiheuttaa lapselle pahaa oloa ja lapsen omien tarpeiden piilottamista ja näin suurentaa riskiä ylisukupolvisiin ongelmiin.

Emotionaalinen saatavilla olo

Lapsen kehitystä tukevat myös vanhempien emotionaalinen kommunikaatio ja lapsen tunnetiloja aistiva avoin ilmapiiri. Myös lapsesta lähteville aloitteille, kiinnostuksen kohteille ja responsiivisuudelle tulee antaa tilaa ja huomioida vanhemman toimissa. Emotionaalista saatavilla oloa tutkittaessa on otettava huomioon sekä lapsen että vanhemman tunnekokemukset ja vuorovaikutus, sillä: *”toinen osapuoli ei voi olla aidosti emotionaalisesti käytettävissä ilman vastinetta toiselta.”* (Salo & Flykt 2013, 412–413.) Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatua tarkasteltaessa on siis huomioitava molempien vuorovaikutuksen osapuolten osuus. Myös vanhempi tarvitsee palautetta toiminnastaan ja sitä hän saa tarkkailemalla lapsen reagoitua. Näin myös lapsi voi vahvistaa tai hillitä vanhemman toimintaa.

Salon ja Flyktin (2013) mukaisesti vanhemman emotionaaliseen saatavilla oloon vaikuttavat vanhemman oma kiintymyssuhdetyyli, mentalisaatiokyky eli toisen ihmisen näkökulman näkeminen, sosiaaliset tekijät, persoonallisuus, psyykkiset ongelmat ja päihderiippuvuudet. Kiintymyssuhdetyyli (turvallinen vai turvaton) ja mentalisaatiokyky vaikuttavat siihen, miten vanhempi pystyy ymmärtämään ja ottamaan vastaan lapsen tunneilmaisuja ja miten hän pystyy niitä

lapselle sanoittamaan. ”Kun äiti on kytköksissä lapsensa tunteisiin ja kokemuksiin ymmärtävästi ja oivaltavasti, hän ei koe lasta niin helposti rasittavaksi tai hankalaksi ja toisaalta hänen on helpompi aidosti ilmaista välittämistä lapselle.” (Salo & Flykt 2013, 409.)

Langinauerin (2011) mukaan aikuisen kyky antaa lapselle turvallisuutta on yhteydessä aikuisen omiin varhaisiin turvallisuuden kokemuksiin. On tärkeää olla tietoinen aikuisen omista turvaistumisen tarpeista ja vahvistaa niitä olemassa olevia turvaistamisen resursseja, joita vanhemmalla on. (Langinauer 2011, 548.) Esimerkiksi äidin turvallinen kiintymyssuhde on yhteydessä sekä äidin sensitiivisyyteen että myöskin lapsen kykyyn olla responsiivinen ja aloitteellinen vanhempaansa kohtaan. Myös vanhempien tausta, sosiaaliset tekijät ja persoonallisuus vaikuttavat siihen, miten äiti pystyy olemaan lapselle emotionaalisesti läsnä. Nämä seikat tulee ottaa arvioinnissa huomioon ja ymmärtää niiden merkitys vuorovaikutukselle. Samoin vanhemman psyykkiset ongelmat vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Psyykkiset ongelmat tuovat haasteita vanhemman kykyyn olla emotionaalisesti saatavilla lapselle ja heikentävät näin vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta. Vanhemman päihteiden käyttö lisää lapsen kehityksellistä riskiä sen vuoksi, että päihdevanhemmat saattavat olla tunkeilevia, väkivaltaisia, vihamielisiä ja laiminlyöviä lapsiaan kohtaan. (Salo & Flykt 2013, 409–410.)

Alkoholiongelmaisen vanhemman kanssa haasteena on se, että hän saattaa olla fyysisesti paikalla, mutta ei emotionaalisesti läsnä. Emotionaalisesti läsnäoleva vanhempi pystyy ottamaan lapsen kokonaisvaltaisesti huomioon ja vastaamaan lapsen tarpeisiin. Läsnäolo on molemminpuolista vaikuttamista. Vanhempi tarvitsee palautetta lapseltaan, että osaa kohdentaa toimintaansa oikein, mutta myös lapsi tarvitsee vanhemman tukea säädelläkseen toimintaansa. Vanhempi, joka ei ole emotionaalisesti läsnä ei osaa lukea lapsen reagoitua vanhempaansa eikä lapsi saa tällöin myöskään riittävästi palautetta omasta toiminnastaan. Ne ovat kehityksellisiä riskejä, joilla saattaa olla myöhempiä negatiivisia vaikutuksia.

Turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset

Alkoholiperheessä kasvaneet lapset tuntevat jatkuvaa turvattomuuden tunnetta (Orjasniemi & Kurvinen 2017). Langinauerin (2011, 544–546) mielestä nykyisissä kehityspsykologian teorioissa ei oteta riittävästi huomioon lapsen kokemaa turvattomuutta, eikä sen vaikutusta psyykkisten ja fyysisten häiriöiden synnyssä. Tästä syystä tämän päivän hoitomuodot eivät välttämättä riitä ratkaisemaan mielenterveyden ongelmia. Lapsi tarvitsee kasvaakseen fysiologisten perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi turvallisuuden kokemuksen, joka on jatkuvaa ja vakaata. Turvassa oleva lapsi

on huolia vailla. Kuitenkin lapsen normaali kehitys on jatkuvaa muutosta ja se voi sisältää lapselle hänen siihenastisen ymmärryksen ylittäviä kokemuksia. Tällöin normaaliin kehitykseen kuuluva kehityshaaste muuttuu hänelle uhkaavaksi ja huolenaiheeksi. Lapsen stressijärjestelmä aktivoituu ja seurauksena lapsi saattaa oireilla fyysisesti levottomuudella ja henkisesti ahdistuneisuudella. Langinauerin mukaan, jos lapsella on huolia, hän kokee turvattomuutta. (Langinauer 2011, 544–546.)

Turvallisuus syntyy ennustettavuudesta. Aikuisen käytöksen ennustettavuus luo turvaa lapselle. Johnsonin (2002) mukaan alkoholiperheen alkoholia haitallisesti käyttävän vanhemman ennustettavuus lisäsi perheen hyvinvointia ja toimivuutta. Juovan vanhemman saatavilla ololla kokonaisuudessaan oli suuri vaikutus perheen toimivuuteen ja toimimattomuuteen, kun taas nautitun alkoholin määrällä ei ollut niin merkittävää vaikutusta. Vielä suurempi merkitys perheen hyvinvoinnille ja koheesiolle oli alkoholia vähemmän juovan vanhemman läsnäolo ja saatavuus. (Johnson 2002, 380.) Yhteenvedon voidaan siis sanoa, että vanhemman läsnäololla, vuorovaikutuksella ja hänen antamalla turvallisuuuden tunteella on suurempi merkitys lapselle, kuin juodun alkoholin määrällä.

Silloin kun lapsi on turvaton, hänen tarpeensa turvaistumiseen syttyy. Tällöin turvaistumisen tarpeen tyydyttäminen menee kaiken muun edelle. Silloin kun lapsi saa tyydytettyä turvaistumisen tarpeen, on hän jälleen turvaistunut. Lapsi voi turvaistua joko oman toiminnan tai toisen ihmisen toiminnan avulla. Oman toiminnan kautta turvaistumisen keinoja ovat esimerkiksi tutin tai sormien imeminen, itsensä heijaaminen, pään pois kääntäminen ja vetäytyminen pois tilanteesta. Toisenvarainen turvaistuminen syntyy, kun vanhempi ottaa lapsen syliin tai lapsi asettuu vanhempien asettamiin turvallisiin rajoihin. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä enemmän toisenvaraista turvaistumista tapahtuu. Langinauerin sanoin: *”Lapsuuden varhainen turvallisuuden kokemus tulee saada annettuna ei itse hankittuna”*. Kun lapsi saa riittävästi tukea ja turvaa vanhemmilta ja muilta aikuisilta, hänen omat ikä- ja kehitystasoon liittyvät kykynsä pääsevät kehittymään ja kypsymään. Toisenvaraisen turvaistumisen kautta lapsi voi saavuttaa omavaraisen turvaistumisen tilanteissa, joista hänen on mahdollista selviytyä oman ikä- ja kehitystason mukaisesti. Hän pystyy myös kääntymään aikuisen puoleen tilanteissa, joista ei itse selviydy yksin. Näin lapsella on kokemus siitä, ettei hän ole yksin ja että hänen ei tarvitse selviytyä liian vaikeista tilanteista itsenäisesti. Lapsen joutuessa itse säätelämään omaa turvattomuuttaan, hän alkaa yhä enemmän kiinnittää näihin tilanteisiin huomiota. Lapsi alkaa ennakoimaan pelottavia ja turvattomuutta herättäviä tilanteita ja jatkuva stressitila aiheuttaa lapsessa ahdistusoireita, ärtymistä

ja levottomuutta. Joutuessaan liikaa turvautumaan itseensä lapsen energia ja huomio kuluu turvallisuuden tunteen järjestämiseen eikä kasvuun ja kehitykseen. (Langinauer 2011, 547–548.)

Voidaan todeta, että turvattomuus on suuri riskitekijä lapsen kehitykselle. Jos lapsi ei pysty turvautumaan vanhempansa, hän alkaa itse kehittää itselleen selviytymiskeinoja turvattomuutta aiheuttaviin tilanteisiin. Nämä keinot vievät lapselta niin paljon energiaa, että hänellä ei jää aikaa enää normaalille kasvulle ja kehitykselle. Vanhemman alkoholiongelma aiheuttaa lapsessa turvattomuutta muun muassa siksi, että silloin vanhempi tai hänen käytöksensä ei ole ennakoitavissa. Ennakoitavuus lisää lapsen turvallisuuden kokemusta. Pitkittänyt turvattomuus ja siitä aiheutunut stressi on lapselle hyvin raskas ja jopa traumaattinen kokemus. Turvaton lapsi usein kantaa turvattomuutta mukanaan aikuisuuteen, mikä saattaa tulevaisuudessa aiheuttaa ongelmia lähimmissä ihmissuhteissa.

5.2 Roolit, persoonallisuus ja roolien kääntyminen

Tässä luvussa käsitellään alkoholiperheessä tavattavia muutamia rooleja, persoonallisuuksien merkityksiä ja roolien kääntymistä kymmenessä artikkelissa (Alexander 2003; Burnett ym. 2006; Godsall ym. 2004; Griffin & Amodeo 1998; Haapasalo 2007; Isosävi & Lunden 2013; Johnson 2002; Metsäpelto & Pulkkinen 2004; Piispa & Heiskanen 2009; Werner & Johnson 2004). Luku on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäisessä käsitellään rooleja ja persoonallisuuksia, ja toisessa osassa tarkastellaan roolien kääntymisen merkitystä lapselle. Roolit nousivat jossain määrin esiin jo teoriassa, kuitenkin niiden osuus esitutkimuksessa ei ollut kovinkaan suuri, mutta kuitenkin niiden merkitys oli tiedossa varsinaista aineistohakua tehdessä. Varsinainen aineistohaku ja koko aineiston analyysi nostivat roolien merkityksen isoksi osaksi koko tutkimusta ja näin yhdeksi tyypiksi. Persoonallisuuden merkitys jäi hieman pienemmäksi, mutta kuitenkin se on kiinteästi osa pahan olon ylisukupolvisuutta ja myös liitoksissa rooleihin, joten sillä on tärkeä osuus ylisukupolvisuudessa. Persoonallisuudella on merkitystä muuan muassa sen suhteen, kuinka lapsi pystyy selviytymään vaikeissa tilanteissa ja kuinka hän pystyy niiden jälkeen palautumaan. Roolien kääntyminen on iso osa lapsen pahoinvointia ja kiinteästi yhteydessä vanhemman alkoholiongelmaan. Roolien kääntyminen on yksi selittävä tekijä sille, että miksi alkoholiperheessä lapset voivat pahoin ja miksi paha olo muuttuu ylisukupolviseksi ilmiöksi.

Rooleja ja persoonallisuuksia

Lapselle vanhemman päihdeongelma voi aiheuttaa trauman. Lapsen edellytykset selviytyä vanhemman alkoholiongelman aiheuttamasta traumasta ovat paremmat, mikäli perheessä on toinen vanhempi, jolla ei ole alkoholiongelmaa. Useimmiten tämä vanhempi on äiti tai äitipuoli. Varsinkin jos lapset ovat saaneet paljon positiivista huomiota vanhemmaltaan ensimmäisen elinvuoden aikana. Aikuisilla lapsilla, joilla ilmeni myöhemmin elämässään ongelmia, ei äitiä voinut pitää suojaavana tekijänä lapsen elämässä. Myös sisarukset toimivat tukevana ja auttavana osana aikuisen lapsen sopeutumisessa elämään, varsinkin miehille. Naisille sisarukset toivat sekä positiivisia, että negatiivisia seurauksia. Erityisesti vanhin tytär saattaa joutua laittamaan omat tarpeensa sivuun ja alkaa huolehtimaan muista nuoremmista sisaruksistaan. Lapsuudesta tuttu vastuun kantaminen saattaa jatkua myös aikuisuudessa ja huolehtiva sisarus voi joutua toimimaan huolehtijana, tukijana ja pelastajana aikuisille sisaruksilleen. Myös isovanhempien, tätien, setien, opettajien, ystävien ja heidän vanhempiensa antamalla tuella on vaikutusta lapsen selviytymiseen vanhemman alkoholiongelmosta. (Werner & Johnson 2004, 707–712.)

Perheen erilaisilla rooleilla ja dynamiikalla on vaikutusta siihen, miten perheenjäsenet kokevat perheen hyvinvoinnin. Sen lisäksi, että miten lapsi ja vanhempi tulevat toimeen, on vanhempien keskinäisellä suhteella oleellinen merkitys koko perheeseen ja erityisesti lapsen hyvinvoinnille. Metsäpellon ja Pulkkinen (2004) mukaan psyykinen hyvinvointi vaikuttaa myös kasvatustyylien lisäksi parisuhteen laatuun. Heikompi psyykinen hyvinvointi on yhteydessä huonompaan parisuhteen laatuun ja silloin suhteesta puuttuu läheisyys ja lämpö. Parisuhteessa riitelykeinot ovat aggressiivisia ja eroajatukset tulevat esiin riitojen yhteydessä. (Metsäpelto & Pulkkinen 2004, 219.) Väkivallan kokeminen puolison taholta ennustaakin huonompaa perheen toimintakykyä ja heikentää hyvinvointia alkoholiperheessä (Johnson 2002, 373). Lapsen näkemä väkivalta on hänelle aivan yhtä haitallista ja traumatisoivaa, kuin se, että häntä itseään olisi pahoinpidelty (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 138).

Yleisesti voidaan todeta, että naiset joutuvat useimmin uhreiksi parisuhdeväkivaltatapauksissa. Ja useimmiten alkoholilla on osuutta asiaan. Kun humalaisen puolison humalahakuinen alkoholinkäyttö lisääntyy kerrasta useampaan kertaan viikossa tapahtuvaksi toiminnaksi, nousee naisten riski joutua väkivaltaisten tekojen kohteeksi kaksinkertaiseksi. Kuitenkin alkoholin ja väkivallan yhteys on moninainen, eikä humalahakuinen juominen aina tarkoita väkivaltaista käytöstä. Kuitenkin haitallinen alkoholinkäyttö voi kärjistä suhteessa jo olemassa olevia ristiriitoja ja eskaloitua väkivallaksi. Vain neljä prosenttia väkivaltaa kokeneista naisista oli ilmoittanut kokemuksistaan poliisille. Ilmoituksen tekoa heikensi myös se, jos nainen itse oli myös päihtynyt

väkivallanteon aikana. Selvänä ollessaan naiset ilmoittivat väkivallasta neljä kertaa useammin kuin silloin kun olivat olleet itse humalassa. Tämä viittaa siihen, että edelleen naisten juominen on leimatumpaa ja jopa tabu. (Piispa & Heiskanen 2009, 45–46, 48,51.)

Myös lapsen ja vanhemman temperamentilla ja persoonallisuudella on merkitystä ensinnäkin siihen, miten lapsi ja vanhempi kommunikoivat ja kuinka luontevaa yhteistoiminta on, eli kuinka hyvin heidän persoonallisuutensa ja temperamenttipiirteensä sopivat yhteen. Toiseksi persoonallisuus vaikuttaa siihen, miten lapsi selviytyy vaikeista ja kuormittavista tilanteista. Persoonalla on myös merkitystä esimerkiksi traumaattisista tilanteista selviytymiseen (Haapasalo 2006). Jokainen lapsi on erilainen ja vauvat eroavat sen suhteen, kuinka paljon he tarvitsevat virikkeitä ja kuinka hyvin he kykenevät säätelemään omia tunteitaan. Esimerkiksi ne vauvat, jotka kuormittuvat virikkeistä nopeasti ja reagoivat ärsykkeisiin negatiivisesti, tarvitsevat enemmän vanhemman apua tunteidensa säätelyssä. Myös vanhemman kyky säädellä lapsensa tunteita vaikuttaa lapsen tunteidensäätelykyvyn kehittymiseen. Jos vanhempi ei kykene vastaamaan herkän lapsen tarpeeseen ja lapselle jää yksin selviämisen kokemus, voi se jatkossa vaikeuttaa vanhemman keinoja rauhoittaa lasta. Tämä synnyttää vanhemmalle negatiivisia odotuksia lasta kohtaan ja synnyttää ikävän vuorovaikutuksen kehän. (Isosävi & Lundén 2013, 375–376.) Lapsen persoonallisuuden merkitys vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen vaikuttaa myös heidän välilleen syntyvään kiintymyssuhteen laatuun (Edwards ym. 2004, 572). Persoonallisuuspiirteiden voidaan siis sanoa olevan yksi tekijä, joka vaikuttaa lapsen selviytymiseen alkoholiperheessä. Se vaikuttaa niin haastavista tilanteista selviytymiseen kuin siihenkin millaiseksi vanhemman ja lapsen vuorovaikutus muodostuu ja tätä kautta kiintymyssuhteiden laatuun.

Samanlainen kasvuympäristö vaikuttaa eri ihmisiin eri tavalla. Jokin esimerkiksi sisarusten roolien eroissa saattaa aiheuttaa sen, että toinen traumatisoituu lapsuudessaan enemmän kuin toinen. Griffin & Amodeo (1998) tutkivat samassa alkoholiperheessä eläneitä sisaruksia ja sitä, miten vanhemman alkoholiongelma on heihin vaikuttanut. Sisarukset olivat jaettu paremmin selviytyneisiin (well-adjusted) ja heikommin selviytyneisiin (impaired). Tutkimuksessa haluttiin selvittää miten samassa perheessä kasvaneista lapsista kasvaa erilaisia ihmisiä. Heikommin selviytyneitä yhdisti lapsena tapahtunut hyväksikäyttö ja negatiivinen suhtautuminen lapsuuden aikaisiin tapahtumiin ja suurempi kielteisempi kokemus vanhemman alkoholinkäytön vaikutuksista. Samassa perheessä eläneet voivat kokea ympäristönsä ja tapahtumat hyvinkin erilaisilla tavoilla. (Griffin & Amodeo 1998, 165.) Tästä voidaan todeta, että persoonallisuudella on osuutta selviytymiseen ja siihen, miten jokin ihminen voi kokea jonkin tilanteen toisella tavalla kuin toinen. Ei voida siis ennakoita tietää tai yleisesti määrittää, miten ihminen kokee jonkin tapahtuman elämässään. Tämä antaa myös

esimerkin siitä, että miten joillakin ylisukupolvinen pahoinvointi jatkuu herkemmin kuin toisilla. Tarvitaan yksilöllisesti räätälöityjä palveluita ja asiakkaiden kohtaamista, jotta voidaan selvittää jokaisen yksilöllinen avuntarve.

Roolien kääntyminen

Roolien kääntyminen eli parentifikaatio tarkoittaa sitä, että lapsi alkaa syystä tai toisesta kantamaan vanhemmalle kuuluvaa vastuuta. Vastuut voivat olla fyysisiä, henkisiä tai taloudellisia. Vanhemman alkoholiongelma ennustaa vanhemman ja lapsen roolien kääntymistä. Roolit voivat kääntyä siitä syystä, että vanhemmalla on saavuttamattomia tarpeita omassa lapsuudessaan, joita hän peilaa omiin lapsiinsa. Roolien kääntyminen ja lapsen vastuunkanto voivat olla myös lapsen oma tapa selviytyä alkoholiongelmallisessa perheessä. Se on yleistä varsinkin epävakaisissa elinympäristöissä kasvaneilla lapsilla. Ottamalla vastuunkantajan roolin, lapsi saa arkeen jonkinlaista kontrollia ja järjestystä epästabiliin tilanteeseen. Interventiotilanteessa tulee pyrkiä saavuttamaan struktuuria ja ennakoitavuutta perheen arkeen, jotta lapsen ei tarvitse kantaa hänelle kuulumatonta aikuisen vastuuta, vaan lapsi voi keskittyä omiin tarpeisiinsa ja kasvuun. (Burnett ym. 2006, 2, 186–187.) Voidaan ajatella, että roolien kääntymisellä on ylisukupolviset juuret. Vanhemman omat saavuttamattomat tarpeet herättävät roolien kääntymisen ja jos parentifikaation seurauksena lapsi ei saa tarpeitaan tyydytetyksi lapsuudessaan, on riski, että myös hän jatkaa ylisukupolvista roolien kääntymistä.

Godsall ym. (2004) toteavat, ettei pelkästään vanhemman alkoholiongelmallalla voida selittää lasten psyykkistä oireilua. Useat alkoholiperheessä kasvaneet lapset saattavat harjoittaa huomattavaa fyysistä ja emotionaalista hoitoa kotona ilman vastavuoroisuutta ja tukea. Tuhoisalla ja pitkäaikaisella parentifioitumisella on merkitystä lapsen minäkuvan kehittymiselle. Roolien kääntymisen voidaan ajatella estävän tärkeiden kehitystehtävien suorittamisen, jotka johtavat minäkuvan rakentumiseen. Roolien kääntyminen vaikeuttaa lapsen uskomista siihen, että hän on arvokas. Tämän johdosta lapsi saattaa kyseenalaistaa sen, onko hän oikeutettu reiluun kohteluun. Toisaalta, jos huolenpitoa arvostetaan ja kunnioitetaan, voi lapsi muodostaa ja rakentaa sen kautta itsearvostustaan. (Godsall ym. 2004; 791–792, 799–800.)

Alexander (2003) tuo esiin kiintymyssuhteiden merkityksen roolien kääntymisessä. Lapsen tarve vanhemman huolenpitoon ja kiintymykseen saattaa herättää ahdistuksen tunteita vanhemmassa, jolla on taustalla esimerkiksi käsittelemättömiä traumoja. Lapsi aistii vanhemman sulkeutuneisuuden tai ahdistuksen ja se näyttäytyy lapselle siltä, ettei vanhempi ole tilanteen tasalla.

Lapsen on tällöin vaikea luottaa vanhemman kykyyn toimia lohduttajana vaikeissa tilanteissa ja siitä voi vanhemman ja lapsen välille syntyä turvaton kiintymyssuhde. Vanhempi, jolla on käsittelemättömiä traumoja, voi myös esimerkiksi nojata lapseensa ja hakea hänestä turvaa omiin ahdistuksen tunteisiinsa. (Alexander 2003, 31-33; Liotti 2004.)

Alexanderin (2003, 33, 38–39) mukaan sekä tytöt että pojat raportoivat roolien kääntymistä erityisesti äidin kanssa. Pojat raportoivat roolien kääntymistä isän kanssa enemmän kuin tytöt. Eli tutkimuksen pohjalta voidaan olettaa, että roolien kääntyminen tapahtuu helpommin molemmilla lapsilla äidin kanssa tai isän ja pojan välillä. Roolien kääntyminen tulisi kuitenkin aina ottaa huomioon koko perheen kontekstina, eikä ainoastaan vanhempi-lapsi-suhteena. Alexanderin tutkimuksen mukaan parisuhteen laatu vaikutti eniten äidin ja tyttären väliseen roolien kääntymiseen. Tutkimus selvitti hypoteesia Liottin (1992) tutkimuksesta siitä, että onko roolien kääntymisellä yhteys aikuisena koettuun dissosiaatiohäiriöön tai jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen. Yhteys oli olemassa äidin ja lapsen välillä. Sen sijaan isän rooli oli epäselvempi. Tätä voidaan selittää sillä, että äiti on useimmiten lapsen ensisijainen hoitaja, jolloin heidän välisen dyadisen, eli kahdenkeskisen, suhteen laatu nousee merkittäväksi.

Roolien kääntymisen vaikutusta pahan olon ylisukupolvisuuteen voidaan selittää kahdella tavalla. Ensinnäkin vanhemman tyydyttämättömät tarpeet laukaisevat roolien kääntymisen. Roolien kääntyminen mahdollistaa sen, että lapsen tarpeet eivät tyydyty, joten on riski, että lapsi jatkaa ylisukupolvista pahan olon ketjua. Toiseksi roolien kääntyminen on lapselle raskas, jollei traumaattinen kokemus suuren vastuun kantamisen vuoksi. Se on haastavaa lapsen minäkuvan kehittymiselle, koska kantaessaan vastuuta aikuisesta, lapsi ei itse pysty käymään tarvittavia kehitystasoja läpi. Koska lapsi kantaa vastuuta vanhemmasta, hän ei itse pysty tukeutumaan vanhemman apuun, mikä aiheuttaa turvattoman kiintymyssuhteen syntymisen lapsen ja vanhemman välille.

5.3 Kiintymyssuhteet ja niihin liittyvä traumatisoituminen

Tässä luvussa tarkastellaan kiintymyssuhteita ja niihin liittyvää traumatisoitumista seitsemässä artikkelissa (Bensley ym. 1994; El-Guebaly ym. 1993; Haapasalo 2007; Hautamäki 2008; Kouvo ym. 2013; Punamäki & Isosävi 2013; Rangarajan 2007). Luku on jaettu kahtia niin, että ensimmäinen osuus käsittelee kiintymyssuhdetta ja sen merkitystä lapsen kasvulle, ja jälkimmäinen osuus kertoo kiintymyssuhteisiin liittyvästä traumasta. Kiintymyssuhteet nousivat yhdeksi

merkittävimmäksi tekijäksi koko tutkimuksessa. Ne tulivat esille jo teoriaosuudessa, mutta esitutkimus nosti niiden merkittävyyttä. Varsinainen aineisto tuki kiintymyssuhteiden merkitystä lapsen kehitykselle entisestään. Lähes jokaisessa tutkimuksessa jollain tavalla sivuttiin kiintymyssuhteita ja niiden merkitystä muun muassa ylisukupolvisille ongelmille tuotiin voimakkaasti esiin. Lisäksi traumatisoituminen kiintymyssuhteiden kautta antoi uutta tietoa pahan olon synnystä ja siitä mahdollisuudesta, että kiintymyssuhteesta traumatisoituminen voi osaltaan selittää vanhemman alkoholiongelmasta johtuvaa traumaa.

Lapsuudessa muodostetut kiintymyssuhteet vanhempiin tai hoivan antajaan vaikuttavat lapsen identiteettiin, turvallisuuden tunteeseen ja muihin ihmissuhteisiin. Se myös tarkoittaa sisäistä mallia esimerkiksi siitä, miten säädellä tunteita läheisissä ihmissuhteissa varsinkin silloin kun on tarve turvautua toiseen ihmiseen. (Bowlby 1969; Isosävi & Lundén 2013.) Kiintymyssuhteeltaan lapsi voi olla joko turvallisesti tai turvattomasti kiintynyt vanhempansa. Vierastilannemenetelmällä (ks. Ainsworth & Blehar & Waters & Wall 1978) voidaan selvittää sitä, että millä tavalla lapsi turvautuu vanhempansa kuormittavassa tilanteessa. Tällä tavoin voidaan tehdä päätelmiä lapsen kiintymyssuhdetyylistä. Turvallisesti kiintynyt lapsi luottaa vanhempansa ja vaikean tilanteen tullen turvautuu häneen. Yleensä vanhempansa turvallisesti kiintynyt lapsi rauhoittuu nopeasti vanhemman lohdutuksessa. Välttelevästi kiintynyt lapsi puolestaan ei osaa luottaa vanhempansa ja hänen apuunsa, joten lapsi pyrkii selviämään ahdistavista ja pelottavista tilanteista itsenäisesti. Vastustavasti kiintynyt lapsi saattaa kokea vanhemmasta eroon joutumisen voimakkaasti, mutta ei kuitenkaan rauhoitu vanhemman lohduttaessa häntä. (Kouvo & Korja & Ahlqvist-Björkroth 2013, 384.) Vaikka kiintymyssuhdetyylit voivat ajansaatossa muuttua, on niille jatkuvuus kuitenkin tavanomaisempaa (Bowlby 1969).

Kiintymyssuhteet ja niiden laatu ovat lapsen identiteetin ja itsetunnon perustan rakentajia. Alkoholiperheen vanhemman kroonisen tai jaksottaisen juomisen aikana vanhempi ei ole fyysisesti eikä henkisesti läsnä lapselle. Kiintymyssuhteet luodaan tiiviissä lapsen ja vanhemman kontaktissa. Näin ollen kasvaminen perheessä, jossa vanhemmalla on alkoholiongelma, on haasteellinen lapsen turvallisen kiintymyssuhteen rakentumiselle ja näin myöskin positiivisen minäkuvan ja itsetunnon kehittymiselle. Alkoholiperheessä myös toisen vanhemman aika ja huomio saattaa mennä alkoholiongelmaisen vanhemman asioista huolehtimiseen, joten lapselle tulee molempien vanhempien taholta arvoton olo ja se vaikuttaa lapsen itsetunnon kehittymiseen negatiivisesti. (Rangarajan 2007, 482, 488.)

Jos vanhempi kaltoinkohtelee lastaan ja on lapselle välillä turvan ja kiintymyksen antaja mutta välillä myös vaaran aiheuttaja, on lapsen mahdotonta muodostaa itsestään kuvaa rakastettuna ja

pidettynä ihmisenä. Lapselle kehittyy tämänkaltaisissa olosuhteissa turvaton kiintymyssuhde vanhempansa, eikä lapsi pysty tällöin luottamaan vanhempansa. Myös lapsen oma identiteetti ja käsitys itsestään näyttäytyy negatiivisena ja pahana. Lapsi yrittää ymmärtää tilannetta, mutta ei pysty näkemään kaltoinkohtelijaansa eli vanhempansa syyllisenä vaan syyttää kohtelustaan itseään. Lapsi käyttää apunaan järkeilyä ja esimerkiksi ajattelee ansaitsevansa kaltoinkohtelun, koska on itse tehnyt jotain väärin tai ei osannut toimia vanhempien odotusten mukaisesti. Jos lapsi jää tällä tavalla ilman rakkautta, hoivaa ja huolenpitoa ja kokee esimerkiksi väkivaltaa, on trauman kehittymisen mahdollisuus suuri. Lapsi pyrkii kuitenkin selviytymään, mikä näkyy traumakokemusten uudelleen läpikäymisenä, välttämisenä ja aktivaation virittymisenä. Lapsuuden selviytymiskeinoilla on kauaskantoisia seurauksia ja ne vaikuttavat muuan muassa ihmissuhteisiin, psykososiaaliseen toimintakykyyn ja persoonallisuuden kehitykseen. (Haapasalo 2007, 85–86.) Tällä on merkitystä yli sukupolvien ylittävissä ketjuissa. Selviytymiskeinot voivat toimia lapsuudessa, mutta ne eivät välttämättä toimi enää aikuisuudessa. Lapsi joutuu mukautumaan oman kehitystasonsa ulkopuolisiin asioihin ja näin kehittämään siinä tilanteessa toimivia ratkaisuja. Kuitenkin normaali kehitys jää kesken, vaikka lapsi sinänsä pärjäisikin esimerkiksi koulussa tai harrastuksissa hyvin. Tämä kehityksen keskeneräisyys saattaa näkyä myöhemmin ihmissuhteissa ja synnyttää muun muassa erilaisia mielenterveyden ongelmia.

Rangarajan (2007) mukaan kiintymyssuhteet voivat toimia mediaattorina eli välittävänä tekijänä vanhemman alkoholiongelman ja lapsen itsetunnon välillä. Turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa hyvällä tavalla isän alkoholiongelman aiheuttamiin vaikutuksiin lapsen itsetunnossa, mutta sen vaikutus ei yllä äidin haitallisen alkoholinkäytön aiheuttamiin itsetunnon ongelmiin. Tämä isän ja äidin juomisen ero tarkoittaa sitä, että lapselle on mahdollista kehittyä hyvä itsetunto alkoholiperheessä kasvamisesta huolimatta ja lapsen on mahdollista säästyä vanhemman alkoholiongelman aiheuttamista riskeistä tai ongelmista. Hyvä itsetunto puolestaan estää vakavilta psykososiaalisilta ongelmilta, kuten esimerkiksi masennukselta ja huumeiden käytöltä. (Rangarajan 2007, 488.)

Pieni lapsi ei kykene ymmärtämään monimutkaisia ajatuksia tai selitysmalleja. Tästä syystä lapsi helposti syyttää kaltoinkohtelustaan itseään. Esimerkiksi jos vanhemmat ovat eroamassa, lapsi saattaa ajatella, että se johtuu jostain sellaisesta asiasta, mitä hän on itse tehnyt. Vastaavasti, jos hän muuttaa käytöstään, sulkeutuu tai puolustautuu, tilanne muuttuu tai kaltoinkohtelu loppuu. Nämä kaksi selviytymiskeinoja, taistelemisen tai pakenemisen, ovat lapsen keinoja pärjätä arjessaan, jos hän ei voi turvautua häntä hoitavaan aikuiseen. (Haapasalo 2006, 92.) Aikuisten lasten kokemat jatkuvat puutteet turvallisuuden saavuttamisessa vahvistavat heidän negatiivisia käsityksiään ja

uskomuksiaan kiintymyksestä. Tämän tunteen vahvuuden takia nämä varautuneet uskomukset kiintymyssuhteista ovat potentiaalia, joka odottaa ilmentymistä nykyisissä suhteissa. Menneisyyden kiintymyssuhdekokemukset ja nykyisten kiintymyssuhteiden sisältö on muotoiltu ja tulkittu aikuisen lapsen yksilöllisen kiintymyssuhdemallin perusteella. (El-Guebaly 1993, 1406.)

Trauma

Trauma on sen kokijalle sellainen tapahtuma, jota hän ei pysty käsittelemään normaalein keinoin. Se uhkaa ihmisen tai hänen läheisensä henkistä tai fyysistä terveyttä ja saattaa sisältää kuoleman vaaran. Trauma ylittää ihmisen sietokyvyn ja tavalliset selviytymiskykyjen rajat. (Punamäki & Isosävi 2013, 418.) Kuitenkaan ei tiedetä, että miksi kaikki traumaattisia tilanteita kokeneet ihmiset eivät koe traumaperäisiä oireita ja stressiä. *”Traumakokemuksen laatu ja vakavuus, kesto, toistuminen, uhrin suhde tekijään, ikä, kognitiivinen ja sosiaalinen kehitystaso, yksilölliset erot biologisten stressijärjestelmien haavoittuvuudessa, ympäristön suojaavat tekijät sekä aikaisemmat traumat ja oireet voivat vaikuttaa siihen, syntykö vakavaa traumaperäistä stressiä.”* (Haapasalo 2007, 87). Trauman syntymisen tekijät ovat siis hyvin moniulotteiset, eikä voida suoraan sanoa, että kenelle trauma kehittyy ja kenelle ei. Haapasalon (2007, 85) mukaan myös omalla tulkinnalla traumaattisesta tapahtumasta on merkitystä. Se, minkä merkityksen annamme tapahtumille voi vaikuttaa siihen, kehittykö traumaattisesta tilanteesta traumaattista stressiä.

Kouvo ym. (2013) tutkivat vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja suhdetta vanhemman kiintymyssuhderepresentaatioiden näkökulmasta. Vanhemman omilla kokemuksilla lapsuudestaan ja suhteestaan vanhempaansa on merkitystä hänen vanhemmuuteensa ja kokemukseen vanhemmuudestaan. Jos vanhemmalla itsellään oli turvaton kiintymyssuhde lapsena, on suurempi todennäköisyys, että hänen lapsensa on myös turvattomasti kiintynyt. Jos vanhempi oli turvallisesti kiintynyt ja hänellä oli positiivisia mielikuvia lapsuudestaan, vaikutti se vanhemman avoimuuteen ja vuorovaikutussuhteeseen lapseensa ja tätä kautta myös hänen lapsensa kiintymyssuhteeseen. Hautamäki ym. (2008) löysivät kiintymyssuhteiden välisen yhteyden kestävän kolmen sukupolven ajan äidinäiteihin asti. Bowlby (1988, Kouvon ym. 2013 mukaan) selvitti tutkimuksessaan, että lapsuuden kokemukset voivat vaikuttaa aikuisiän kiintymyssuhteisiin ja vanhemmuuteen. Jatkuvuutta Bowlby selittää sillä, että tietynlaisen kiintymyssuhderepresentaation omaava ihminen herättää muissa ympärillä olevissa ihmisissä tiettyjä reaktioita, jotka vahvistavat kiintymyssuhdetta entisestään. Tästä voidaan tehdä päätelmä kiintymyssuhteiden itseään vahvistavasta kehästä ja

vahvasta ylisukupolvisuuden riskistä. Kiinnittämällä huomiota kiintymyssuhteiden laatuun perheessä jo lapsuudessa, voidaan estää pitkäkestoisen pahan olon siirtyminen sukupolvelta toiselle kiintymyssuhteiden osalta.

Myös Punamäki ja Isosävi (2013) painottavat vauvaiän tärkeyttä ja kertovat, että vauvaikä on erityisen herkkää ja kriittistä aikaa vanhemman traumaattisten kokemusten siirtymiselle lapseen. Kuitenkin trauma siirtyy erilaisten reittien kautta, joita ovat: biologis-fysiologinen reitti, psykologinen reitti ja vuorovaikutuksellinen reitti. Biologis-fysiologisella reitillä tarkoitetaan sitä, että vanhemman trauma vaikuttaa lapseen kahdella tavalla. Ensinnäkin äidin traumaoireet vaikuttavat hänen raskauden aikaiseen hormonitoimintaan ja silloin koettu stressi vaikuttaa lapsen omaan stressinsäätelykykyyn. Toiseksi vanhemman trauma vaikuttaa vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen esimerkiksi siten, että traumaoireet vaikuttavat lapsen stressistä palautumiseen ja tunteidensäätelykykyyn. Kuitenkin positiiviset kokemukset vuorovaikutuksessa kompensoivat sikiöaikaisen altistuksen vaikutuksia. Psykologinen reitti tarkoittaa sitä, että traumasta johtuen vanhemman kyky ymmärtää omia ja lapsen tunteita on heikentynyt. Tämä vaikuttaa siihen, että vanhempi ei osaa kunnolla ennakoida lapsen tarpeita. Trauma saattaa myös vaikuttaa vanhemman suhtautumiseen vanhemmuuteen ristiriitaisesti, sillä hänellä on tarve selvittää omien tunteidensa kanssa ja säädellä niitä, mutta kuitenkin olla mahdollisimman hyvä ja läsnäoleva vanhempi lapselle. Vuorovaikutuksellisessa reitissä trauma vaikuttaa vanhemman vuorovaikutukseen lastaan kohtaan. Lapsen hoivaaminen herättää vanhemmassa omia muistoja ja traumamuistojen esiin nouseminen on haaste vuorovaikutukselle. Vanhemmat saattavat pelätä omaa lastaan ja hänen tarpeitaan, mutta samalla myös vanhempien käytös pelottaa lasta. (Punamäki & Isosävi 2013, 420–424.)

Alkoholiongelmaisen vanhemman lapsella on taustalla tapahtumia, jotka vaikuttavat siihen millaisia haasteita hän saattaa kokea tulevaisuudessa ja myöhemmin elämässään. Kuitenkin Bensleyn ym. (1994, 1266,1274) mukaan riskitekijöistä huolimatta alkoholiongelmaisten vanhempien lapsilla ei ollut sen suurempia ongelmia omassa vanhemmuudessaan kuin muillakaan ikäryhmän aikuisilla. Lapsuuden kiintymyssuhteen ongelmista (ks. Bowlby 1969; Liotti 1992, 2004; Alexander 2003) huolimatta alkoholiongelmaisen vanhemman lapsi on tottunut kantamaan vastuuta ja on valmiimpi sitä kantamaan verrattuna muihin ikätovereihinsa (Bensley ym. 1994, 1266, 1274; ks. myös Werner & Johnson 2004).

Kiintymyssuhteilla on merkittävä rooli lapsen identiteetin, minäkuvan ja itsetunnon kehityksessä. Turvallisesti kiintyneen lapsen positiivinen minäkuva ja itsetunto suojaa lasta esimerkiksi masennukselta ja huumeiden käytöltä. Puolestaan lapsi, joka on turvattomasti kiintynyt vanhempaansa ja joka kasvaa ilman riittävää huolenpitoa ja kokee olonsa arvottomaksi, on

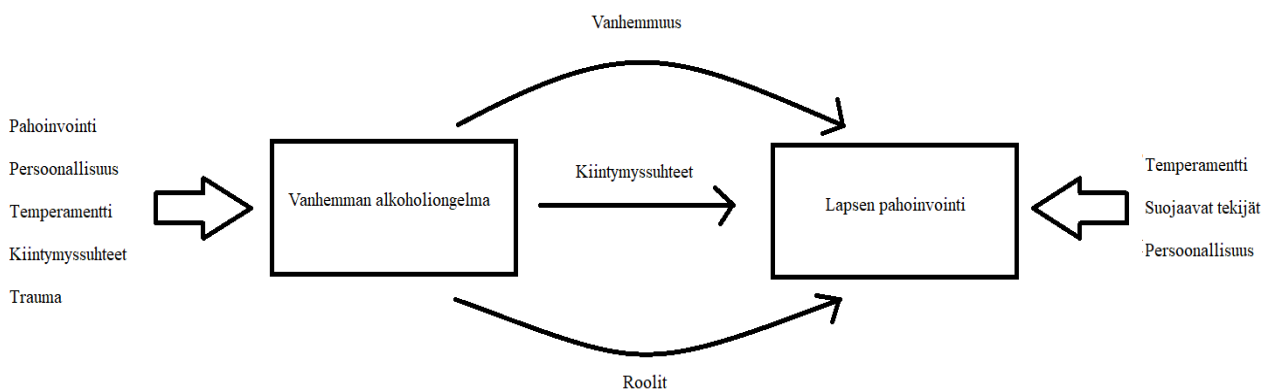
suuremmissa riskissä erinäisille ongelmille. Lapsi kehittää keinoja selviytyä, joilla näennäisesti selviytyy, mutta ei kuitenkaan saa tarvitsemaansa tukea tärkeille ja välttämättömille kehitystasoille. Kehityksen jäädessä kesken lapsuudessa, on se aina riski ongelmille myöhemmin elämässä ja ylisukupolvisten kierteiden kehittymiselle.

Turvattomat kiintymyssuhteet saattavat siis aiheuttaa lapselle trauman. Myös on mahdollista, että hoitamaton trauma vanhemmalla voi vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Traumatisoituneella vanhemmalla saattaa olla haasteita muodostaa vuorovaikutuksellista suhdetta lapseensa. Vanhemman trauma ei itsessään aiheuta haasteita vanhemmuuteen tai lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen, vaan sillä on merkitystä, että kuinka vanhempi on pystynyt käsittelemään omia traumakokemuksiaan. Tässä on nähtävissä selkeä ylisukupolvisen kierteen mahdollisuus trauman siirtymisestä sukupolvelta toiselle. Traumaa voisi myös kutsua tässä tutkielmassa tutkimuksen aiheena olevaksi pahaksi oloksi. On olemassa jotain pahaa oloa perheessä, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Täytyy kuitenkin muistaa, että alkoholiperheen kiintymyssuhdeongelmista huolimatta siellä kasvanut lapsi ei välttämättä oireile tai ole itse kykenemätön muokkaamaan ja muuttamaan kiintymyssuhdetyyliään aikuisuudessa.

6 Johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää kirjallisuuskatsauksen keinoin sitä, millaiset asiat vaikuttavat pahoinvoinnin ylisukupolvistumiseen perheissä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma. Tutkielman synteesin tulos on, että alkoholiongelmaan liittyvän ylisukupolvisen pahoinvoinnin syntyminen ja jatkuminen on moniulotteinen asia. Se on sekä sitä vahvistavien että siltä suojaavien tekijöiden summa. Kuviossa kaksi on esillä synteesin keskeisimmät tulokset. Pääosassa ovat vanhemman alkoholiongelma ja lapsen pahoinvointi. Vanhemman alkoholiongelman rinnalla lapsen pahoinvointiin vaikuttavat vanhemmuus, kiintymyssuhteet ja roolit. Nämä muodostavat synteesin ytimen, jossa jokainen vaikuttaa toiseen. On myös niin sanottuja tämän ytimen ulkopuolisia asioita, jotka vaikuttavat vanhemman alkoholiongelmaan ja lapsen pahoinvointiin sekä samalla koko tämän ytimen toimintaan. Vanhemman alkoholiongelman kohdalla ne ovat vanhemman oma pahoinvointi, persoonallisuus, temperamentti, kiintymyssuhteet ja trauma. Lapsen tekijät ovat temperamentti, suojaavat tekijät ja persoonallisuus.

Kuvio 2. Lapsen pahoinvointiin vaikuttavat tekijät alkoholiongelmaisen vanhemman kontekstissa.

Synteesin tuloksena nousi esiin kolme suurta luokkaa selittämään alkoholiongelman ylisukupolvista pahaa oloa: ensimmäinen käsittelee vanhemmuutta alkoholiperheessä. Toinen esittelee alkoholiperheen erilaiset roolit ja positiot, jäsenten persoonallisuuden merkityksen ja roolien kääntymisen. Kolmas käsittelee kiintymyssuhteet ja niihin liittyvän traumatisoitumisen (kuvio 2). Analyysin tuloksena voidaan todeta, että pelkästään alkoholiongelma itsessään ei aiheuta kaikkia

ongelmia ja synnyttä pahaa oloa, vaan siihen on liitoksissa myös vanhemman omat vanhemmuuden taidot ja vuorovaikutus lapsen kanssa, kiintymyssuhteen laatu ja erilaiset vanhemman ja lapsen roolit. Vanhemman alkoholiongelma näyttäytyy vanhemmalla olevan pahoinvoinnin ilmentymänä. Jos pahoinvointiin ei saada apua, se voi siirtyä seuraavalle sukupolvelle. Tästä vanhemman pahan olon siirtymisestä lapselle on mahdollista seurata alkoholiongelma, sillä kuten kuvioista kaksi voidaan todeta, vaikuttavat lapsen pahoinvointiin hyvin samankaltaiset tekijät, kuin mitä vanhemman alkoholiongelman taustallakin on. Kuviossa kaksi esitetty synteesis tulos on yksi näkökulma alkoholiongelman ja pahan olon ylisukupolvisuuteen. Kuitenkin asia ei ole yksinkertainen vaan esimerkiksi lapsella on tärkeä rooli vuorovaikutuksessa ja hän on yhtä lailla vuorovaikutukseen osallinen. Lapsi ei ole vain muokkauksen ja toimintojen kohde vaan hän on myös yksi osallistujista.

Tutkielman tavoitteena on ollut tuoda ymmärrystä alkoholiongelman ylisukupolvisuuteen ja sen monimutkaiseen syntymekanismiin. Useissa alkoholiin liittyvissä tutkimuksissa on keskitytty riskien kartoittamiseen ja siihen mitä seurauksia alkoholiongelmallalla on yhteiskunnalle (ks. esim. Ilva & Roine 2009; Itäpuisto 2005). Ongelmien osoittamisen kulttuurilla pystytään kyllä laskemaan kuinka paljon alkoholiongelmaiset esimerkiksi kuluttavat verovaroja ja kuinka suuri riski alkoholiongelmaisen vanhemman lapsella on tulla itse alkoholiongelmaiseksi. Jos alkoholiongelmiin liittyviä asioita käsitellään vain ongelmina, ei voida saada selville sitä, miksi näin tapahtuu. Silloin ei myöskään pystytä näkemään, kuinka inhimillinen, moniulotteinen ja sattumiakin täynnä oleva ketju alkoholiongelmaiseksi tuleminen tai sellaisena oleminen on.

Lapsen kasvaminen alkoholiperheessä on lapselle hyvin vaikea ja erityinen kokemus (Orford ym. 2005). Lapsi kokee usein loputonta turvattomuuden tunnetta ja vanhemman haitallinen alkoholinkäyttö on usein koko perheen salaisuus (Orjasniemi & Kurvinen 2017; Peltoniemi 1997). Lapsilla on paljon vastuuta perheessä ja he saattavat huolehtia arjen toimivuudesta (Orjasniemi & Kurvinen 2017). Lapset kertovat, että riittämätön huolenpito nousee usein alkoholiongelmaisen vanhemman tunnusomaiseksi piirteeksi (Itäpuisto 2005, 81–82). Alkoholiperheen lapset elävät paikassa, jossa he joutuvat elämään ison salaisuuden kanssa. Vanhemmilla ei useinkaan ole voimia tai kykyä huolehtia lapsesta riittävästi. Lapsi joutuu itse kantamaan vastuuta ja huolehtimaan siitä, että arjen välttämättömät toimet tulevat hoidetuiksi.

Henkinen ja fyysinen pahoinpitely ovat usein alkoholiperheessä kasvavan lapsen arkea. (Glaser 2002; Orjasniemi & Kurvinen 2017; Itäpuisto 2005). Henkinen ja fyysinen väkivalta voi kohdistua lapseen, mutta lapselle on myös hyvin traumatisoivaa nähdä toisen vanhemman pahoinpitelevän toista vanhempaa (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 136,138). Henkinen pahoinpitely ja laiminlyönti

ovat lapsen hyväksikäytön muotoja ja ne ovat erittäin vahingoittavia lapselle (Glaser 2002, 697). Kuitenkin lapsilla on paljon selviytymisen mekanismeja, joilla he pystyvät edesauttamaan arjessa pärjäämistään. Suojaavana tekijänä voi toimia esimerkiksi kuka tahansa turvallinen aikuinen (Orjasniemi & Kurvinen 2017). Myös lapsen omat temperamentin ja persoonallisuuden piirteet auttavat lasta pärjäämään haastavissa tilanteissa. Resilienssi eli mielen joustavuus ja lapsen luontainen selviytymiskyky edesauttavat lapsen selviytymistä ja vähentävät vanhemman haitallisen alkoholinkäytön vaikutuksia. (Glaser 2002, 709.) Itäpuiston (2005, 99) mukaan lapsen selviytyminen on lapsen omien luonteenpiirteiden ja aikuisten tuottamien suojaavien tekijöiden summa. Vaikka lapset kokevat traumatisoiviakin asioita alkoholiperheessä, voivat suojaavat tekijät pelastaa ja nimensä mukaisesti suojella lasta pahimmalta. Suojaavat tekijät ovat sekä lapsen omia ominaisuuksia, mutta myös ulkopuolelta tulevaa tukea ja apua, joilla on merkittävä yhteys lapsen selviämiseen alkoholiperheen vaikeuksista ja tätä kautta myös oleellinen merkitys ylisukupolvisuuden jatkumisen estämiseen.

Vanhemman alkoholiongelman lisäksi myös muilla tekijöillä on merkitystä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Vanhemmuudella on tärkeä rooli (ks. Punamäki & Isosävi 2013; Leinonen 2014; Werner & Johnson 2004; Burnett 2006; Haverfield & Theiss 2017). Se voi toimia joko haittaavana tai edistävänä tekijänä lapselle. Esimerkiksi vanhemman kontrolloiva käytös ja lapseen kohdistuva vallankäyttö on haittaava tekijä lapselle. Suojaavana tekijänä voidaan puolestaan pitää vanhempaa, joka on lapselle läsnä ja on lapsen kanssa vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. Myös muun muassa vanhemman ja lapsen vuorovaikutus ja yhteissääteily (Isosävi & Lundén 2013), vanhemman emotionaalinen saatavillaolo (Salo & Flykt 2013) ja kasvatyylit (Metsäpelto & Pulkkinen 2004) vaikuttavat siihen, millainen perheen toimintakyky on. Perheessä muodostuneet roolit, niiden kääntyminen ja perheenjäsenten persoonallisuudet vaikuttavat myös siihen, millaisia seurauksia alkoholiperheessä kasvaminen tuo lapselle (Godsall ym. 2004; Burnett 2006; Alexander 2003). Lisäksi lapsen ensimmäisien vuosien aikana luodulla vanhemman ja lapsen välisellä kiintymyssuhteella on pitkäaikaiset seuraukset (ks. Bowlby 1969; Kouvo ym. 2013; Rangarajan 2008). Vanhemman oma kiintymyssuhteen laatu saattaa vaikuttaa siihen, millaiseksi vuorovaikutus vanhemman ja lapsen välille syntyy (Kouvo ym. 2013; Hautamäki 2008). Vaikka kiintymyssuhteet ovat luonteeltaan pysyviä (Bowlby 1969) on niitä kuitenkin mahdollista pystyä ajan saatossa muokkaamaan (Bensley ym. 1994). Tästä voidaan tehdä päätelmä siitä, että vanhemman alkoholiongelman hoitamisen lisäksi on kiinnitettävä huomiota perheen muihin asioihin, kuten vuorovaikutukseen ja kiintymyssuhteisiin. Varhaisella puuttumisella ja perheen tukemisella on suuri

vaikutus ylisukupolvisten kierteiden katkaisemisessa. Suojaavien tekijöiden korostaminen, tukeminen ja niiden rakentaminen ovat ensisijaisia toimia ylisukupolvisuuden ehkäisyssä.

Kiintymyssuhteen laadun merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle nousee aineistosta voimakkaasti, joten pidän sitä tutkielman tärkeimpänä löydöksenä. Voidaan pohtia, onko vanhemman alkoholiongelma vain pahan olon näkyvin seuraus ja että onko alkoholiongelman pahan olon aiheuttajan juuret kiintymyssuhteissa. Tutkimus toi esiin sen, että kiintymyssuhteet vaikuttavat kaikkeen. Vanhemmalla oleva kiintymyssuhdetyyli vaikuttaa hänen omaan vanhemmuuteensa. Se vaikuttaa muun muassa vanhemman kasvatustyyliin ja vuorovaikutukseen (Isosävi & Lunden 2013; Bowlby 1969) sekä roolien kääntymiseen (Burnett ym. 2006). Vanhemman vuorovaikutus lapsen kanssa puolestaan vaikuttaa lapsen kykyyn turvautua vanhempaansa ja muodostaa turvallinen kiintymyssuhde häneen. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta muodostamaan positiivisen minäkuvan ja itsetunnon. Ne puolestaan suojaavat lasta mielenterveyden ongelmilta. Löydös herättää kysymyksen: onko alkoholiongelma ennen kaikkea kiintymyssuhteiden häiriö?

Tulokset osoittavat että, on tärkeää pohtia vanhemman alkoholiongelman vaikutuksia ja ylisukupolvisuutta myös trauman näkökulmasta. Vanhemman haitallinen alkoholinkäyttö voi aiheuttaa lapselle trauman, jonka synty on osin riippuvainen lapsen persoonallisuudesta ja suojaavista tekijöistä. Traumatisoituneen lapsen trauman hoitamatta jättäminen saattaa vaikuttaa myöhemmin hänen omaan vanhemmuuteensa ja kykyynsä toimia vuorovaikutuksessa oman lapsensa kanssa. Tämän seikan vuoksi alkoholiongelman ylisukupolvisiä kysymyksiä ei tule tarkastella pelkästään alkoholiongelman periytyminen näkökulmasta, vaan käsitellä ilmiötä laajemmin. Hoitamaton ja käsittelemätön henkinen pahoinvointi voi edelleen aiheuttaa ylisukupolvisten ongelmien jatkumista ja pitkittymistä. (Ks. myös Haapasalo 2006, 98.)

Alkoholiongelma laajuudessaan linkittyy monella tapaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja haittojen osoittamiseen. *”Tosiasiassa alkoholin, samoin kuin muiden päihteiden, käytölle on aina myös inhimilliset syyt, jotka ovat pääosin sosiaalisia ja emotionaalisia. Tämä ulottuvuus jää julkisissa keskusteluissa yleensä huomiotta, vaikka sen voi ajatella olevan vielä perustavampi päihteiden käytön ulottuvuus kuin päihteiden saatavuus ja hinta”* (Maunu 2014, 194). Alkoholiongelman vaikutukset levittyvät laajalle niin perheisiin kuin yhteiskuntaankin. Kuitenkin alkoholiongelman taustalla olevat syyt ovat varsin inhimillisiä. Tämä tulisi ottaa huomioon myös alkoholi- ja päihdeongelmien ehkäisyssä. Alkoholiongelmainen saattaa olla se henkilö, joka on pienenä lapsena itse kärsinyt vanhemman alkoholiongelma tai kohdannut väkivaltaa ja jatkuvaa pelkoa perheessä. Sympatiamme ovat herkästi kärsivän lapsen puolella. Ylisukupolvisuuden tunnistamisen haaste nostaa esiin kysymyksen siitä, että osaammeko nähdä tämän saman kärsivän ja turvattoman lapsen

silloin, kun hänelle on kehittynyt alkoholiongelma? Se ei ole välttämättä helppoa, jos alkoholiongelmainen on esimerkiksi rikkonut perhesuhteensa ja hänellä on ongelmia yhteiskuntaan kuulumisessa. Mikä alkoholiongelman syy onkin, se on huomattavasti moniulotteisempi ja inhimillisempi asia kuin se, että alkoholia saa ostettua rahalla kaupasta.

Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää alkoholiongelman kehitystä sekä muun muassa perheen, vanhemmuuden, erilaisten roolien, persoonallisuuden ja suojaavien tekijöiden kokonaisuuden merkitystä lapsen kasvulle vanhemman alkoholiongelman kontekstissa. Ymmärryksen turvin voidaan saada apuvälineitä siihen, että tunnistetaan avun tarve ajoissa ja osataan tehdä tarvittavat toimenpiteet lapsen edun vuoksi. Lisäksi annetaan perheelle riittävästi tukea, jotta voidaan turvata lapsen kasvua. Tietoisuuden lisääminen on tärkeä osa alkoholiongelmiin liittyvää ennaltaehkäisyä. Vanhemman alkoholiongelma on vakava asia, jonka vaikutukset ovat pahimmillaan erittäin traumaattisia lapselle. Läheisen alkoholiongelma vaikuttaa laajalti myös muihin ongelmaisen ihmissuhteisiin (Orford 2005). Apua tulisi saada ajoissa niin ongelmaiselle itselleen kuin läheisillekin. Tarvitaan lisää tutkimustietoa ilmiön laajuudesta ja erityisyydestä, selkeitä tietopaketteja ja tukea työntekijöille, jotta ongelma tunnistetaan ja siihen osataan antaa oikeanlaista ja oikea-aikaista apua. Tietoa pitäisi olla sekä sosiaalityön ammattilaisilla muun muassa lastensuojelussa ja päihdetyössä, mutta myös jokaisella työtään sosiaali- ja terveysalalla tai kasvatusalalla tekevällä työntekijällä.

Mitä on oikeanlainen ja oikea-aikainen apu? Vanhemman alkoholiongelma kärsivät lapset tulee saada nopeasti avun piiriin. Lapset eivät välttämättä itse ymmärrä avun tarvettaan ja ulkopuolisen silmin alkoholiongelmaisten lapset saattavat pärjätä oikein hyvin koulussa ja hoitavat asiansa mallikkaasti. Tämä nostaa esiin pohdinnan siitä, että mikä taho todennäköisimmin huomaa lapsen pahan olon? Entä mitä asialle voisi tehdä, jos ongelma huomataan? Miten kärsivät lapset saadaan ajoissa oikeanlaisen avun piiriin, jotta ylisukupolvinen pahanolon kierre saataisiin katkaistuksi? Itäpuiston (2005, 12) mukaan lastensuojelun näkökulma on tärkeä, mutta lastensuojelun asiakkaat edustavat vain pientä osaa alkoholiperheistä, eikä riitä ainoaksi tarkastelun tasoksi alkoholiongelmaisten vanhempien ja perheiden kohdalla. Lapsen vastuulle avun hankintaa ei myöskään tule jättää tai odottaa lapsen itse hakevan apua niin tarvitessaan. Turhan moni lapsi saa apua vasta aikuisiällä, jolloin pahoinvointi on ehtinyt vuosien saatossa kasvaa ja ongelmat syventyä. Tällöin pitkäkestoinen kuntoutuspsykoterapia saattaa auttaa, mutta omavastuuosuus on Kansaneläkelaitoksen tarjoaman tuen jälkeen vielä huomattavan suuri monelle pienituloiselle (Kela/kuntoutuspsykoterapia 2019). Apu saattaa jälleen jäädä saamatta. Ylisukupolvisissa ongelmissa haasteena on se, että ongelmia ei ole saatu pysäytettyä missään vaiheessa. Perheet ovat tulleet

toimeen jollakin tavalla sukupolvesta ja vuosikaudesta toiseen, joten ei ehkä edes ymmärretä hakea apua, vaan perheet ovat kehittäneet vuosien saatossa omanlaiset systeeminsä tulla toimeen.

Synteessin loppupäätelmänä voidaan sanoa, että alkoholiongelman ylisukupolvinen siirtymä on monen tekijän summa, eivätkä kaikki lapset ala oirehtimaan vanhemman runsaankaan alkoholinkäytön vuoksi. Se on kuitenkin lähtökohtaisesti lapselle traumaperäistä stressiä aiheuttava kokemus. Kuitenkaan kaikki lapset eivät koe sitä traumaattisena tapahtumana, joten siihen voidaan ajatella vaikuttavan suojaavat tekijät ja lapsen persoonallisuus. Haapasalo (2007) kysyy: *”Voisiko olla mahdollista, että samoissa riittävän traumaattisissa oloissa kenelle tahansa kehittyy traumaperäinen stressioireisto? Onko niin, että varhaisen kasvuympäristön traumakokemusten aiheuttama traumaperäinen stressi kroonistuu ja muuntuu vähitellen psyykkisiksi oireiksi ja aikuisiän psyykkisiksi häiriöiksi?”* Vaikka kysymykset ovat esitetty ilman odotettua vastausta, tulee halu vastata tämän tutkielman pohjalta molempiin kysymyksiin, että *”todennäköisesti kyllä, mutta välttämättä ei”*. Vastaus ei ole tyhjentävä, mutta se tavoittaa ja tiivistää tutkielman päätelmän: Alkoholiongelman ylisukupolvisiin ongelmiin ja niiden syihin löytyy tiettyjä lainalaisuuksia ja todennäköisyyksiä, mutta jokainen sukupolven edustaja on erityinen oma yksilönsä, joten lopputulosta ei voida lähtökohdista huolimatta juurikaan ennakoida. Se tuo ilmiön kanssa työskentelemiseen haastetta, mutta myös lukemattomasti mahdollisuuksia toimia.

Tutkielman luotettavuus

Eskolan & Suorannan (2008) mukaan tutkija on tutkimuksensa tärkeimpiä tutkimusvälineitä laadullista tutkimusta tehtäessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija itse on tutkimuksen luotettavuuden kriteeri ja näin kvalitatiiviset tutkimukset ovat usein henkilökohtaisempia kuin esimerkiksi kvantitatiiviset tutkimukset, joiden luotettavuus näkyy mittauksen luotettavuutena. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan katsoa olevan neljä erilaista luotettavuuden kriteeriä: Uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Uskottavuus tarkoittaa sitä, että tutkijan on selvitettävä ja tarkastettava, että hänen tekemät tulkintansa vastaavat tutkittavien käsityksiä. Siirrettävyydellä tarkoitetaan sitä, että tulokset ovat yleistettävissä. Varmuudella viitataan siihen, että kun tutkijan ennakko-oletukset tuodaan esiin, lisää se tutkimuksen varmuutta. Vahvistuvuus merkitsee sitä, että tutkimuksen tulokset saavat tukea muista saman aihealueen tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 2008, 210–212; ks. myös Krippendorff 2013.)

Olen pyrkinyt tutkielmaa tehdessäni mahdollisimman puolueettomaan aineiston tutustumiseen varmistaakseni tutkielmani luotettavuuden. Kuitenkin minun on tuotava esiin se tosiasia, että aihe

herättää tunnetta. Olen perehtynyt aiheeseen aiemmin ja minulle on muodostunut tietynlainen käsitys siitä, mitä alkoholiongelma on ja miten se vaikuttaa perheeseen, läheisiin ja lapsiin. Puolueettomuus on välillä haastavaa henkilökohtaisen aiheen kanssa. Täytyykin pohtia tutkielman luotettavuuden tähden siitä, että mitä ”puolueellisuus” tarkoittaa minulle, ja minkälainen ”lehmä minulla on ojassa”. Minä toivon, että vanhemman alkoholiongelmaa ja lapsuutta alkoholiperheessä tutkitaan enemmän. Ilman, että alkoholiongelmaisesta vanhemmasta tehdään syntipukkia tai lapsensa elämän pilaajaa. Niin, ettei alkoholiongelmaisen vanhemman lasta leimata tulevaisuuden ongelmaksi, riskitekijäksi ja alkoholiongelmaiseksi. Tarvitaan laajempaa ymmärrystä siitä, mitkä kaikki asiat vaikuttavat lasten ja aikuisten pahoinvointiin. Toivon, että tulevaisuudessa löydetään uusia ja parempia keinoja auttaa kaikenikäisiä alkoholiperheen lapsia, unohtamatta muita perheenjäseniä ja alkoholiongelmaista itseään. Nämä ovat minun lähtökohtani ja nämä ajatukset mielessäni olen tehnyt tutkielmaani ja tehnyt sitä koskevia päätöksiä. Aina voidaan kysyä, että pystyykö toimimaan luotettavasti ja objektiivisesti tutkimusaiheen kanssa, johon on jonkinlainen side tai mielipide? Mielestäni se voi onnistua, jos tarkoituksena ei ole todistaa omaa ajatustaan oikeaksi vaan mahdollistaa tiedon välittyminen ja uusien keskusteluiden syntyminen.

Tutkimusmetodin valinnalla on merkitystä tutkielman luotettavuutta pohdittaessa. Mitä asioita kirjallisuuskatsauksella voidaan tutkia ja millaisia tuloksia sen avulla saavutetaan? Kirjallisuuskatsauksella pystytään vastaamaan aiemmissa tutkimuksissa ilmenneisiin yleisimpiin ja tunnettuihin ongelmiin, eikä sillä pystytä antamaan vastausta yksittäistapauksiin. Tutkielman aiheena oleva ylisukupolvinen pahoinvointi on myös niin monitahoinen asia, että se voi sisältää myöskin sattuman mahdollisuuden, jota ei pystytä yleistävyyteen perustuvassa tutkimuksessa ottamaan huomioon. Kirjallisuuskatsauksen avulla saavutetaankin tiettyyn ilmiöön hyvin yleistettävissä oleva teoria tai ymmärrys, mutta se ei välttämättä pysty tarjoamaan apua kaikkiin ongelmiin. Sattumat ja asioiden yhteensopivuudet ja -sopimattomuudet voivat reagoida keskenään hyvin monella tavalla ja saada aikaan yleisestä ymmärryksestä poikkeavia lopputuloksia. (Ks. myös Kallio, 2006, 26.)

Aineiston hankinta voi jossain määrin heikentää tutkielman luotettavuutta. Väistämättä joitakin asioita tai tutkimuksia jää pois tai käsittelemättä. Se voi johtua esimerkiksi aineiston haun aikana käytetyistä hakusanoista tai tehdyistä rajauksista. Tämän tutkielman aineisto on rajattu sähköisesti saatavilla oleviin aineistoihin. Se tarkoittaa sitä, että jotain tutkimuksia on väistämättä jäänyt tämän tutkielman ulkopuolelle. Tämän seikan vuoksi tämä tutkielma on laadullinen review-tutkimus, eikä systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Kallion (2006) mukaan laadullisessa review-tutkimuksessa luottamuksen saavuttamisen päätavoitteena ei ole löytää jokainen aiheita koskeva tutkimus.

Luotettavuus pohjautuu enemmänkin tutkijan sanomalle, tuloksien ja johtopäätösten osuvuudelle ja vakuuttavuudelle. (Kallio 2006, 26.) Pro gradu -tutkielman tekijänä olen Tampereen yliopiston kirjaston ja lähialueen kirjastojen tarjonnan varassa. Opiskelijan budjetilla ei myöskään ole aina mahdollista ostaa teoksia itselleen. Myös kirjaston pitkät lainausjonot voivat aiheuttaa sen, että jokin teos ei ehdi aikataulujen puitteissa tutkielmaan mukaan. Näissä tilanteissa tutkija joutuu käyttämään omaa harkintaa siitä, että onko teos tai artikkeli ehdottoman välttämätön tutkielmalle luotettavuuden näkökulmasta. On harmillista, että jokin potentiaalinen teos jää aineistosta pois, mutta koska kirjallisuuskatsauksen idea on, että pyritään näkemään laajempi kokonaisuus ja etsitään yleistettävissä olevia asioita, ei yksittäisen teoksen puuttuminen pitäisi merkittävästi haitata tutkielman tulosten luotettavuutta.

Kirjallisuuskatsaus ei välttämättä herätä suuria eettisiä pohdintoja, mutta silti katsauksen tekijällä on vastuu tuottaa monenlaiset näkökohdat huomioivaa tutkimusta. Vaikka aihe on rajattu, voi tutkimuksessa tuoda esiin monenlaista keskustelua ja erityisesti esitellä erilaisia näkökulmia. Tutkimuksen tekijä voi johtaa lukijoita harhaan esittelemällä vai yksipuolisen näkökulman tutkimusaiheestaan. Kirjallisuuskatsausta tekevän on hyvä perehtyä laajasti tutkimusaiheeseensa ja tutustua siitä käytävään keskusteluun, jotta saa esitettyä riittävän kokonaiskäsityksen käsiteltävästä ilmiöstä. Lähteitä valitessaan joutuu tekemään valintoja, mutta valintoja ei tulisi tehdä sen mukaan mitä itse ajattelee asiasta vaan antaa aineiston puhua puolestaan. Mäkelän (2005) mukaan tutkijalla on kolme velvollisuutta, joita hänen tulee noudattaa: luotettavan tiedon tuottaminen, tieteellisen julkisuuden ylläpitäminen ja tutkittavien oikeuden kunnioittaminen. Ristiriitoja voi syntyä velvollisuuksien välille ja niiden ratkominen edellyttää asioiden tunnustamista. Esimerkiksi eettisyys ja tutkittavien kunnioittaminen kuuluvat vahvasti tutkijan rooliin, mutta sen ei saa aiheuttaa tulosten vääristymistä tai haitata tutkimuksen julkisuutta. Kaikki velvollisuudet on otettava huomioon tutkimusprosessissa.

Tutkielman tuloksia lukiessa tulee ottaa huomioon se seikka, että olen tehnyt analyysiä sosiaalityön opiskelijana. Suurin osa aineiston tutkimusten kirjoittajista on lääkäreitä, psykiatreja ja psykologeja. Minä olen lukenut ja luokitellut aineistoa sosiaalityön opiskeluista saaduista eväistä ja maailmankatsomuksen turvin. Sen lisäksi, niin kuin persoonallisuus ja kokemukset vaikuttavat alkoholiperheen lapsen kehitykseen, myös minun persoonani ja elämäkokemukseni näkyvät tässä tutkielmassa. Kuten Suoranta & Eskola (2008) mainitsivat, kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija itse on työnsä luotettavuuden kriteeri. On vaikea arvioida sitä, että olenko onnistunut luomaan luotettavaa tutkimusta. Tulokset ovat kuitenkin vain yhden ihmisen, tässä tapauksessa minun, tulkintaa aineistosta. Minä olen työväline aineiston ja tulosten välissä. Olen tehnyt kaikkeni, että

aineisto on saatu puhumaan ja minä pystyn välittämään sen sanoman tässä tutkielmassa. Tärkeää on ollut tehdä tutkielma, joka antaa oikeutta niille ihmisille, joita vanhemman alkoholiongelma koskettaa. Olen mielestäni onnistunut tavoitteessani tuoda esille näitä vaikeita ja herkkiä asioita mahdollisimman rehellisesti ja monipuolisesti.

Tutkielman rajoitukset ja jatkotutkimusideat

Tutkielmaani sisältyy tiettyjä rajoituksia ja huomioitavia seikkoja. Tutkielmani ei ole täydellinen kuvaus lapsen kokeman pahan olon tekijöistä. Tutkimukseni aineisto on kerätty käyttäen tiettyjä ennalta suunniteltuja hakusanoja, jotka ovat tuottaneet tietyn aineiston, jota analysoimalla olen saanut tutkielmani tulokset. Aineistoa on luettu tietynlainen tutkimuskysymys mielessä ja se on ohjannut valintoja, joita olen analyysin suhteen tehnyt. Kuitenkin olen noudattanut mahdollisimman tarkasti hyviä tieteellisiä käytäntöjä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012) toimissani. Aineistoa löytyi kiitettävän paljon, mutta kansainvälisten kvantitatiivisten tutkimusten ongelmanäkökulmaisuus ja kapeakatseisuus johti monen tutkimuksen poisjääntiin aineistosta (ks. liitteet: Taulukko 1). Tutkimusta löytyy siitä, että todetaan alkoholiongelman ainakin jollain tasolla periytyvän, mutta sitä selittäviä tekijöitä ei juurikaan ole tutkittu. Samoin Suomessa alkoholiongelmaisten lasten tutkiminen on edelleen hyvin vähäistä. (Ks. myös Itäpuisto 2005.) Tutkielmani tuo edelleen muiden tutkimusten tavoin liian vähän esiin sellaisia positiivisia asioita, mitä lapsilla on vanhemman alkoholiongelmaasta huolimatta. Jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla iloisten ja positiivisten asioiden, kuten toivon tutkiminen ja huomioiminen osana vanhemman alkoholiongelmaa. Tämä voisi olla osa keskustelua suojaavista tekijöistä ja niiden vaikutuksista. Niin tärkeää kuin ongelmia tuottavien asioiden tutkiminen ja etsiminen on, vanhemman alkoholiongelman yhteydessä suojaavien tekijöiden merkitys on yhtä oleellinen lapsen kehitykselle.

Alkoholiongelmaan liittyy yleensä muitakin sairauksia, kuten masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta. Eri mielenterveyden ongelmien osana alkoholiongelmaa ei ollut mahdollista tutkia tässä tutkielmassa, mutta niiden osuutta perheen hyvinvointiin ja toimintakykyyn ei voida ohittaa. Esimerkiksi isän masennuksella alkoholiongelman yhteydessä saattaa olla todella suuri vaikutus, joka liittyy vanhempien ja lasten suhteiden kehitykseen ja lasten käyttäytymiseen alkoholiperheissä. (Edwards & Leonard & Eiden 2001.) Eräs jatkotutkimuksen aihe olisikin perehtyminen komorbiditeettiin eli alkoholiongelman ja mielenterveysongelmien yhteyteen. Moniongelmaisuus tuo haasteita periytyminen kysymyksiin (ks. Holmila 2008), mutta sen anti voisi auttaa selvittämään lisää pahanolon ylisukupolvistumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Tutkielmassa ei ole käsitelty ollenkaan sikiöaikaista alkoholi-altistusta tai sen seurauksia. On kuitenkin syytä ottaa huomioon ja mainita, että jos äiti käyttää alkoholia raskauden aikana, on tällä vaikutuksia lapseen. Lapsia, joiden äiti on juonut raskausaikana, ja joille on tullut tästä alkoholinkäytöstä tiettyjä tunnusomaisia piirteitä, kutsutaan FAS- (Fetal alcohol syndrome) tai FASD-lapsiksi (Fetal alcohol spectrum disorder). Lapset kärsivät kognitiivis-neuropsykologisista ongelmista ja eriasteisista käytöksen häiriöistä. FAS-lapsilla saattavat myös kasvojen piirteet muuttua sikiöaikaisen altistuksen vuoksi. (Rangmar ym. 2015.) Vaikka tutkielma ei käsittelekään sikiöaikaisen altistuksen vaikutuksia, on sillä on todella merkittävä rooli lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen ja siihen, millaisia haasteita lapsi kokee elämässään. Haasteiden erityisyyden vuoksi näitä lapsia tulee tarkastella toisenlaisin näkökulmin vanhemman alkoholiongelman ja ylisukupolvisuuden kysymysten äärellä. Olisikin mielenkiintoista tarkastella sitä, miten sikiöaikana alkoholille altistuneiden lasten kehitys eroaa alkoholiperheessä kasvaessa niistä lapsista, joilla ei ole sikiöaikaista altistusta.

Lopuksi

Tutkielman tekeminen on ollut haastavaa, mutta myöskin innostavaa ja antoisaa. Tutkielman aiheesta johtuen olen läpikäynyt erilaisia eettisiä pohdintoja. Minulle on ollut tärkeää, että vaikka aineistoni määrittelee tutkielmani sisältöä, olen halunnut tuoda alkoholiongelman ylisukupolvisiin kysymyksiin tietynlaista moniulotteisuutta, lämpöä ja pohdintaa. Olen tehnyt paljon töitä sen eteen, että tutkielmani puhuu vanhemman alkoholiongelmasta suoraan ja konstailematta, mutta jättää kuitenkin tilaa ajatuksille ja ihmettelyle. Itselleni tutkimuksen tulokset toivat oivalluksen kiintymyssuhteiden ja roolien kääntymisen merkityksestä lapsen hyvinvoinnille alkoholiperheessä. Näitä asioita en osannut etukäteen odottaa nousevan aineistosta näin voimakkaasti.

Tutkielman tekeminen on opettanut paljon tutkielmantekoprosessista. Pitkä projekti on kehittänyt minua kirjoittajana, tutkijana ja ihmisenäkin. Tutkielmantekoprosessi on opettanut paljon kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä, paineensietokykyä ja järjestelmällisyyttä. Toisaalta tutkielman tekeminen on auttanut luottamaan omiin kykyihinsä ja ajatuksiinsa, mutta toisaalta se on myös kehittänyt niiden kriittistä tarkastelua. Suurin oppi, jonka tästä prosessista sain, valtavan tietomäärän lisäksi, on se, että toisen ihmisen nykytilannetta ei voi ymmärtää, jos ei ole jossain määrin ottanut selvää siitä, mitä hän on läpikäynyt elämässään. Ei ole olemassa yksinkertaisia vastauksia tai syy-seuraus-suhteita. Tämän vuoksi ihmisiä ei tulisi luokitella tai kohdella vain ensitiedon varassa.

Tutkimusprosessia ja kirjoitusurakkaani olivat tukemassa lukuhetket velhojen maailmassa. Luin tutkimusartikkeleiden rinnalla J.K. Rowlingin Harry Potter -kirjasarjaa, joka auttoi minua päästämään välillä irti tutkielmasta ja antoi rauhallisen ympäristön prosessoida asioita ja tutkielman herättämiä kysymyksiä. Kyseinen maailma on tarjonnut minulle aiemminkin lukuisia kertoja tilaa ja turvaa järjestellä ajatuksiani rauhassa. Näistä syistä pro gradu -tutkielmani päättyy rehtori Dumbledoren viisaisiin sanoihin:

”Understanding is the first step to acceptance, and only with acceptance can there be recovery.”

- J. K. Rowling (2000), *Harry Potter and the Goblet of Fire*

Lähteet

Ainsworth, Mary D. Salter & Blehar, Mary C. & Waters, Everett & Wall, Sally (1978) Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 9–30.

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

*Alexander, Pamela C. (2003) Parent-child role reversal: development of a measure and test of an attachment theory model. *Journal of systematic therapies* 22:2, 31–44.

Arain, Mubashir & Campbell, Michael J. & Cooper, Cindy L. & Lancaster, Gillian A. (2010) What is a pilot or feasibility study? A review of current practice and editorial policy. *BMC Medical Research Methodology* 10:67.

Backman, Jussi (2018) Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsitehistoriaa. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press, 25–40.

Baumrind, Diana (1971) Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology* 4:1, 1–103.

Belsky, Jay (1984) The determinants of parenting: a process model. *Child Development* 55:1, 83–96.

*Bensley, Lillian & Spieker, Susan J. & McMahon, Robert J. (1994) Parenting behavior of adolescent children of alcoholics. *Addiction* 89:10, 1265–1276.

Bowlby, John (1969) Attachment and loss. Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.

*Burnett, Genie & Jones, Rebecca A. & Bliwise, Nancy G. & Thomson Ross, Lisa (2006) Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *The American Journal of Family Therapy* 34:3, 181–189.

Coteti, Alexandru-George & Ion, Andreea-Irina & Darian, Simona-Irina & Neagu, Marius & Ioan, Beatrice-Gabriela (2014) Like parent, like child? Considerations on intergenerational transmission of alcoholism. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala* 6:2, 39–53.

Crisp, Beth R. (2015) Systematic reviews. A social work perspective. *Australian Social Work* 68:3, 284–295.

Dube, Shanta R. & Anda, Robert F. & Felitti, Vincent J. & Croft, Janet B. & Edwards, Valerie J. & Giles, Wayne H. (2001) Growing up with parental alcohol abuse: exposure to childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse & Neglect* 25:12, 1627–1640.

Edwards, Ellen P. & Eiden, Rina D. & Leonard, Kenneth E. (2004) Impact of fathers' alcoholism and associated risk factors on parent-infant attachment stabilitys from 12 to 18 months. *Infant Mental Health Journal* 25:6, 556–579.

Edwards, Ellen P. & Leonard, Kenneth E. & Eiden, Rina D. (2001) Temperament and behavioral problems among infants in alcoholic families. *Infant Mental Health Journal* 22:3, 374–392.

*El-Guebaly, Nady & West, Malcolm & Maticka-Tyndale, Eleanor & Pool, Mary (1993) Attachment among adult children of alcoholics. *Addiction* 88:10, 1405–1411.

Erikson, Erik H. (1963) *Childhood and society*. New York: W. W. Norton Company, Inc.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Farrell, Ann (2005) *New possibilities for ethical research with children*. Teoksessa Ann Farrell (toim.) *Ethical research with children*. England: McGraw-Hill Education.

Forsberg, Hannele (2010) Paikkatietoinen hyvinvointi. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 120–130.

Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena & Kauko, Outi (2016) Postdivorce dual residency as narrated childhood experiences. *Journal of Divorce & Remarriage* 57:7, 433–447.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2018) *Johdatus lasten monipaikkaiseen asumiseen*. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen (toim.) *Monen kodin lapset. Lasten monipaikkainen asuminen ja sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 5–14.

Glaser, Danya (2002) Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. *Child abuse and neglect* 26:6–7, 697–714.

*Godsall, Robert E. & Jurkovic, Gregory J. & Emshoff, James & Anderson, Louis & Stanwyck, Douglas (2004) Why some kids do well in bad situations: relation of parental alcohol misuse and parentification to children's self-concept. *Substance use & Misuse* 39:5, 789–809.

*Griffin, Margaret & Amodeo, Maryann (1998) Mixed psychosocial outcomes of sisters from families with alcoholic parents. *American Journal of Drug & Alcohol Abuse* 24:1, 153–167.

*Haapasalo, Jaana (2007) Aiheuttavatko lapsuuden traumakokemukset psyykkisiä häiriöitä? *Psykologia* 42:2, 84–100.

Hammersley, Martyn (2001) On 'systematic' reviews of research literatures: a 'narrative' response to Evans & Benefield. *British Educational Research Journal* 27:5, 543–554.

Hasanen, Kirsi & Günther, Kirsi (2018) *Tyypittely*. Teoksessa Kirsi Hasanen & Kirsi Günther (toim.) *Kvalitatiivisen tutkimuksen käsikirja*. Saatavilla: <https://learning2.uta.fi/mod/book/tool/print/index.php?id=546863>.

- Hautamäki, Airi (2010) Miten katkaista yli sukupolvien kulkeva kaltoin kohtelun ketju? Crittendenin DMM-metateorian esittely ja asema kiintymyssuhdeteoriassa. *Psykologia* 45:2, 168-173.
- *Hautamäki, Airi & Hautamäki, Laura & Maliniemi-Piispanen, Sinikka & Neuvonen, Leena (2008) Kiintymyssuhteen välittyminen kolmessa sukupolvessa – äidinäitien paluu? *Psykologia* 43:6, 421–442.
- *Haverfield, Marie C. & Theiss, Jennifer A. (2017) Parental communication of responsiveness and control as predictors of adolescents’ emotional and behavioral resilience in families with alcoholic versus nonalcoholic parents. *Human Communication Research* 43:2, 214–236.
- Hazarika, Mythili & Bhagabati, Dipesh (2014) The role of personality correlates in the pathogenesis of alcoholism: an intergenerational study among alcohol dependent and nondependent population. *Dysphrenia* 5:1, 32-48.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2015) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holmila Marja & Bardy, Marjatta & Kouvonen, Petra (2008) Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 73:4, 421–432.
- Hunt, Marjorie E. (1997) A comparison of family of origin factors between children of alcoholics and children of nonalcoholics in a longitudinal panel. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 23:4, 597–613.
- Hýden, Margareta (2010) Listening to children’s experiences of being participant witnesses to domestic violence. Teoksessa Hannele Forsberg & Teppo Kröger (toim.) *Social work and child welfare politics: through Nordic lenses*. Bristol: The Policy Press, 129–146.
- Härkönen, Janne & Savonen, Jenni & Virtala, Esa & Mäkelä, Pia (2017) Suomalaisten alkoholinkäyttötavat 1968–2016. Raportti 3. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Ilva, Minna & Roine, Mira (2010) Vanhempien päihteidenkäytön vaikutukset lapseen: Katsaus aiheesta tehtyyn suomalaistutkimukseen. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Janne Takala (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57*. Helsinki: Multiprint Oy, 16–24.
- *Isosävi, Sanna & Lundén, Maija (2013) Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteissääteily. *Psykologia* 48:5–6, 371–382.
- Itäpuisto Maritta (2001) Pullon varjosta valoon: Vanhempiansa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopion yliopiston selvityksiä E. *Yhteiskuntatieteet* 22. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Itäpuisto, Maritta & Grönfors, Martti (2004) Isä, poika ja pullon henki. Juoppo isä pojan ongelmana. Teoksessa Vilma Hänninen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Muuttuuko ihminen?* Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print, 137–154.
- Itäpuisto, Maritta (2005) Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. *Yhteiskuntatieteet* 124. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Itäpuisto, Maritta (2006) Alkoholitutkimuksen unohdetut. *Yhteiskuntapolitiikka* 71:3, 282–287.

Itäpuisto, Maritta & Selin, Jani (2013) miten palvelut vastaavat päihteiden käyttäjän läheisten avuntarpeisiin? Teoksessa Katariina Warpenius, Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 138–145.

*Johnson, Patrick (2002) Predictors of family functioning within alcoholic families. *Contemporary Family Therapy* 24:2, 371–384.

Juhila, Kirsi (2018) Teemoittelu. Teoksessa Kirsi Hasanen & Kirsi Günther (toim.) *Kvalitatiivisen tutkimuksen käsikirja*. Saatavilla: <https://learning2.uta.fi/mod/book/tool/print/index.php?id=546863>.

Jääskeläinen, Marke (2012) Päihdehaittakustannukset 2010 -tilasto. Tilastoraportti 11/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Jääskeläinen, Marke & Virtanen, Sirpa (2018) Alkoholijuomien kulutus 2017. Tilastoraportti 10/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskunnallisena lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25:2, 18–28.

Kansaneläkelaitos. Kuntoutuspsykoterapia. www.kela.fi/kuntoutuspsykoterapia. Viitattu 2.1.2019.

Kanste, Outi & Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2015) Lapsiperheiden monialainen yhteistoiminta päihdehoitoyksikössä. *Janus* 23:1, 46–65.

Karlsson, Liisa (2010) Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa Kirsi Pauliina Kallio, Aino Ritala-Koskinen & Niina Rutanen (toim.) *Missä lapsuutta tehdään?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 121–141.

Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79:1, 38–54.

Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta (2006) Systemaattiset tutkimuskatsaukset vaikuttavuuden arvioinnin välineenä sosiaalialalla. *Hallinnon tutkimus* 25:3, 108–126.

Kortteinen, Martti (2005) Ymmärtämisen ongelma eettisenä kysymyksenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. *Työpapereita* 4/2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

*Kouvo, Anna & Korja, Riikka & Ahlqvist-Björkroth, Sari (2013) Vanhemman kiintymyssuhderepresentaatiot ja vanhempi-lapsisuhde. *Psykologia* 48:5–6, 383–401.

Krippendorff, Klaus (2013) *Content analysis: an introduction to its methodology*. Los Angeles: SAGE publications, Inc.

Kuusisto, Katja (2010) Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen: Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, *Acta Universitatis Tamperensis* 1492.

Kuussaari, Kristiina & Partanen, Airi & Stenius, Kerstin (2013) Päihdeasiakas sosiaali- ja terveydenhuollon haasteena. Teoksessa Katariina Warpenius, Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (toim.) Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 146–159.

Lacy, Meagan (2015) Portraits of children of alcoholics: stories that add hope to hope. *Children's Literature in Education* 46: 4, 343–358.

*Langinauer, Antero (2011) Turvallisuuden merkitys varhaislapsuudessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76:5, 544–552.

Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991

Lastensuojelulaki 417/2007

*Leinonen, Jenni (2004) Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana. *Psykologia* 39:3, 176–195.

Liotti, Giovanni (1992) Disorganized/disoriented attachment in the etiology of the dissociative disorders. *Dissociation* 5:4, 196–204.

Liotti, Giovanni (2004) Trauma, dissociation, and disorganized attachment: three strands of a single braid. *Psychotherapy theory research & practice* 41:4, 472–486.

Mackay, Geraldene (2007) Is there a need to differentiate between qualitative and quantitative searching strategies for literature reviewing? *Qualitative Social Work* 6:2, 231–241.

Maunu, Antti (2014) Päähteet, tunteet ja sosiaalisuus: Näkyvän päihteidenkäytön näkymättömät syyt. *Janus* 22:2, 194–206.

Mazzoni, Valentina & Harcourt, Deborah S. (2014) An international experience of research with children: moving forward on the idea of children's participation. *Qualitative Research* 14:2, 252–268.

Melton, Gary B. & Ben-Arieh, Asher & Cashmore, Judith & Goodman, Gail S. & Worley, Natalie K. (2013) *The SAGE handbook of child research*. London: SAGE Publications Ltd.

*Metsäpelto, Riitta-Leena & Pulkkinen, Lea (2004) Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia* 39:3, 212–221.

Miller, William R. & Forchimes, Alyssa A. & Zweben Allen (2011) *Treating addiction: a guide for professionals*. New York: Guilford Press.

Moinio, Jonna (2018) Alkoholi perheenjäsenenä – lapsen kokemus vanhemman alkoholiongelmasta. Sosiaalityön kandidaatin tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäkelä, Klaus (2005) Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Työpapereita 4/2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Oikeusministeriö (2005) Kansallinen ohjelma väkivallan vähentämiseksi. Julkaisu 2005:2. Helsinki: Oikeusministeriö

Orford, Jim & Natera, Guillermina & Copello, Alex & Atkinson, Carol & Mora, Jazmin & Vellerman, Richard & Crundall, Ian & Tiburcio, Marcela & Templeton, Lorna & Walley, Gwen (2005) *Coping with alcohol and drug problems: The experiences of family members in three contrasting cultures*. London & New York: Cambridge University Press.

Orjasniemi, Tarja & Kurvinen, Anne (2017) Häpeän päivät, pelon yöt – Lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista. *Janus* 25:2, 127–143.

Peltoniemi, Teuvo (2005) *Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004*. Tiimi 2/2005.

*Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2009) Alkoholin rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74:1, 45–53.

Poikolainen, Kari (2011) Mitä addiktiot ovat? *Yhteiskuntapolitiikka* 76:2, 192–200.

*Punamäki, Raija-Leena & Isosävi, Sanna (2013) Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman trauma: analyysi vaikutuspoluista ja suojaavista tekijöistä. *Psykologia* 48:05-06, 417–430.

Päihdehuoltolaki 41/1986

Päihdetilastollinen vuosikirja (2012) SVT Sosiaaliturva 2012, Tampere: THL.

Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja (2012) Äidin päihteidenkäytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin. Rekisteritutkimuksen tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:1, 53–62.

*Rangarajan, Sripriya (2008) Mediators and moderators of parental alcoholism effects on offspring self-esteem. *Alcohol & Alcoholism* 43:4, 481–491.

Rangmar, Jenny & Hjern, Anders & Vinnerljung, Bo & Strömmland, Kerstin & Aronson, Marita & Fahlke, Claudia (2015) Psychosocial outcomes of fetal alcohol syndrome in adulthood. *Pediatrics* 135:1, 52–58.

Roine, Mira & Ilva, Minna (2010) Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Janne Takala (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa*. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: Multiprint Oy, 26–37.

Roine, Mira & Ilva, Minna & Takala, Janne (2010) Johdatus *Lapsuus päihteiden varjossa* -raporttiin. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Janne Takala (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa*. Vanhempien päihteiden käytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: Multiprint Oy, 10–14.

Roosa, Mark W. & Tein, Jenn-Yun & Groppenbacher, Nancy & Michaels, Marcia & Dumka, Larry (1993) Mothers' parenting behavior and child mental health in families with a problem drinking parent. *Journal of Marriage and Family* 55:1, 107–118.

Rowling, J. K. (2000) *Harry Potter and the goblet of fire*. Bloomsbury Publishing Plc.

Ruben, Douglas H. (2001) *Treating adult children of alcoholics: a behavioral approach*. San Diego: Academic Press.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisu 64, julkisjohtaminen 4. Vaasa: Vaasan yliopisto

*Salo, Saara & Flykt, Marjo (2013) Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavillaolon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa. *Psykologia* 48:5–6, 402–416.

Schwartz, Seth J. & Liddle, Howard A. (2001) The transmission of psychopathology from parents to offspring: development and treatment in context. *Family Relations* 50:4, 301–307.

Sher, Kenneth J. (1991) *Children of alcoholics*. Chicago: The University of Chicago Press.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

STM (2011) Päihdeongelmaisten vanhempien lasten tukipalveluiden varmistaminen. Sosiaali – ja terveysministeriön selvityksiä 14. Helsinki: STM.

Strandell, Harriet (2005) Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Työpapereita 4. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Suonpää, Juhani (2002) Alkoholien käytön sosiaalinen kontrolli parisuhteessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:3, 223–233.

Takala, Janne & Roine, Mira (2013) Nuorten kokemuksia aikuisten alkoholinkäytöstä. Teoksessa Katariina Warpenius, Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 24–35.

Thabane, Lehana & Ma, Jinhui & Chu, Rong & Cheng, Ji & Ismaila, Afisi & Rios, Lorena P. & Robson, Reid & Thabane, Marroon & Giangregorio, Lora & Goldsmith, Charles H. (2010) A tutorial on pilot studies: the what, why and how. *BMC Medical Research Methodology* 10:1.

Tinnfält, Agneta & Fröding, Karin & Larsson, Madelene & Dalal, Koustuv (2018) “I feel it in my heart when my parents fight”: experiences of 7–9-year-old children of alcoholics. *Child and Adolescent Social Work Journal* 35:5, 531–540.

Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira, A (2018) Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 7–24.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomisto, Sonja & Koivula, Meeri & Joronen, Katja (2014) Esitutkimuksen merkitys uuden mittarin tutkimuskäytölle. Esimerkkinä POSEK-mittari. *Hoitotiede* 26:2, 136–146.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: TENK.

Tyler, Kimberly A. & Stone, Rosalie Torres & Bersani, Bianca (2006) Examining the changing influence of predictors on adolescent alcohol misuse. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse* 16:2, 95–114.

Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:5, 501–512.

Vygotski, Lev Semjonovits (1934/1962) *Thought and language* (kääntäjinä Hanfmann, Eugenia & Vakar Gertruda). Cambridge, Ma: The MIT Press.

Warpenius, Katariina & Tigerstedt, Christoffer (2013) Miten alkoholitutkimus käsitteellistää haitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle? Teoksessa Katariina Warpenius, Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt (toim.) *Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 11–21.

*Werner, Emmy E. & Johnson Jeannette L. (2004) The role of caring adults in the lives of children of alcoholics. *Substance use & Misuse* 39:5, 699–720.

West, Robert (2006) *Theory of addiction*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Liitteet

Taulukko 1. Aineistohakukriteerit

Kriteerit	Esitutkimus (Yhteiskuntapolitiikka, Janus ja Psykologia)	Varsinainen aineistohaku (ProQuest ja Ebsco)
Hakukriteerit	Otsikkotaso/Abstraktitaso	Abstraktitaso Sähköiset aineistot Vertaisarvioidut Kielenä englanti tai suomi
Inklusiokriteerit/ sisäänottokriteerit	<u>I-vaihe:</u> -Teoriaan liitettävä <u>II-vaihe:</u> -Vanhemman alkoholiongelma - Perheen funktio	<u>I-vaihe:</u> -Vanhemman alkoholiongelma ja lapset ja/tai perhe <u>II-vaihe:</u> -Vanhemman alkoholiongelma ja lapset ja/tai perhe
Eksklusiokriteerit/ poissulkemiskriteerit	<u>I-vaihe:</u> -Huumausaineet -Muut ongelmat/teemat (seksuaalinen hyväksikäyttö) -Lapsen alkoholiongelmaan keskittyminen -Alkoholin historia <u>II-vaihe:</u> -Huono-osaisuuden teemat ilman selkeää painottumista alkoholiongelmiin -Väkivaltaan painottuvat artikkelit -Mielenterveyteen painottuvat artikkelit	<u>I-vaihe:</u> -Nuorten alkoholin tai huumeiden käyttö -Ainoastaan päihteisiin keskittyminen -Päihteet ja alkoholinkäyttö yhdessä -Rajatut ryhmät/teemat (seksuaalinen hyväksikäyttö, vammainen) <u>II-vaihe:</u> -Liittymättömyys vanhempien alkoholiongelmaan - Puolison juomisen mahdollistaminen ilman yhteyttä muuhun perheeseen

Taulukko 3. Tutkimusaineistona olevat artikkelit

Alexander, Pamela C., 2003		
Parent-child role reversal: development of a measure and test of an attachment theory model		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen retrospektiivinen tutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Tutkimuskohteena 832 korkeakouluopiskelijaa.	Tarkoituksena on kehittää vanhempien ja lasten roolien kääntymisen mittari, jota voitaisiin käyttää perheen kontekstin tutkimiseen ja vanhempien ja lasten roolien kääntymisen erojen ennustajien ja seurausten tutkimiseen.	Liottin (1992) dissosiaation teoreettisen mallin mukaisesti äidin ja lapsen (mutta ei isän ja lapsen) roolien kääntyminen ennusti dissosiaatiota ja ratkaisematonta (unresolved)/pelokasta (fearful) kiintymyssuhdetta sekä miehille että naisille.
Bensley, Lillian & Spieker, Susan J. & McMahon, Robert J., 1994.		
Parenting behavior of adolescent children of alcoholics		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Tutkimukseen otti osaa 108 äitiä, joista 33 oli alkoholiongelmaisten vanhempien lapsia ja 75 äitiä, joilla oli alkoholiongelmaton vanhempi. Aineisto oli kerätty 37 eri lähteestä, mukaan lukien useat lukiot ja terveystyökalut.	Selvittää nuorten alkoholiongelmaisten vanhempien lasten äitiyttä ja vanhemmuutta verrattuna muihin nuoriin äiteihin.	Tulokset osoittavat, että vaikka nuoret äidit ovat vaarassa vanhemmuuden vaikeuksiin verrattuna aikuisiin äiteihin, nuoret alkoholiongelmaisten vanhempien lapset eivät välttämättä kohtaa sen enempää ongelmia vanhemmuudessaan kuin muutkaan nuoret äidit.
Burnett, Genie & Jones, Rebecca A. & Bliwise, Nancy G. & Thomson Ross, Lisa, 2006		
Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, retrospektiivinen kyselytutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Osallistujia oli 312 kymmenestä avoimelta osastolta saivat tutkimukset, joihin sisältyivät: the retrospective family unpredictability scale (Ross, 1999), the children of alcoholics screening test (Jones, 1982) ja parentation questionnaire (Sessions & Jurkovic, 1986).	Tutkimuksessa pyritään selvittämään, edistävätkö vanhempien alkoholismi ja perheen ennakoimattomuus parentifikaation kehitystä, kun lapset ottavat vanhempien roolit perheessä.	Kaksi hierarkkista regressioanalyysiä tukivat sitä näkemystä, että perheen ennustamattomuus ja vanhempien alkoholismi olivat kukin itsenäisesti osallistuneet lapsuuden parentifikaatioon.

El-Guebaly, Nady & West, Malcolm & Maticka-Tyndale, Eleanor & Pool, Mary, 1993		
Attachment among adult children of alcoholics		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Poikkileikkausnäyte 203 yksilöstä, jotka osallistuivat joko lyhyen aikavälin sairaalahoitoon perustuvaan psykiatriseen ohjelmaan tai yhteisöön perustuvaan alkoholismihoito-ohjelmaan. Alkoholiongelmaisten lapsia tutkimuksessa on 102 henkilöä ja alkoholiongelmatomien lapsia 101.	Tutkimuksessa tarkastellaan alkoholiongelmaisten aikuisten lasten kiintymyssuhdeominaisuuksia verrattuna alkoholiongelmatomien aikuisten lapsiin.	Tulokset tukivat hypoteesia siitä, että naispuolisilla aikuisilla lapsilla oli erottuva kiintymyssuhteisiin liittyvätoimintahäiriö. Miesten kiintymyssuhdetyyleissä ei ollut merkittäviä eroja verrattuna vertaisryhmään.
Godsall, Robert E. & Jurkovic, Gregory J. & Emshoff, James & Anderson, Louis & Stanwyck, Douglas, 2004		
Why some kids do well in bad situations: relation of parental alcohol misuse and parentification to children's self-concept		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, Survey-tutkimus, kyselytutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Vuosina 1991–1994 arvioitiin 10–18-vuotiaita lapsia, joiden vanhemmilla oli alkoholiongelma tai ei ollut sitä.	Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää hyvin toimivien ja heikommin toimivien lasten ja vanhempien alkoholiongelman merkitystä parentifikaation ja minäkuvan näkökulmasta.	Hyvin toimivien ryhmässä (high functioning group) hierarkkinen regressioanalyysi paljasti, että vaikka vanhempien alkoholin väärinkäytöllä oli pieni, mutta merkittävä vaikutus, tämän muuttujan vaikutus väheni huomattavasti sen jälkeen, kun yhtälöön tuli parentifikaation taso. Sitä vastoin huonommin toimivien ryhmässä (low functioning group) vanhempien alkoholin väärinkäyttö ei liittynyt merkittävästi minäkuvaan, kun taas parentifikaatio liittyi.

Griffin, Margaret & Amodeo, Maryann, 1998		
Mixed psychosocial outcomes of sisters from families with alcoholic parents		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus ja haastattelu		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Osallistujina 14 naista ja heidän sisarensa, jotka ovat kasvaneet alkoholiperheessä. Sisaruspareista kahdeksan oli sellaisia, joista toinen oli hyvin sopeutuva (well-adjusted) ja toinen heikommin sopeutuva (impaired).	Tutkimuksen tavoitteena on tutkia aikuisten sisarusten välisiä eroja perheessä, jossa vanhemmilla on alkoholiongelma.	Tulokset osoittivat yhtäläisyyksiä heikentyneiden ja hyvin sopeutuneiden sisarien välillä yksilöllisissä ominaisuuksissa, ja harvoja eroja vanhempien alkoholismien ominaisuuksissa. Merkittävimmät erot osoittivat, että heikentyneet sisaret pisteyttivät huonommin kotiympäristön ja sosiaalisen tuen ominaisuuksia kuin hyvin sopeutuneet sisarensa. Myös heikentyneet naiset ovat olleet fyysisesti väärinkäytettyjä lapsuudessa ja arvioivat alkoholiongelmaisen vanhemman vaikutusta negatiivisemmin kuin hyvin sopeutuneet naiset.
Haapasalo, Jaana, 2007		
Aiheuttavatko lapsuuden traumakokemukset psyykkisiä oireita?		
Tutkimusasetelma: teoreettinen katsausartikkeli		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineiston lähtökohdaksi on valittu perinteisiin psykiatrisiin diagnooseihin perustuva näkemys mielenterveydestä. Ne täydentävät muun muassa Rossin (2000) ja Carlsonin ym. (1997) esittämiä kuvauksia traumojen ja psykiatristen oireiden välisistä yhteyksistä.	Tutkimuksessa tarkastellaan traumamalliin perustuvaa näkökulmaa lapsuuden kaltoinkohtelusta ja myöhempien psyykkisten oireiden välisistä yhteyksistä.	Lapsuudessa tapahtunut kaltoinkohtelu on lapselle traumaattinen tapahtuma, josta voi seurata traumaperäinen stressihäiriö. Stressin uudelleenkokemis-, välttämisen- ja aktivaatio-oireet saattavat muuttua psyykkisiksi oireiksi, jos oireet kroonistuvat. Nämä näkyvät ajatusten, tunteiden ja käyttäytymisen tasolla. Artikkelin tarjoaa ehdotuksia traumaperäisten oireiden mahdollisista psyykkisistä ilmenemismuodoista.

Hautamäki, Airi & Hautamäki, Laura & Maliniemi-Piispanen, Sinikka & Neuvonen, Leena, 2008		
Kiintymyssuhteen välittyminen kolmessa sukupolvessa – äidinäitien paluu?		
Tutkimusasetelma: Pitkittäistutkimus, haastattelut, lomakkeet, vierastilannemenetelmät		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineistossa mukana 135 henkilöä ja 34 perhettä.	Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia kiintymyssuhteen siirtymistä sukupolvelta toiselle: Äidinäidiltä äidille ja lapsenlapselle.	Log-lineaarinen analyysi vahvisti mallin selittävän kiintymyssuhteen välittymistä. Vaikka kiintymyssuhteen voitiin osoittaa jatkuvan yli kolmen sukupolven, vastaavuudet olivat hieman heikompia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa.
Haverfield, Marie C. & Theiss, Jennifer A., 2017		
Parental communication of responsiveness and control as predictors of adolescents' emotional and behavioral resilience in families with alcoholic versus nonalcoholic parents		
Tutkimusasetelma: Kaksi videotallennettua vuorovaikutusta, kvalitatiivinen tutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Mukana yhteensä 60 vanhempi-lapsi-paria, joista 30 perheestä, joissa on alkoholiongelmainen vanhempi ja 30 lapsi-vanhempi-paria perheestä, joissa ei ole alkoholiongelmaista vanhempaa.	Tavoitteena selvittää, että miten vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus edesauttaa lapsen resilienssiä perheissä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma verrattuna perheisiin, joissa vanhemmalla ei ole alkoholiongelmaa	Vanhempien reagointikyky (responsiveness) liittyi positiivisesti tunteiden säätelyyn. Vanhempien kontrolli liittyi negatiivisesti tunteiden säätelyyn ja positiivisesti impulsiivisuuteen. Moderaatiotutkimukset viittaavat useisiin merkittäviin eroihin perheissä, joissa on alkoholiongelmainen vanhempi verrattuna perheisiin, joissa ei ole alkoholiongelmaista vanhempaa.

Isosävi, Sanna & Lundén, Maija, 2013		
Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteissäätely		
Tutkimusasetelma: Review-tutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Tieteelliset tekstit ja artikkelit.	Tutkimuksen tavoitteena on määritellä mitä yhteissäätelyllä tarkoitetaan ja millaisia keinoja vanhemmalla ja vauvalla on vuorovaikutuksen säätelyssä. Tutkimuksessa tarkastellaan vanhemman ja lapsen ominaisuuksia, jotka vaikuttavat yhteissäätelyyn ja mikä merkitys yhteissäätelyllä on lapsen kehityksen näkökulmasta.	Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksen ja yhteissäätelyn vaikutus lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen on merkittävä. Tällä on merkitystä lapsen kehittymiseen keskushermoston järjestäytymisen, motoriikan, käyttäytymisen, ajattelun, kokemusten ja tunteiden tasolla.
Johnson, Patrick, 2002		
Predictors of family functioning within alcoholic families		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus, faktorianalyysi		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Osallistujat olivat 173 vapaaehtoista opiskelijaa perheistä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma. Hei suorittivat mittauksen perheen toiminnasta, demografisista kysymyksistä ja heidän perheidensä kokemuksiin liittyvistä kysymyksistä.	Tutkimuksessa arvioidaan eri ennustemuuttujien vaikutuksia toiminnan ulottuvuuksiin ja perheen toimintakykyyn alkoholiperheissä.	Lapsen hyväksikäyttö, puolisojen väkivalta, vanhempien avioero, elinikä, puolisojen siviilisääty, ja vanhempien saatavillaolo sekä ennustettavuus vaikuttivat merkittävästi perheen toimintaan, kun taas vanhempien juominen ei niinkään. Tulokset viittaavat siihen, että vanhempien vuorovaikutuksen laatu lasten kanssa on tärkeämpää kuin vanhempien juominen.

Kouvo, Anna & Korja, Riikka & Ahlqvist-Björkroth, Sari, 2013		
Vanhemman kiintymyssuhderepresentaatiot ja vanhempi-lapsisuhde		
Tutkimusasetelma: Kirjallisuuskatsaus, ei-systemaattinen aineistohaku		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineisto on haettu ei-systemaattisesti, joten aihealueeseen kuuluvia tutkimuksia on saattanut jäädä tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkijat kertovat tutkimuksen rajoituksena olevan sen, että he ovat käsitelleet vain vanhempien lapsuutta koskevia ja omaan lapseen liittyviä kiintymyssuhderepresentaatioita. Representaatiot vanhemmista ja parisuhteesta ovat jääneet tutkimuksen ulkopuolelle.	Tarkoituksena on tarkastella vanhemman kiintymyssuhderepresentatioita varhaisten perhesuhteiden kontekstissa. Katsauksessa tarkastellaan ja verrataan vanhemman kiintymyssuhdetta suhteessa oman lapsuuden kiintymyssuhteisiin ja myöskin omaan lapseen. Tutkimus esittelee vanhemman kiintymyssuhteen yhteyttä vanhemman ja lapsen suhteeseen.	Vanhemman representaatiot lapsuudestaan, kiintymyssuhde omaan vanhempansa ja representaatiot suhteesta omaan lapseen ennustavat vanhemman ja lapsen suhdetta, kuten lapsen kiintymyssuhdetta, vanhemman sensitiivisyyttä ja emotionaalista saatavillaoloa.
Langinauer, Antero, 2011		
Turvallisuuden merkitys varhaislapsuudessa		
Tutkimusasetelma: Kirjallisuuskatsaus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aiempi suomalainen ja kansainvälinen tutkimus.	Tavoitteen on esitellä kirjoittajan kehittämä teoriaviitekehys, jonka pohjalta on mahdollista luoda hoitomalleja, jotka saattavat paremmin vastata lapsia koskeviin nykyisiin ja tuleviin haasteisiin.	Selitysmalli, joka painottaa turvallisuuden kokemusta, antaa keinoja tarkastella sekä lapsen normaalin kasvun ja kehityksen edistymisen edellytyksiä että patologiasia syyseuraussuhteita. Ne antavat kuvan lapsen mielenterveyden taustalla vaikuttavista tekijöistä ja toimenpiteistä, jolla niitä voidaan ehkäistä.

Leinonen, Jenni, 2004		
Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana		
Tutkimusasetelma: Kirjallisuuskatsaus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Laaja, suurimmaksi osaksi kansainvälisistä lähteistä koostuva aineisto.	Tavoitteena esitellä vanhemmuuden tehtäviä ja niiden merkitystä lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin.	Vanhemmuuden laadulla on keskeinen merkitys lapsen kehitykselle ja sen vaikutus on moninainen. Se myös liittyy kaikkiin psyykkisen kehityksen osa-alueisiin. Vanhemmuuden laadun ja lapsen kehityksen välillä voidaan nähdä olevan lainalaisuuksia, se on silti yksilöllisesti määräytyvä.
Metsäpelto, Riitta-Leena & Pulkkinen, Lea, 2004		
Vanhempien kasvatustyyliä ja psykososiaalinen toimintakyky		
Tutkimusasetelma: hierarkkinen klusterianalyysi, kvantitatiivinen tutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineisto on osa Jyväskylässä kerättyä Lapsesta aikuiseksi -tutkimusta. Aineisto koostuu tiedoista, jota tutkimukseen osallistuneet ovat vastanneet silloin, kun he ovat olleet 36-vuotiaita. Mukaan valittiin ne henkilöt, joilla oli vuonna 1995 lapsia (naisia 94 ja miehiä 78).	Tavoitteena on selvittää vanhempien kasvatustyylien vaikutusta heidän toimintakykynsä aikuisuuden keskeisillä osa-alueilla.	Kasvatukseen liittyviä asenteita ja käytäntöjä tarkastelemalla on saatu selville, että niistä muodostuu vanhempien ryhmiä, joiden kasvatusorientaatiot eroavat toisistaan. Kuitenkin aineistosta nousi esille uusi löydös siitä, että auktoritatiivisessa ja autoritaarisessa kasvatuksessa oli sukupuolittuneita eroja.
Piispa, Minna & Heiskanen, Markku, 2009		
Alkoholin rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa		
Tutkimusasetelma: Tilastollisen mallin avulla tehty analyysi, kvantitatiivinen tutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineisto on kerätty postitse tehdyllä Naisen turvallisuus 2005 -kyselyllä, johon vastasi 4464 naista. Heistä 3048 naista oli kyselyhetkellä parisuhteessa. Naisista 623 oli kokenut väkivaltaa parisuhteessa ja heiltä kysyttiin tutkimukseen liittyviä kysymyksiä väkivallasta.	Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella väkivallan tekijän ja uhrin päihtymyksen yhteyttä niihin seurauksiin, joita naiset kokevat parisuhdeväkivallan johdosta.	Kumppanin humala ennustaa poliisille ilmoittamista ja fyysisten vammojen ilmenemistä. Naisten vammoja ennustavat myös tekijän humalahakuinen juominen, aiemmin tapahtunut väkivalta ja väkivallan pelko.

Punamäki, Raija-Leena & Isosävi, Sanna, 2013		
Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman trauma: analyysi vaikutuspoluista ja suojaavista tekijöistä		
Tutkimusasetelma: Kirjallisuuskatsaus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Tutkimuksen aineistona on tapaus- ja vertailututkimuksia, joissa selvitetään trauman yhteyttä varhaisen vuorovaikutuksen laatuun tai vauvan emotionaaliseen säätelyyn.	Tavoitteena on analysoida erilaisia reittejä, joiden kautta vanhemman trauma voi siirtyä lapseen.	Vanhemmalla, jolla on trauma, saattaa olla hankaluuksia muodostaa vastavuoroinen suhde vauvaan. Vauva saattaa herättää vanhemmassa traumaattisia muistoja, jolloin vanhemmalla on ristiriita vauvan tarpeiden ja omien tarpeiden välillä.
Rangarajan, Sripriya, 2008		
Mediators and moderators of parental alcoholism effects on offspring self-esteem		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Osallistujia oli 515 ja he suorittivat retrospektiiviset raportit vanhempien alkoholismista, perheen stressitekijöistä, perheen viestinnästä, vanhempien kiintymyssuhteista ja nykyisestä itsetunnosta.	Tutkimuksella on neljä tavoitetta: 1. tarkastella vanhemman alkoholiongelman merkitystä lapsen itsetunnolle. 2. Identifioida ja testata vanhemman alkoholiongelman mediaattoreiden ja moderaattoreiden merkitystä lapsen itsetunnolle. 3. Pohtia kiintymyssuhdeteorian merkitystä ja hyödyllisyyttä. 4. Käsitellä joitakin menetelmiä koskevia rajoituksista, joita on todettu aiempien alkoholistien aikuisten lasten tutkimuksessa.	Tulokset osoittavat tukevan vanhempien alkoholismien haitallisia vaikutuksia lasten itsetuntoon ja tarjosivat osittaista tukea perheen stressitekijöiden toimimisena vanhemman alkoholiongelman välittävänä tekijänä vanhempien kiintymyssuhteen osalta. Myös vanhempien kiintymyssuhteen osoitettiin toimivan välittävänä tekijänä siihen, miten vanhemman alkoholiongelman vaikuttaa lapsen itsetuntoon.

Salo, Saara & Flykt, Marjo, 2013		
Lapsen ja vanhemman välisen emotionaalisen saatavillaolon merkitys lapsen kehityksessä ja hyvinvoinnissa.		
Tutkimusasetelma: kirjallisuuskatsaus		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Kansainvälisiin tutkimuksiin painottuva aineisto.	Tavoitteena on kuvata emotionaalisen saatavillaoloa vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa sekä analysoida sen merkitystä lapsen sosioemotionaalisisessa kehityksessä. Tarkastellaan myös vanhemman emotionaalisen saatavillaoloon vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteena on tuoda ymmärrystä siitä, miten tunnesuhde muotoutuu vanhemman ja lapsen välillä.	Vanhemman emotionaalinen saatavillaolo ja avoin vuorovaikutus edistävät lapsen optimaalista kehitystä. Kuitenkin suhteen dynaamisuus ja kahden osapuolen osallisuus tulee huomioida eli se, miten molemmat vaikuttavat toisiinsa.
Werner, Emmy E. & Johnson, Jeannette L., 2004		
The role of caring adults in the lives of children of alcoholics.		
Tutkimusasetelma: Kvantitatiivinen pitkittäistutkimus, kyselyt ja haastattelut		
Aineisto	Tutkimuksen tavoite	Keskeiset tulokset
Aineistona on 65 alkoholiongelmaisen vanhemman lasta, jotka osallistuivat tutkimukseen nimeltä Kauai Longitudinal Study. Tutkimus sisälsi kyselyitä ja haastatteluita sekä lapsilta että aikuisilta yli 30 vuoden ajanjaksolta.	Tutkia perheitä, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma ja jossa vanhemmat eivät ole avun piirissä ja joissa lapset eivät saa asiantuntijan apua.	Tutkimus osoitti, että he, jotka selviytyivät paremmin vanhemman alkoholiongelman aiheuttamasta traumasta, oli saanut lapsuudessaan enemmän tukea lapsuudessaan, kuin ne, joilla oli selviytymisen ongelmia 32 vuoden iässä.

Taulukko 4. Yhteenvedo aineiston artikkeleiden määrästä

Lehti/hakukone	Kappalemäärät
Yhteiskuntapolitiikka	2
Psykologia	8
Janus	0
ProQuest	4
Ebsco	6
Yhteensä	20

Taulukko 5. Varsinainen aineistohaku ProQuest (Social services abstracts).

Hakusana	Artikkeleiden lukumäärä	Tarkasteluun valitut artikkelit	Aineistoksi valitut artikkelit
Alcohol AND attachment NOT drug NOT substance use	67	7	1
Children of alcoholics AND attachment NOT drug NOT substance use	8	1	1
Children of alcoholics AND parent NOT drug NOT substance use	55	7	1
Alcohol AND dysfunction AND family NOT drug NOT substance use	30	2	0
Children of alcoholics AND role NOT drug NOT substance use	13	2	1
Intergenerational AND alcohol NOT drug NOT substance use	27	0	0
YHTEENSÄ	200	19	4

Taulukko 6. Varsinainen aineistohaku Ebsco Academic Search Premier

Hakusana	Artikkeleiden lukumäärä	Tarkasteluun valitut artikkelit	Aineistoksi valitut artikkelit
Alcohol AND attachment NOT drug NOT substance use	126	3	1
Children of alcoholics AND attachment NOT drug NOT substance use	8	2	1
Children of alcoholics AND parent NOT drug NOT substance use	76	8	3
Alcohol AND dysfunction AND family NOT drug NOT substance use	41	1	0
Children of alcoholics AND role NOT drug NOT substance use	33	3	1
Intergenerational AND alcohol NOT drug NOT substance use	29	1	0
YHTEENSÄ	313	18	6

Taulukko 7. Lisähaku Andor-hakukoneella (ei tuloksia)

Hakusana	Artikkeleiden lukumäärä	Tarkasteluun valitut	Esitutkimuksessa löydetty/muissa hauissa ilmenneet	Aineistoksi valitut artikkelit
Alkoholiong*AND perh* AND laps*	44	1	4	-
Alkohol* AND perh* AND laps*	1354	5	6	-
Alkoholi AND perhe	139	ei uusia artikkeleita	1	-
Alkoholi AND lapsi	149	ei uusia artikkeleita	1	-
Alkoholiongel* ^m	207	ei uusi artikkeleita	9	-
Alkoholismi*	327	2	7	-
Alkohol* AND ylisukupolv*	4	0	1	-
ylisukupolv*	25	1	0	-
trauma*	yli 2 miljoonaa	liikaa tuloksia	-	-
trauma* AND alkohol*	1694	liikaa tuloksia	-	-
trauma* AND alkohol* AND laps*	682	0	1	-
kiintymyssuh*	95	4	0	-
vanhemmu*	710	0	1	-
persoonallisuu* AND perhe*	406	1	0	-
aikuinen lapsi	0	0	-	-